

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTLERİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK
PEYZAJ: BEYKOZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Çisem DEMİREL

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

ARALIK 2017

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**KENTLERİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK
PEYZAJ: BEYKOZ ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Çisem DEMİREL
502141611**

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER

ARALIK 2017

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502141611 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Çisem DEMİREL, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “KENTLERİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK PEYZAJ: BEYKOZ ÖRNEĞİ” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. Hayriye EŞBAH TUNÇAY**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Doç. Dr. A. Dilek ÖZDEMİR DARBY
Yeditepe Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ebru ERBAŞ GÜRLER
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : 17 Kasım 2017
Savunma Tarihi : 25 Aralık 2017

Sevgili dedem İhsan NAMAL'a,

ÖNSÖZ

Tezimin ortaya çıkış anından itibaren bana her türlü akademik ve kişisel desteğini esirgemeyen, tezimin yazımı süresince yolumu kaybettüğimde her zaman ne istediğimi bulmamda bana yardımcı olan, tezimin konusunun ortaya çıkış süresinde yaptığı yönlendirmelerle ilk kez bir konu üzerinde uzun süre aynı heves ve merakla çalışmamı sağlayan Sevgili Hocam ve Tez Danışmanım Yrd. Doç. Dr. Ebru Erbaş Gürler'e sonsuz teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim. Tez yazım sürecim dışında da lisansüstü eğitimim süresince gerek kariyerim gerekse kişisel yaşamım boyunca bana katkı sağlayacak deneyimler ve özellikler kazandırdınız. İyi ki varsınız.

Tez sürecimde yanında çalıştığım süre boyunca anlayışı ile hem akademik anlamda hem de iş hayatımda bana sonsuz destek sunan, profesyonelliği ve duruşuyla her zaman bizlere rol model olan, engin deneyimi ve bilgi birikimi ile bizleri yönlendiren çok değerli hocam Prof. Dr. Hayriye Eşbah Tunçay'a en içten teşekkürlerimi ve minnetlerimi sunarım.

Ayrıca tez sürecim boyunca yönlendirmeleri ve teşvikleri ile bana büyük katkı ve destek sağlayan İTÜ Peyzaj Mimarlığı Bölümü ve bünyesindeki hocalarıma ve arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim.

Aynı şekilde lisans eğitimim süresince olduğu gibi lisansüstü eğitimimde de bana sağladıkları katkı ve teşvik için değerli hocam Prof. Dr. Cemil Ata başta olmak üzere Yeditepe Üniversitesi Mimarlık Fakültesi bünyesindeki tüm hocalarıma ve akadaşlarıma sonsuz teşekkürler.

Ayrıca hayatımın 12 yılını yan yana geçirdiğim, en güzel ve zor zamanlarımda olduğu gibi tezim süresince de her zaman yanımda olan, benim için bir kardeşten farkı olmayan Nurbüke Şarkışla'ya her koşulda bana sağladığı teşvik ve destek için sonsuz kere teşekkürler.

Son olarak da kişisel ve akademik eğitimim süresince bana karşı her zaman sergiledikleri anlayışlı, tarafsız ve destekçi tutum için canım annem Kısmet Demirel ve babam Kadir Demirel'e teşekkür ve minneti borç bilirim. Bugün başardığım her şey sizin sayenizde. İyi ki varsınız.

Kasım 2017

Çisem Demirel
(Peyzaj Mimarı)

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ÇİZELGE LİSTESİ	xii
ŞEKİL LİSTESİ	xiii
ÖZET	xv
SUMMARY	xvii
1. GİRİŞ	1
1.1 Tezin Amacı	2
1.2 Tezin Kapsamı	3
1.3 Tezin Yöntemi	3
2. SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK PEYZAJ	9
2.1 İnsan, Doğa ve Çevre Arasında Bir Döngü Olarak Peyzaj	9
2.2 Sosyal Dokuyu Etkileyen Bir Unsur Olarak Peyzaj	12
2.2.1 Kültür ve peyzaj ilişkisi	13
2.2.2 Peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenler	14
2.2.2.1 Soyut değerler	15
2.2.2.2 Erişilebilirlik	17
2.2.2.3 Mekan aidiyeti (Yerellik)	19
2.2.3 Toplumsal bellekte peyzaj	19
2.3 Peyzajın Sosyal Doku Üzerindeki Etkisi ve Modernizasyon Süreci	23
2.4 Türkiye’de Kentlerin Dönüşümü ve Sosyal Bir Strüktür Olarak Peyzaja Etkisi	27
3. SAHA ÇALIŞMASI – BEYKOZ DÖNÜŞÜM BÖLGESİ’NDE SOSYAL YAPI VE PEYZAJ DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ	33
3.1 Beykoz Dönüşüm Bölgesi’nde Sosyal Yapı Ve Peyzaj Değişiminin İncelenmesi	33
3.1.1 Beykoz ilçesi ve dönüşüm süreci	33
3.2 Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler	45
3.2.1 Yarı yapılandırılmış görüşme tasarım süreci	46
Yarı – Yapılandırılmış Görüşme Sorularının Hazırlanması	46
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yapılacak Kişilerin Belirlenmesi	47
Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Çözümlemesi	48
Kısıtlılıklar	52
3.2.2 Görüşme Analizleri	53
3.2.2.1 Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesi	53
Sosyal grup temsilcilerine göre peyzaj deneyimi / öğeleri analizi	53
3.2.2.2 Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisinin incelenmesi	57
Dönüşüm Sürecinin Peyzaj Üzerindeki Etkisini Anlamaya Yönelik Analizler	57

Dönüşüm Sürecinde Erişilebilirliğin Peyzaj Üzerindeki Etkisini Anlamaya Yönelik Analizler	59
3.2.2.3 Sosyal sınıfların/toplulukların/yaşam biçimlerinin ortaya çıkışı ve değişen peyzaj algısının incelenmesi	62
Sosyal Grup Temsilcilerinin Analizi.....	62
Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşüm sürecinde sosyal doku değişimi analizleri.....	63
Sosyal grup temsilcilerine göre kolektif hafızada dönüşüm sürecinin analizleri.....	66
Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşüm sürecinde peyzaj değişimleri analizleri.....	68
Kültür – peyzaj ilişkisini anlamaya yönelik analizler	70
Peyzaj – kolektif hafıza ilişkisini anlamaya yönelik analizler	73
Peyzaj – sosyal doku değişimi ilişkisini anlamaya yönelik analizler.....	76
4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	81
KAYNAKLAR.....	87
EKLER	91
ÖZGEÇMİŞ.....	123

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3.1 : Görüşme yapılan grup temsilleri çizelgesi.....	48
Çizelge 3.2 : Grup temsilcisi – peyzaj kullanım ilişkisi çizelgesi.....	53
Çizelge 3.3 : Kullanıcı ve peyzaj ilişkisi çizelgesi.....	54
Çizelge 3.4 : Grup temsilcisi ve erişilebilirlik ilişkisi çizelgesi.....	59
Çizelge 3.5 : Görüşme kodlama analizi.	63
Çizelge 3.6 : Grup temsilcisi ve sosyal doku ilişkisi çizelgesi.	64
Çizelge 3.7 : Dönüşümün kolektif hafızaya etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması	67
Çizelge 3.8 : Dönüşümün peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması.....	69
Çizelge 3.9 : Sosyal dokunun peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması	78
Çizelge 3.10 : Dönüşümün peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması.....	79

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1 : Araştırma yöntemi tasarım grafiği	4
Şekil 2.1 : Doğa, çevre ve peyzaj ilişkisinde insanın merkezi konumu	10
Şekil 2.2 : Doğa, çevre ve peyzajın temel farkları.....	11
Şekil 2.3 : Peyzajın içerdiği iki farklı kavram.	12
Şekil 2.4 : Peyzajın içerdiği iki farklı kavram.	15
Şekil 2.5 : Erişilebilirlik özgürlüğünün eşitsizliğine dair görseller.	18
Şekil 2.6 : Peyzajda kültür ve kolektif bellek ilişkisi	22
Şekil 2.7 : Sosyal bir strüktür olarak peyzajı tarifleyen zihin haritası.....	24
Şekil 2.8 : Kentsel Dönüşüm Yasa Tasarısı, 2005.	29
Şekil 3.1 : Beykoz'un yeri.	34
Şekil 3.2 : Beykoz'un topografik haritası.....	34
Şekil 3.3 : Beykoz'un eski görünümüne bir örnek.	35
Şekil 3.4 : Beykoz'un eski görünümüne örnekler.	36
Şekil 3.5 : Beykoz'un mahalleleri.	38
Şekil 3.6 : Beykoz'un yeşil alanları.....	39
Şekil 3.7 : Beykoz'un 1970 – 2009 yılları arasındaki nüfus değişimi.....	39
Şekil 3.8 : Beykoz'un 2011'de Nüfusun Geldikleri Yere Göre Dağılışı.....	40
Şekil 3.9 : Beykoz Paşabahçe Şişecam Fabrikası, yıkımından önce.	41
Şekil 3.10 : Beykoz Paşabahçe Şişecam Fabrikası, yıkımından sonra.....	41
Şekil 3.11 : Beykoz Dönüşüm Projesi, proje sınırları ve bağlantılar.....	43
Şekil 3.12 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi.....	43
Şekil 3.13 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi.....	44
Şekil 3.14 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi arasında sınır görevi gören otopark.	44
Şekil 3.15 : Görüşme verileri kodlama strüktür.....	49
Şekil 3.16 : Görüşme verilerinin çözülmesi.....	51
Şekil 3.17 : Kullanıcı ve peyzaj ilişkisi grafiği.	56
Şekil 3.18 : Dönüşümün peyzaja etkisi.	58
Şekil 3.19 : Grup temsilcilerinin erişilebilirlikten bahsetme oranları.	60
Şekil 3.20 : Erişilebilirliğin peyzaja etkisi (Grup temsilcilerine göre).	61
Şekil 3.21 : Dönüşüm ve sosyal doku değişimi grafiği.....	64
Şekil 3.22 : Dönüşümün kullanıcı ve sosyal doku ilişkisine etkisi grafiği.	65
Şekil 3.23 : Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşümün peyzaja etkisi.....	69
Şekil 3.24 : Kültürün peyzaja etkisi.	70
Şekil 3.25 : Peyzajın kültür üzerindeki etkisi.....	71
Şekil 3.26 : Kolektif hafızada yer eden peyzaj öğeleri.	73
Şekil 3.27 : Kolektif hafızada yer eden peyzaj öğeleri.	74
Şekil 3.28 : Sosyal dokuyu etkileyen faktörler.	76
Şekil 3.29 : Peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları	77

Şekil 3.30 :	Sosyal dokunun peyzaj üzerindeki etkisi	77
Şekil 3.31 :	Peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları	78
Şekil 3.32 :	Sosyal gruplara göre sosyal doku ve peyzaj ilişkisi.....	79
Şekil 3.33 :	Görüşme sorularına verilen cevapların kelime analizi.....	80

KENTLERİN DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK PEYZAJ: BEYKOZ ÖRNEĞİ

ÖZET

Bu çalışmada günümüz modern dünyasının bir getirisi olan çok kültürlülük ortamında peyzajın sosyal yönünün öne çıkarılarak araştırılması hedeflenmiştir. Bunun için yerleşim alanlarındaki sosyal yapı ve peyzaj değişimleri eş zamanlı olarak incelenmeye ve sosyal bir strüktür olarak peyzajı anlayabilmek için analiz edilmesi gereken parametreler belirlenmeye çalışılmıştır. Bu parametreler dahilinde peyzaj, fiziksel mekandan sosyal mekana geçiş sağlayan bir unsur olarak tanımlanmış ve peyzajın bu sosyal yönüne gereken önemin verilmesi konusunda literatüre katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Peyzaj ve sosyal yaşantı kavramlarının eş zamanlı olarak incelenmesi sonucu bu iki unsurun da içerisinde barındırdığı nitel veri çokluğu sebebiyle araştırmanın üç aşamadan oluşmasına karar verilmiştir. İlk olarak peyzaj ve sosyal dokuyu oluşturan elemanların birbiriyle ilişkisinin tanımladığı ve buna bağlı olarak sosyal bir strüktür olarak peyzajı inceleyebilmek için birtakım parametrelerin belirlendiği bir literatür araştırması yapılmıştır. Bu literatür araştırmasında eş zamanlı ve çapraz okuma yöntemleri zihin haritaları ile desteklenerek uygulanmıştır.

Yapılan literatür araştırması sonucunda sosyal bir strüktür olarak peyzajı tanımlayan temel parametreler kültür ve kolektif hafıza olarak belirlenmiştir. Bu parametrelerden kültür, kendi içerisinde peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenler olan soyut değerler, erişilebilirlik ve mekan aidiyeti olmak üzere üç alt parametreye ayrılmıştır. Toplumdaki bireylerin mekana ait hissetmesinde en büyük etkenler mekana karşı varolan soyut değerleri ve o mekana fiziksel ve zihinsel olarak erişebilme özgürlüğüne sahip olmalarıdır. Bu bağlamda mekan aidiyeti, peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenlerden en temel olanıdır.

Peyzaj ve sosyal doku ilişkisi incelendiğinde karşımıza çıkan ikinci ana parametre kolektif hafızadır. Kolektif hafıza, aslında kültürün oluşmasında rol oynayan temel etkenlerden biridir fakat peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenleri ve peyzajın kendisini aynı anda etkilemesi nedeniyle ayrı bir parametre olarak alınmıştır. Kolektif hafıza ve peyzaj ilişkisi ise tümdengelimsel olarak yapılan ikinci bir literatür araştırmasıyla peyzaj deneyimleri, peyzaj bilgisi/bilinci ve çevre/peyzaj algısı olmak üzere üç parametreye ayrılmıştır. Bu üç parametre, araştırmada peyzajı oluşturan etmenler olarak tanımlanmıştır.

Sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan kültür ve kolektif hafıza kavramları, toplamda, soyut değerler, erişilebilirlik, mekan aidiyeti, kolektif hafıza ile peyzaj deneyimleri, peyzaj bilgisi/bilinci ve çevre/peyzaj algısı tekrar çapraz ve eş zamanlı olarak değerlendirilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde, belirlenen bu parametrelerin güvenilirliğini ölçmek amacıyla saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışma alanı, kısa sürede keskin bir dönüşüm geçirmiş ve bu dönüşüm süreci hala devam etmekte olan İstanbul'un Beykoz ilçesi olarak belirlenmiştir. Saha çalışmasında ilk olarak yerinde gözlem ve yapılandırılmamış pilot görüşmeler yapılmıştır. Bu yerinde gözlem ve yapılandırılmamış pilot görüşmeler sonucunda bölgede sosyal doku ve peyzaj değişimi ilişkisinin en net olarak okunabileceği bölgeler Gümüşsuyu ve İncirköy Mahalleleri olarak belirlenmiştir. İlk bölümde incelenen parametrelerin nitel veri oranının yüksekliği sebebiyle saha çalışmasında belirlenen kişilerle yarı-yapılandırılmış görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin seçilmesindeki amaç, araştırma alanında sosyal doku ve peyzaj değişimini birebir gözleyen ve deneyimleyen bu grup temsilcilerinin görüşleri üzerinden değişimi okumaktır. Görüşme soruları hazırlanırken belirlenen temel parametreler, sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan ve dönüşüm süreci üzerinden okunmasını sağlayan sosyal doku ve peyzaj değişiminin eş zamanlı olarak incelenebilmesi doğrultusunda seçilmiştir. Görüşme sırasında sorulan sorular mümkün olduğunca objektif sorulmaya, görüşme yapılan kişinin fikirleri yönlendirilmemeye çalışılmıştır.

Yapılan görüşmelerde ortaya çıkan sonuçlar, ilk bölümde oluşturulan kuramı ve belirlenen parametreleri desteklemiştir. Sosyal bir strüktür olarak peyzajı en yüksek oranda tarifleyen söylemlere kolektif hafıza incelenirken rastlanmıştır. Bu parametrelere ek olarak da bölgenin içerisinde bulunduğu dönüşüm sürecinde sosyal doku ve peyzaj ilişkisinin yeniden şekillenmesinde politik ve ekonomik söylemlere de sıkça rastlanmıştır. Sonuç ve araştırmanın üçüncü basamağı olarak, belirlenen parametreler saha çalışmasıyla tümdengelimsel olarak yeniden değerlendirilmiştir.

Peyzaj ve sosyal yapı birbiriyle sürekli etkileşim halinde olan sonsuz bir döngü içerisinde. Özellikle kısa sürede keskin değişimler yaşayan bölgelerde bu döngü, mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Çok kültürlü metropollerin değişim süresince fiziksel mekandan sosyal mekana geçiş sağlayan bir unsur olarak peyzaj; hem sosyal, kültürel ve ekonomik yapıyı etkilemekte hem de bu yapıdan etkilenmektedir. Peyzajın sosyal boyutunu görmek ve iyi analiz etmek, özellikle ülkemizde yoğun olarak görülen dönüşüm çalışmaları süresince büyük önem taşımaktadır. Bir bölgenin peyzajında ve/veya sosyal dokusunda yapılması planlanan değişimler, ilk olarak sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan bu parametreler inceleyerek yapılırsa, bölgeyi kullanan topluluklar için maddi ve manevi olarak daha sağlıklı yaşamlar üretmek mümkün olabilir.

LANDSCAPE AS A SOCIAL STRUCTURE IN THE EVALUTAIION PROCESS OF THE CITIES: BEYKOZ CASE

SUMMARY

In this study, it was aimed to investigate the social orientation of landscape in the environment of multiculturalism which is a result of contemporary modern world. For this reason, the social structure and landscape changes in the settlement areas were tried to be analyzed simultaneously and the parameters that should be analyzed in order to understand the landscape as a social structure were tried to be determined. Within these parameters, landscape is defined as a factor that provides the transition from the physical space to the social space and it is aimed to make contribution to the literature on giving the required admission to this social aspect of the landscape.

Concluding the examination of the concepts of landscape and social life, it is decided that these two elements should be composed of three stages of the research because of the qualitative data which they contain. First, a literature survey was conducted in which a number of parameters were identified to describe the landscape as a social structure, defined by the interrelationship of the elements forming the landscape and social texture. Simultaneous and cross-reading methods were applied in this literature research supported by mind maps.

As a result of the literature survey, basic parameters defining landscape as a social structure were determined as culture and collective memory. From these parameters, the culture is divided into three subparameters, namely abstract values, accessibility and space belonging, which are the factors that constitute the culture in the landscape scale. The greatest factors in the sense of belonging to individuals in society are their abstract values against the place and the freedom of physical and mental access to that place. In this context, space belongs to the most basic factors that constitute culture on the landscape scale.

When the relation between landscape and social tissue is examined, the second main parameter is the collective memory. Collective memory is, in fact, one of the main factors that play a role in the formation of cultures, but it has been taken as a separate parameter because it affects the factors that make culture on the landscape scale and the landscape itself. The collective memory and landscape relation is divided into three parameters, namely landscape experience, landscape knowledge / awareness and environment / landscape sense through a deductive second literature survey. These three parameters are defined as the factors that constitute the landscape in the survey.

The concepts of culture and collective memory, which form the landscape as a social structure, have been evaluated again in a cross and simultaneous manner in terms of abstract values, accessibility, space belonging, collective memory and landscape experiences, landscape knowledge / awareness and environment / landscape perception.

In the second part of the thesis, a field study was carried out in order to measure the reliability of these determined parameters. The field study area was determined as a sharp transformation in a short period of time and it was determined that Beykoz district of Istanbul is still undergoing this transformation process. On-site observations and unstructured pilot interviews were conducted for the first time in fieldwork. As a result of this on-site observation and unstructured pilot interviews, the regions where the relation of social texture and landscape change in the region can be read clearly are determined as Gümüşsuyu and İncirköy Neighborhoods. It was decided to conduct a semi-structured interview with the persons identified in the field study due to the high qualitative data rate of the parameters examined in the first section. The purpose of selecting the semi-structured interview method is to read the changes in the views of these group representatives, who individually observe and experience the social texture and landscape change in the research area. The basic parameters that were determined when interview questions were prepared were selected in order to simultaneously examine the social texture and landscape change that constitute the landscape as a social structure and allow the reading through the transformation process. The questions asked during the interview were asked as objectively as possible and the opinions of the person interviewed were tried not to be directed.

The results of the negotiations supported the theory and the parameters established in the first chapter. As a social structure, discourses describing landscape at the highest level were encountered while collective memory was being examined. In addition to these parameters, the political and economic discourse in the reshaping of the social texture and landscape relation in the transformation process of the region is also frequently encountered. As a result and the third step of the research, the determined parameters were deductively reevaluated by field study.

Landscape and social structure are in an infinite loop, constantly interacting with each other. This cycle must be taken into account, especially in regions that are experiencing sharp changes in a short time. Landscaping as an element of multicultural metropolises providing a transition from the physical space to the social space during the change; it affects both social, cultural and economic structure and is affected by this structure. Seeing and analyzing the social dimension of landscaping is particularly important during the conversion work, which is especially intense in our country. If the changes planned in the landscape and / or social community of a region are made by first examining these parameters constituting the landscape as a social structure, it may be possible to produce more healthy lives for the communities using the region financially and morally.

1. GİRİŞ

Peyzaj mimarlığı, modern çağın etkisiyle günümüz dünyasında özellikle kentlerle ilgili çalışmalarda büyük önem taşımaya başlamış bir disiplindir. Kentsel tasarım alanında büyük rol oynayan ve günümüzde doğa, çevre ve insan arasında bir köprü görevi üstlenen peyzaj, son yıllarda artan akademik çalışmalarla da literatürde büyük bir yer kaplamaya başlamıştır. Peyzajın insan ve dolayısıyla toplum ile ilişkisi konusunda yapılan araştırmalar artmakta olsa da, henüz yeterli değildir. Bir tasarım disiplini olarak görülen peyzaj mimarlığının sosyal boyutuna, özellikle ülkemizde yeterince yer verilmemektedir.

İnsanın modern çağ öncesinde doğa ve çevre ile ilişkisi çok daha kuvvetlidir. Günümüzde ise bu ilişki hala varolsa dahi kentleşmenin getirdiği etkilerle net olarak gözlenemez hale gelmiştir. Bu ilişkinin gözlenebilmesinin ve açığa çıkarılmasının yollarından biri peyzaj kavramına dair yapılan toplum ve insan odaklı araştırmaların artırılmasından geçmektedir.

Peyzaj ve insan/toplum ilişkisinin kısa sürede net olarak gözlenebildiği süreçlerden biri, günümüz modern dünyasında özellikle metropollerde kaçınılmaz bir durum haline gelen dönüşüm süreçleridir. İçerisinde bulunduğumuz dönemde, modernizasyon süreci ile yenilenen ve değişen teknolojiyle birlikte bazı alanlarının işlevini yitirmesi sonucu özellikle Türkiye’de pek çok kentte çeşitli dönüşümler yapılmaya başlanmıştır. Günümüzde yoğun olarak artan sermayenin kent mekanında artan rolü ve yapılaşma baskısı, bu dönüşümlerin yapılma sürecinde büyük riskler oluşturmaktadır. Bu projeler sonrasında, özellikle mahalle yaşantısının yoğun olarak gözlemlendiği bölgelerde mahalleli, kısa sürede çok keskin değişim ve dönüşümler yaşayabilmektedir. Dönüşüm alanlarında gerçekleşen bu keskin değişimler, toplumun peyzaj belleği ve peyzaj bilgisi/bilinci üzerinde kaymalar oluşturarak mekan aidiyetini ve kimlik dokusunu sarsmaktadır. Dönüşüm alanlarında mahalle kimliğini oluşturan yerel halkla bölgeye yeni taşınan kitle arasındaki peyzaj belleği/bilgisi/bilinci ve kullanım olanakları arasındaki farklar, bu iki topluluk arasında ayrışma ve sınırlara neden olabilmektedir.

Peyzajın kültür ve kimlik dokusu üzerindeki etkisi üzerine yapılan çalışmalar günümüzde artmış olsa dahi henüz net bir düzene oturtulamamıştır. Bu noktada, peyzajın sosyal doku üzerindeki etkisini detaylı olarak inceleyen analizlere daha çok dikkat çekmek gerekmektedir. Bu analizlerin yetersizliği ile kentsel dönüşüm projeleri görsel olarak bir bütünlük içerse dahi alanı kullanan topluluklar içerisinde sosyal olarak ciddi anlamda ayrışma ve sınırlar barındırabilme riski taşımaktadır.

1.1 Tezin Amacı

Bu çalışmada aynı alanı kullanan farklı sosyal grupların sosyal doku ve peyzaj ilişkilerinin karşılıklı olarak birbirine nasıl bir etkisi olduğunun ‘Sosyal Bir Strüktür Olarak Peyzaj’ kavramından faydalanılarak araştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen hedefler:

- Ülkemizin kentsel değişim dinamiklerinden yoğun görülen kentsel dönüşüm projeleri vasıtasıyla bölge halkının ve bölgeye yeni gelen kitlenin oluşturduğu sosyal doku farklılığının peyzaj ile ilişkisinin incelenmesi.
- Toplum – peyzaj ilişkisinin kentsel mekanın oluşumunda ve değişiminde oynadığı rolün öneminin anlatılması.
- Ülkemizde uygulanan kentsel dönüşüm projeleri sonucu oluşan veya oluşma riski taşıyan sosyal kopuklukların hangi sebeplerle oluştuğunun araştırılması ve peyzajın bu süreçte nasıl bir rol oynadığının anlatılması.
- Kentsel dönüşüm bölgelerinde yaşayan farklı sosyal grupların peyzaj ölçeğinde bir arada uyum içinde yaşayabilmesi için ortak noktaların saptanmasında ne çeşit sosyal analizler yapılması gerektiğine dair öneriler sunulması.
- Çalışma sonucunda elde edilecek bilimsel verilerin, bu etmenleri içerisinde yoğunluklu olarak bulunduran İstanbul ilinin, farklı peyzaj türlerini içerisinde bulunduran Beykoz ilçesindeki sosyal dönüşümler ve peyzaj değişimi incelenerek elde edilmesi.

1.2 Tezin Kapsamı

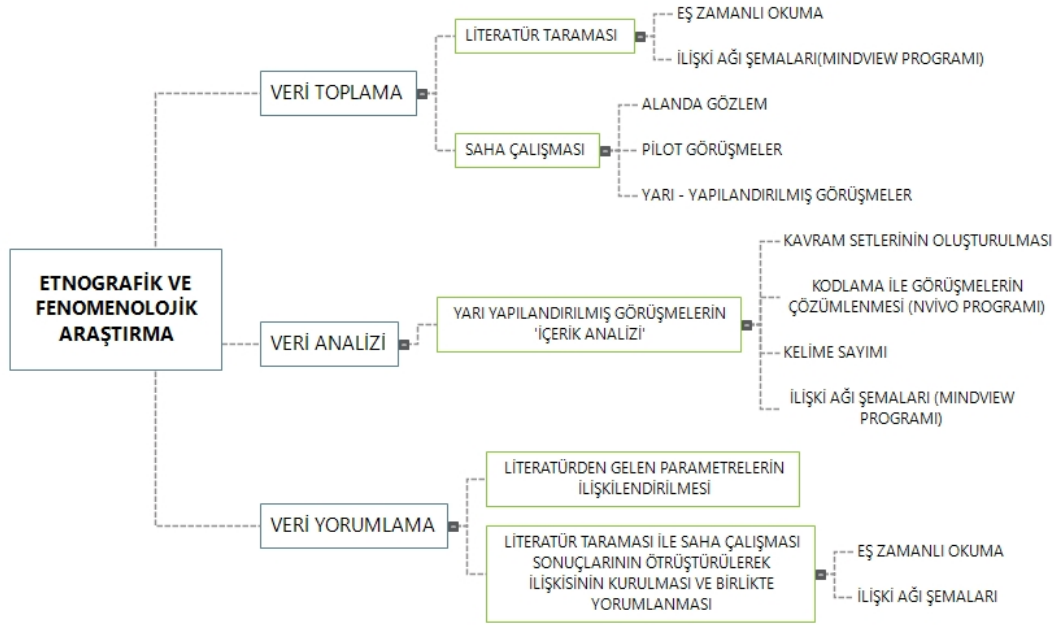
Peyzajın sosyal bir bakış açısıyla incelendiği bu çalışmada, sosyal dokuyu oluşturan etmenlere yer verilmektedir. Bu bağlamda sosyal dokuyu oluşturan etmenler üzerine araştırmalar yapılarak peyzaj ölçeğinde sosyal dokuyu oluşturan etmenlerden ‘kültür’ ve ‘kolektif hafıza’ kavramlarına yer verilmiştir. Peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenler ise yine aynı araştırmalar sonucu ‘soyut değerler’, ‘mekan aidiyeti’ ve ‘erişilebilirlik’ olarak belirlenmiş ve tüm bu parametrelerin peyzaj ölçeğinde incelendiği çapraz değerlendirmelere yer verilmiştir.

- Sosyal doku,
- Kültür,
- Mekan aidiyeti,
- Soyut değerler,
- Erişilebilirlik,
- Kolektif hafıza terimleri, peyzaj ölçeğinde incelenmekte ve bu çerçevede yeni bir peyzaj tanımından söz edilmektedir.

Çalışmada, sosyal doku ile peyzaj arasındaki ilişkiyi kuran bu parametrelerin ne şekilde incelenmesi gerektiğine dair öneriler yer almaktadır. Bu önerilere daha somut bir bakış açısı getirmek amacıyla belirlenen parametreler Türkiye’deki kentsel dönüşüm alanlarından biri olan Beykoz’un sosyal yapı ve peyzaj değişimi üzerinden okunmuştur.

1.3 Tezin Yöntemi

Çalışmanın nitel özelliğinden hareketle üç temel bölümden oluşturulması düşünülmüştür. İlk olarak yapılan literatür araştırması ile kuramsal bir çerçeve belirlenmiş ve kavramlar bu çerçevede değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler sonucu mekanlarda sosyal bir strüktür olarak peyzajı okuyabilmek için incelenmesi gereken parametreler belirlenmiştir. Belirlenen bu parametreler daha sonra saha çalışmasının ana eksenini oluşturmuştur. Saha çalışmasından elde edilen veriler doğrultusunda ilk bölümde oluşturulan kuramsal çerçeve, tündengelim yöntemi ile yeniden değerlendirilmiş ve buna göre sonuçlar ve çıkarımlar yapılmıştır (Şekil 1.1).

Şekil 1.1 : Araştırma yöntemi tasarım grafiği.

Literatür çalışması kapsamında, konunun interdisipliner yönü nedeniyle peyzaj mimarlığının yanı sıra sosyoloji, antropoloji ve psikoloji bilimlerine dair yayınlar incelenmiştir. İncelenen tüm bu yayınlar daha sonra çapraz ve eş zamanlı okumalarla değerlendirilmiş ve kuramsal çerçeve zihin haritalarından yararlanılarak bu değerlendirmelere göre oluşturulmuştur. Kuramsal çerçeve oluşturulurken öncelikle peyzaj kavramı tanımlanmıştır. Peyzajın insan, doğa ve çevre arasındaki bağlayıcı rolünün açıklanması doğrultusunda doğa ve çevre kavramlarının peyzajla ilişkisi çapraz okuma yöntemiyle incelenmiştir. Çapraz okuma, aynı anda birden fazla kaynağın eş zamanlı olarak incelenmesi ve karşılaştırılması durumudur. Kuramsal çerçeve oluşturulurken çapraz okuma yönteminin tercih edilme nedeni kavramlar ve fenomenler arasındaki ilişkiyi daha iyi ve güvenilir bir şekilde anlayabilmek ve konuyla ilgili özgün söylemlerin oluşabilmesi için kavramların ve fenomenlerin anlamlarını daha çeşitli bir perspektiften görebilmektir. Daha sonra sosyal bir strüktür olarak peyzaj kavramının net olarak anlaşılabilmesi için literatür yeniden taranmış ve peyzajın sosyal yönünü ifade eden temel kavramlar eş zamanlı ve çapraz okumalarla belirlenmiştir. Son olarak, belirlenen kavramlar açıklanmış ve birbiri ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, literatür taraması sonucu belirlenen kavramların doğruluğunun tespit edilebilmesi için saha çalışması yapılmıştır. Saha çalışmasının uygulanacağı alan, belirli kriterlere göre seçilmiştir. Bu kriterler şu şekildedir:

1. Yakın tarihte sosyal ve fiziki bir değişim geçirmiş olması: Sosyal doku ve peyzaj ilişkisinin daha verimli analiz edilebilmesi için alanın yakın tarih içerisinde sosyal ve fiziki bir değişim geçirmiş olması gerektiği için çalışma alanının kentsel dönüşüm sürecindeki bir alan olmasına karar verilmiştir.
2. Mahalle kimliği ve ilişkilerine dair izler taşıyor olması: Alanda, sosyal ve kültürel değerlerin peyzaj ile eş zamanlı olarak değişiminin net olarak gözlenebilmesi için kuramsal çerçevede belirlenen parametrelere, yani içerisinde hala mekan aidiyetine, soyut değerlere ve kolektif hafızaya dolayısıyla mahalle kimliğine dair izler taşıyan fakat bu izlerin bir değişim sürecinde olduğu bir bölge olması uygun görülmüştür.
3. Kolay erişilebilir olması: Kolay ulaşılabilir bir bölge olması için çalışma alanı İstanbul, Türkiye sınırları içerisinde seçilmiştir.

Tüm bu kriterler değerlendirildiğinde gerek kent ve mahalle yaşantısını bir arada barındırması, gerekse özellikle kıyı şeridinde bulunan sanayi alanlarının son yıllarda hızlı bir dönüşüm sürecine girmiş olması nedeniyle İstanbul'un eski Boğaz yerleşimlerinden olan Beykoz ilçesinin seçilmesine karar verilmiştir. İlçede 2016 Aralık ayında yapılan ilk gözlemler ve görüşmeler sonucunda, kuramsal çerçevede belirlenen parametrelerin en net biçimde gözlenebileceği İncirköy ve Gümüşsuyu Mahalleleri olduğu görülmüştür.

Belirlenen parametrelerin, kültür ile ilişkisinden yola çıkılarak saha çalışmasının etnografik bir perspektifte yapılmasına karar verilmiştir. Saha alışması sırasında ilk önce yerinde gözlem ve gözlem esnasında yapılandırılmamış pilot görüşme yapılmış, daha sonra yapılan gözlemler ve pilot görüşme sonrası, alan kullanıcılarının peyzajla ilişkisini ve peyzajın alandaki sosyal dokuya etkisini kullanıcıları yönlendirmeden tarafsız bir biçimde analiz edebilmek için yarı yapılandırılmış görüşme yapılmasına karar verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnektir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip

olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle etnografik ve fenomenolojik araştırmalara daha uygun bir teknik görünümü vermektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım ve diğ, 2016; Türnüklü, 2000).

Örneklem seçimi ile ilgili de 'Amaçlı Örnekleme' yönteminden 'Aykırı Durum Örneklemesi', ve 'Tipik Durum Örneklemesi' yöntemleri, fenomenolojik ve etnografik bir yaklaşımla harmanlanmıştır. Şimşek (2016)'ya göre fenomenolojinin temel amacı bir fenomenle ilgili bireysel deneyimleri evrensel nitelikteki bir açıklamaya indirgemektir. Bu çalışmada açıklanmaya çalışılan fenomen, 'sosyal bir strüktür olarak peyzaj' fenomenidir ve literatür taraması bölümünde farklı felsefi argümanlarla açıklanmaya çalışılan fenomen, saha çalışmasında yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ile fenomeni birebir deneyimleyen bir grup insan üzerinde incelenmiştir. Bu incelemeler, etnografik bir bakış açısıyla yapılmıştır. Etnografi, aynı kültürü paylaşan grubun tümüne odaklanmaktadır. Ortak kültüre sahip bir grubun değerlerinin, davranışlarının, inançlarının ve dilinin tanımlandığı ve yorumlandığı nitel bir desendir. En çok katılımcı gözlem yoluyla veya görüşmelerle araştırmacının, insanların günlük yaşamının içine girdiği ve grup katılımcılarını gözlemleyip mülakat gerçekleştirdiği, gruplara yönelik geniş çaplı gözlemleri kapsamaktadır. Bu etnografik yaklaşımdan yola çıkarak görüşmelerde, fenomene yönelik deneyim sahibi bireyler içerisinde 4 farklı grup oluşturulmuş ve her farklı durumu temsilen durum hakkında bilgi sahibi bir veya 2'şer birey seçilmiştir (Creswell, 2015; Yıldırım, A. ; Şimşek, H., 2016).

Bu grupları tanımlayan farklı durumlar da 'kullanıcı katılımlı tasarım' yapılırken grupta bulunması gereken 'dahili paydaşlar'ı olarak belirlenmiştir. Dahili paydaşlar, alanı birebir deneyimleyen ve gözleyen bireyler oldukları için sosyal doku üzerindeki değişim hakkında daha gerçekçi veriler elde edilebileceği düşünülmüştür. Bu bireyler:

- Çalışanlar: Eski Beykoz fabrika işçileri, tercihen 1 kişi artık alanda ikamet etmemekte
- Arazi sahipleri: Beykoz ilçesinde uzun zamandır ikamet eden kişiler ve Beykoz'un kendine özgü sosyal dokusunu dışarıdan analiz edebilen tercihen

bölgeden yakın zamanda taşınmış kişiler, tercihen 1 kişi artık alanda ikamet etmemekte

- Yönetici: Beykoz ilçesi üzerinde politik yetkisi olan kişiler
- Topluluk lideri: Beykoz'un yerel örgüt/topluluklarından duruma hakim toplum sözcüleri olarak belirlemiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme soruları, kuramsal çerçevede belirlenen parametreler doğrultusunda kategorize edilmiş ve hazırlanmıştır. Yarı – yapılandırılmış görüşmeye göre görüşmelerin gidişatına göre kişilere yöneltilen sorularda farklılaşmaya gidilmiştir. Sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan etmenlerin literatür taraması bölümünde belirlenmesi üzerine görüşme soruları aşağıdaki temel başlıklara göre oluşturulmuştur:

- Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular
- Bireyin peyzaj bilgisini ve bilincini ölçmeye yönelik sorular
- Bireyin Beykoz'daki gündelik peyzaj kullanımı üzerinden belleğini ve mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular
- Bireyin Beykoz'da gerçekleşen dönüşüm sürecine tepkisini ölçen sorular ve bu dönüşüm sürecinin bireyin belleğinde yarattığı algının gündelik peyzaj kullanımına etkisini ölçen sorular
- Görüş ve öneriler olarak belirlenmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmeler, 6 kişiyle yapılmış olup cevaplar birbirini tekrar etmeye başlayınca doygunluğa ulaşılmış sayılmıştır. Doygunluğa ulaşma, örneklem sayısı belirlemede bir yöntemdir. Uygun örneklem büyüklüğü belirlenmeden önce veri doygunluğunun olduğu benzer çalışmalara bakılmıştır. Daha sonra bu çalışmalarda kullanılan örneklem büyüklüklerini değerlendirilmiştir. Buna göre yapılan gözlemlerle durumun çalışılabilmesi için ilk başta belirlenen 4 gruptan ikişer kişi ile görüşme yapılması kararı alınmıştır. Fakat görüşmeler yapıldıkça cevaplar sık sık birbirini tekrar etmeye başlamış, bu nedenle görüşmelerin doygunluğa ulaştığına karar verilmiş ve görüşmeler 6 kişi ile sonuçlandırılmıştır (Creswell, 2015; Yıldırım, A. ; Şimşek, H., 2016; Başkale, 2016).

Saha çalışmasından elde edilen veriler, bir nitel veri analiz programı olan Nvivo kullanarak çalışmanın parametrelerine göre kodlanmış ve değerlendirilmiştir. Daha çalışmasının analizi tamalandıktan sonra kuramsal ereve de oluşturulan parametreler yeniden değerlendirilmiş ve çalışma tümevarımsal ve tümdengelimsel olarak tamamlanmıştır.

2. SOSYAL BİR STRÜKTÜR OLARAK PEYZAJ

2.1 İnsan, Doğa ve Çevre Arasında Bir Döngü Olarak Peyzaj

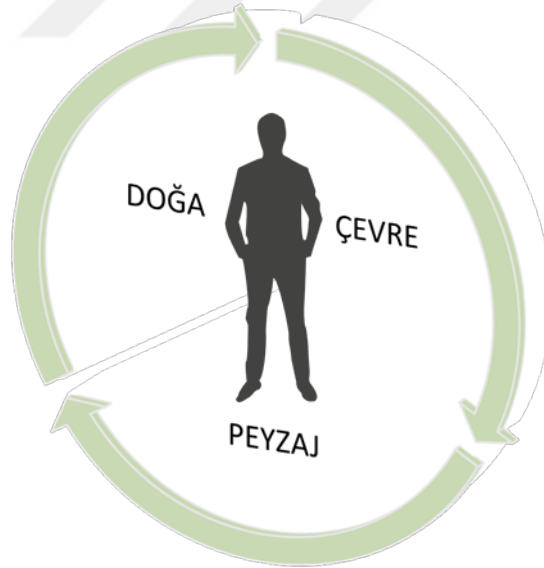
18. yüzyılda başlayıp 19. yüzyılın sonlarına doğru etkisini tüm Avrupa’da göstermiş olan Sanayi Devrimi ile birlikte, insan ile doğa arasındaki bağlar değişmeye başlamıştır. Gelişen teknoloji ile birlikte insan, doğanın bir parçası olma fikrinden uzaklaşarak onu yönetme ve yönlendirme çabasına girmiştir. İnsanın doğa üzerindeki etkisi artmaya başladıkça aralarındaki ilişki de evrilerek insanın olayların daha merkezinde olduğu bir doğa konsepti ortaya çıkmıştır. İnsanın yavaş yavaş gelişen kentleşme ile doğada kendine bir çevre tasarlamaya başlaması ile ‘peyzaj’ kavramının ilk temelleri atılmıştır. Bu bağlamda ‘peyzaj’ kavramını ve insanın bu kavram içerisindeki yerini anlayabilmek için ilk olarak ‘doğa’ ve ‘çevre’ kavramlarının peyzaj üzerinden okunması faydalı olacaktır.

Doğa kavramının anlamı yıllar içerisinde her zaman sorgulanmıştır ve bu sorgulamadan çok çeşitli sonuçlar çıkmıştır. Sorell’in (1970) anlatımıyla Frank Lloyd Wright göre Doğa’yı “‘Tanrı’nın bedene bürünmüş hali” olarak tanımlarken Anne Whiston Spirn’e (1988) göre doğa “‘Tüm gerçek çeşitlilikler ve yaşayan tek bir ad”’dır. İlk olarak sürekli değişken parametrelere bağlı, şekilsiz, akışkan ve aracısız, insan anlayışını aşan bir ‘kozmos’ olan doğadan bahsedilebilir (Sorell, 1970; Spirn, 1988).

Corner’da (1997) ikincil bir doğa konseptinden bahsetmekte ve bunun insanların doğal dünyayı anlaması ve onunla iletişim kurmasını sağlayan, dolayısıyla çevreyle ilgili ortak bir dili oluşturan kültürel bir konstrüksiyondan ibaret olduğunu altını çizmektedir. Bu tanımlamalardan yola çıkarak insanın, doğa içerisinde yalnızca bir öge olarak bulunduğunu söylemek mümkündür. Doğa, insan olsa da olmasa da varlığını sürdürebilir; dolayısıyla hiçbir zaman insana bağlı/bağımlı veya insan için varolan bir kavram olarak düşünülemez. Fakat kültürel bir konstrüksiyon olarak doğa, içerisinde yalnızca yaşayan canlıları ve ekosistem öğelerini değil, kültürleri ve tarihleri de barındırır. Doğanın içerisinde işleyen her türlü olay onun bir parçasıdır ve ‘doğal bir süreç’ olarak değerlendirilebilir.

İnsanı ve insan belleğini kendi döngüsü içerisinde yalnızca bir tür olarak barındıran doğa, çoğu kavramın insan için şekillendiği günümüz modern dünyasında (bkz: Antroposentrik düşünce) toplulukların peyzaj ile ilişkisinin açıklanmasında zaman zaman yeterli gelmemektedir.

Çevre ise doğanın insandan kısmen bağımsız varoluşunun aksine, insan tarafından algılanabilir verilere referans verir. Bu noktada en sık karşılaşılan karışıklıklardan birisi çevre – peyzaj ayrımıdır. Bu ayrımın ilk sinyalleri Ingold ve Meier gibi biliminsanları tarafından hissettirilmiştir. Meier, çevre odaklı çalışmalarda insanın harici bir obje olarak görüldüğünü fakat peyzaj odaklı çalışmalarda insanın çalışmanın merkezine yerleştirilmekte olduğunu söylemektedir. Peyzaj, kullanımı gereği sık sık karşılaştığımız bir tanım olsa da, peyzajla ilgili çoğu bilimsel çalışma aslında ‘çevresel’ verilerle ilgilidir. Bu durumdan farklı olarak ‘peyzaj’, insanın etrafındaki dünya ile ilişkisi ve algısının bir sonucudur. Gerek tasarlanmış gerekse doğal kalmış çevreleri peyzaj olarak tanımlamamızı sağlayan unsur, bir noktada insanın kendisidir. Peyzajın sosyal boyutunun önemi burada devreye girmektedir (Şekil 2.1) (Meier, 2012; Popa; Knitter, 2015).

Şekil 2.1 : Doğa, çevre ve peyzaj ilişkisinde insanın merkezi konumu

İlk çağlardan günümüz modern dünyasına kadar etrafındaki dünyayı tanımlama biçimi doğadan çevreye ve en nihayetinde peyzaja doğru evrilen insanın zamanla gelişen algı ve deneyimleri bu evrimin gerçekleşmesinde büyük rol oynamaktadır. Etrafındaki dünya kompleks hale geldikçe düşünce ve deneyimleri de daha kompleks bir hal almaya başlayan birey, dünya ile ilişkisini tanımlarken zaman içerisinde yeni kavramlara ihtiyaç duymuştur. Peyzajın genellikle ‘alan’ ve ‘manzara’ kavramlarını içeren pek çok değişken anlamı olmasına rağmen günümüz modern dünyasında bu anlam, kent yaşamı ve kültürle daha bağlantılı bir hale gelmiş durumdadır. Peyzaj, insanların yalnızca bir ‘tür’ olarak görülmediği, çevre ve insan biliminin iç içe işlendiği, aynı zamanda geçmiş hafıza ve hislerle şekillenen algının temelinde oturduğu, ‘kim’, ‘neden’ ve ‘nasıl’ sorularının sıklıkla yer almaya başladığı, insan ilişkileri ve çevrenin ortak mercek altında incelendiği bir kavram haline dönüşmektedir (Şekil 2.2).

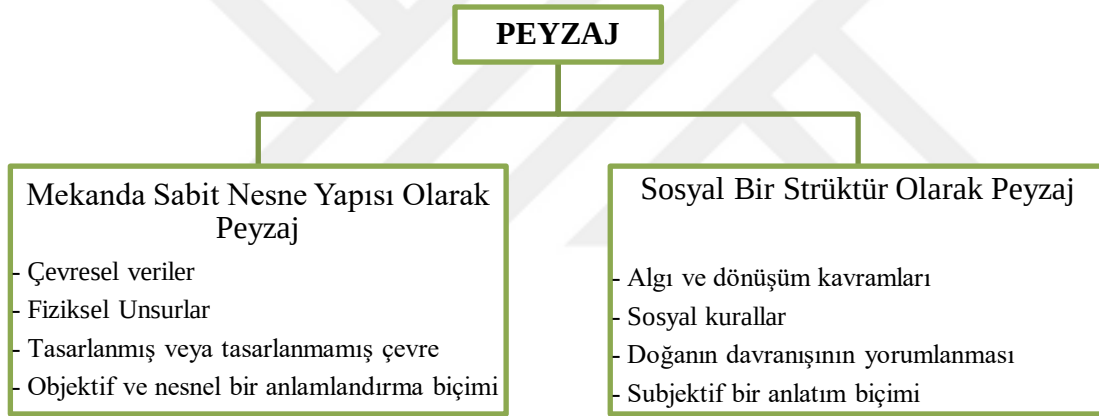

Şekil 2.2 : Doğa, çevre ve peyzajın temel farkları (Meier, 2012; Spirn, 1988).

2.2 Sosyal Dokuyu Etkileyen Bir Unsur Olarak Peyzaj

İçerdiği tüm bireysel, sosyal ve fiziki unsurları göz önüne aldığımızda ‘peyzaj’ teriminin gündelik kullanımında kendi içerisinde iki farklı kavram halinde karşımıza çıktığını görebiliriz (Şekil 2.3):

- Çoğunlukla çevresel verilere referans veren, insanın etrafındaki dünyayı fiziksel unsurlarla tanımlayan ve çoğunlukla tasarlanmış veya tasarlanmamış çevreyi objektif ve nesnel bir şekilde açıklamaya çalışan ‘mekanda sabit bir nesne yapısı olarak peyzaj’.
- Bu sabit nesne yapısının algı ve dönüşümle sübjektif bir şekilde ortaya çıkardığı, doğanın davranışının sadece teknoloji ile değil sosyal kurallarla da kontrol edildiği ‘sosyal bir strüktür olarak peyzaj’ (Ipsen, 2012).

Şekil 2.3 : Peyzajın içerdiği iki farklı kavram (Rotenberg, 2012).

Benzer şekilde antropolog Rotenberg’e (2012) göre ise peyzaj, doğanın değişkenliği ile insan davranışları arasında dolaylı bir bağ kurar ve böylece kültür ve doğa arasındaki sınırları sürdürür ve bazen üretir. Bu bağlamda peyzajdan ‘sosyal bir strüktür’ olarak söz edebilmek için öncelikle, bireylerin ve dolayısıyla toplumun davranışları ile doğanın davranışları arasındaki ilişkiyi anlamak gerekir. Bireyler, fiziksel mekanda bıraktıkları izlerle mekanın değişimine yol açabilirler, fakat ‘sosyal’ bir yapı değişiminden bahsedildiğinde durum çok daha karmaşıktır. Bireylerin, toplumda varlıklarını fiziksel ve sosyal olarak sürdürdüğünü kabul edersek; toplum yapısını oluşturan temel iki unsurun fiziksel yapı ve sosyal yapı olduğunu söylemek yerinde bir tespit olur. Mekanda sabit bir nesne yapısı olarak peyzaj, toplumun içinde

yaşadığı fiziksel çevreyi oluştururken aynı zamanda topluluk üyelerinin mekandaki davranışını etkileyerek sosyal yapıya katkıda bulunur. Bu noktada sorgulanması gereken, toplumun davranışları ile sosyal yapı arasındaki ilişki ve bu ilişkide peyzajın üstlendiği roldür.

Türk Dil Kurumu'na (2016) göre toplum; "tarihsel gelişme içinde, aynı toprak parçası üzerinde birlikte yaşayan ve ortak bir uygarlığı olan; yaşamlarını sürdürmek ve birçok temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliği yapan insanların tümüdür" (Url 1). Toplumu en basit tanımıyla bu şekilde incelediğimizde karşımıza çıkan 4 temel kavram vardır: zaman, mekan, kültür ve davranış. Tarihsel gelişim sürecinde ortak bir zamanı paylaşan ve aktaran topluluklar, birlikte yaşadıkları ortak mekanlarda, ortak bir kültür oluşturarak temel çıkarlarını gerçekleştirmek için benzer davranışlarda bulunurlar. Peyzaj ve toplum ilişkisini bu perspektifte incelediğimizde ise; mekanda sabit bir nesne yapısı olan peyzaj, zaman içerisinde gerek doğal yollarla gerek de insan etkisiyle yaşadığı değişimlerle zaman ve mekan kavramları arasındaki ilişkiyi karşılamaktadır. Fakat aynı perspektifte incelendiğinde, peyzajın kendi içerisinde barındırdığı zamansal ve mekânsal değişimlerle ne şekilde sosyal bir strüktür oluşturduğunu anlayabilmek için incelenmesi gereken daha fazla parametre vardır (Ipsen, 2012; Rotenberg, 2012).

2.2.1 Kültür ve peyzaj ilişkisi

Toplumların sosyal dokusundan söz edildiğinde karşımıza çıkan ilk kavram kültürdür. Kültür, kelime itibari ile toplumların duyuş, düşünüş ve yaşayış biçimlerini tanımlar (Url 2). Aynı kültürü paylaşan bireylerin oluşturdukları toplumlar, aynı ortak geçmişin izlerini taşıyıp bu izleri gündelik hayatlarına benzer şekillerde aktarırlar ve anlık toplumsal olayları algılayış ve kavrayış biçimleri benzerlik gösterir. Ortak bir çevreyi kullanarak ortak alışkanlıklar edinmiş bu toplumların yaşayış biçimleri de davranış izleri bakımından benzerlik gösterir. Kültür, insanların ilk topluluklarını kurmaya başladığı çağdan bu yana fiziki ve sosyal çevrenin değişiminde büyük rol oynamıştır. Kültürün peyzaj üzerindeki etkisi ise geçmişten günümüze şekillenen peyzaj görünümleri ve diğer zihinsel peyzaj öğeleriyle yadsınamaz bir hale gelmiştir.

Doğanın ve çevrenin insan kültürü etkisi ile değişimi, uzun yıllar boyunca pek çok bilim insanı tarafından incelenmiş ve günümüzde de incelenmeye devam etmektedir. Doğa ve çevre arasında bir bağlantı kuran peyzajın da kültürün etkisiyle nasıl

şekillendiği, aynı şekilde pek çok araştırmaya konu olmuştur. Bu noktada önemli olan bir diğer unsur ise, peyzajın kültür üzerindeki etkisinin ne derece olduğudur. Günümüzde bu soru, antropologlar başta olmak üzere pek çok bilim insanı tarafından sorgulanmaktadır.

Rotenberg'e (2012) göre kültür, çeşitli anlamlar toplamıdır ve bu anlamlar peyzaj gibi maddesel formlar halinde de bulunmaktadır.

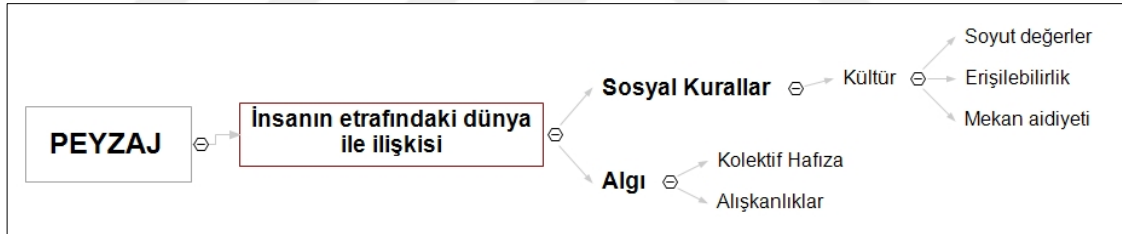
19. yüzyılın sonlarında, Alman coğrafyacı Friedrich Ratzel, antropocoğrafya olarak adlandırılan interdisipliner bir alan keşfetmiştir. Böylece insan tarihinin oluşumunda doğanın etkisi olduğunu savunmuş; doğal etkenlerin insan psikolojisi ve fizyolojisini etkilediğini öne sürmüştür. Bu etkiler zaman içerisinde sosyo – ekonomik imkanlarla şekillenen etkilerdir. Kültürlerin doğa üzerinde daha fazla güç sahibi olmasıyla insan ile doğa arasındaki bağın kopmadığını fakat daha karışık ve geniş bir şekle evirildiğini söylemiştir. Ratzel peyzaj kavramı ile ilgili imalarda bulunurken; Arjantin filozof Domingo Sarimento, Teksas eyaletindeki Arjantinli atlı çobanlarından şehirlerdeki topluluklara uzanan bir araştırmayla peyzajın kültür üzerindeki etkisini keşfetmiştir. Sarimento bu alandaki araştırmaları ile kentsel peyzaj ile kültürel birikim arasındaki bağlantıyı kurmaya çalışırken benzer bir söylem coğrafyacı Yi-Fu Tuan yapılmış ve kendisi de şehrin yapılaşmış hali ile insan ilişkileri arasındaki bağı incelemiştir. Burada önemli olan; Sarimento, Ratzel ve Tuan'ın söylemlerinde haklı olup olmadıklarından çok; peyzajın (daha doğrusu doğa ve çevrenin) insan davranışları üzerindeki etkilerinin sorgulanmış olmasıdır. Bu sorunun sorulması ile birlikte "Çevresel Psikoloji", "Biyolojik Bölgeselcilik (bioregionalism)" ve "Kültürel Antropoloji" gibi çeşitli bilim dalları ve akımlar ortaya çıkmıştır (Bigell, 2014; Sarimento, 1998; Ratzel, 1882; Tuan, 1977)

2.2.2 Peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenler

Peyzaj ölçeğinde kültür incelendiğinde kültürü okumamızı sağlayan etmenlerin daha detaylı anlaşılması ve peyzaj ile aralarındaki bağlantının kurulması gerekmektedir. Kültürün; toplumların duyuş, düşünüş ve yaşayış biçimlerini yansıttığı tanımını daha detaylıca ele alırsak karşımıza çıkan kavramlar: a) Toplumların duyuş ve düşünüş biçimlerini şekillendiren hafıza, algı vb. soyut kavramlar ile b) Toplumların yaşayış biçimlerini tanımlamamızı sağlayan davranış biçimleridir. Buna göre peyzaj ölçeğinde kültürü etkileyen temel bileşenlerin neler olduğunun incelenmesi gerekir.

Doğa, çevre ve insan arasındaki bir bağlantı görevi gören peyzaj kavramı, toplulukların kendi iç sirkülasyonlarının dış mekana yansımalarıdır. Bu perspektiften incelendiğinde yalnızca ‘peyzaj kullanımı’ parametresindeki değişimleri anlamaya çalışmak kültür ve peyzaj arasındaki ilişkiyi açıklamak için yeterli olmamaktadır. Bu ilişkiyi tam olarak çözümleyebilmek için o mekanda kültürü oluşturan etmenleri de iyi analiz etmek gerekmektedir. Toplumsal kültürün taşıdığı her öge, peyzaj alanlarında izler bıraktığı gibi her peyzaj değişimi de bu kültürü aynı yöntemle şekillendirmektedir. Peyzaj ölçeğinde kültürü etkileyen ögeler temel olarak:

- Toplumdaki bireylerin ortak değerlerini oluşturan ‘**Soyut Değerler (intangible values)**’
- Toplumdaki bireylerin aynı mekanı paylaşmasını ve mekanda kültürel izler bırakmasını sağlayan ‘**Erişilebilirlik**’
- Bireylerin, kendisini o mekana ait hissederek bir toplum ve ortak bir kültür oluşturmalarını sağlayan ‘**Yerellik (Mekan Aidiyeti)**’ kavramlarıdır (Şekil 2.4). (Rotenberg, 2012; Boyer, Bölüm 1, 2015).

Şekil 2.4 : Peyzajın içerdiği iki farklı kavram.

Devam eden bölümlerde peyzaj ve kültür arasındaki ilişki bu 3 temel parametre doğrultusunda incelenerek toplumların sosyal dokusunu şekillendirmeye büyük etki sağlayan bu iki öge arasındaki döngünün daha net anlaşılması hedeflenmektedir.

2.2.2.1 Soyut değerler

Kültürü oluşturan etmenlerin ilk başında gelen soyut değerler; Bouchenaki'ye (2013) göre kısaca faydalarının ölçülmesi çok zor veya neredeyse imkansız olan, fakat modern koruma (çevre koruma, kültür koruma vb.) hareketlerinin kalbini oluşturan değerlerdir. Bu soyut değerler toplumda kendini genel olarak ahlaki değerler, gelenek ve görenekler ve inanışlar olarak gösterir. Bu değerler ortak kültürü oluşturan toplumların bir nevi yazısız kuralları gibidir. Boyer'e (2015) göre çoğu yerli toplulukta

bireylerin kültürleri, kişisel kimlikleri ve soyut değerleri arasında kesin bir sınır yoktur (Bouchenaki, 2003; Boyer, Bölüm 1, 2015).

Toplumların gündelik peyzaj alışkanlıklarını incelediğimizde özellikle kamusal alanlarda sergiledikleri davranış biçimleri, büyük oranda bu soyut değerlerce oluşarak mekana yansımaktadır. Peyzaj ölçeğinde soyut değerleri incelediğimizde bu kavram karşımıza en sık olarak doğa koruma alanlarında çıkar. Dünya Koruma Alanları Komisyonu (World Commission on Protected Areas)'nın doğa koruma alanları için belirlediği bir kriter listesi mevcuttur. Toplum bazında incelediğimizde doğa koruma alanları konuyla çok ilişkili görünmese de ortak kültürü oluşturan toplulukların da aslında kendi içlerinde belirledikleri koruma alanları vardır. Her alanın kendi içerisinde soyut ve somut değerleri mevcuttur ve bunlar sürekli olarak birbiriyle etkileşim halindedir. Bu iki değer arasındaki denge, topluluklar arasında birliği sağlar. Bu nedenle 'sosyal bir strüktür olarak peyzaj' kuramı tartışılırken WCPA'nın belirlemiş olduğu Koruma Alanları İçin Soyut Kriterler listesine bir göz atmakta fayda vardır.

WCPA'nın Doğa Koruma Alanları İçin Belirlediği Soyut Kriterler genel olarak:

- Rekreatyoneel Değerler
- İyileştirici Değerler
- Spiritüel Değerler
- Kültürel Değerler ve Kimlik Değerleri
- Mevcudiyet Değerleri
- Estetik ve Sanatsal Değerler
- Eğitici ve Bilimsel Çalışma Değerleri
- Asayiş/Huzur Değerleri olarak belirlenmiştir . (Harmon, 2004)

Bu soyut değerler içerisinde peyzajın kültür üzerindeki etkisini açıklayan çok fazla madde bulunmaktadır. Rekreatyoneel alanların varlığı ile toplumun kamusal alan kullanımının daha sağlıklı ölçütlere taşındığı günümüzde bilinen bir gerçektir. Aynı zamanda peyzaj alanları gündelik hayat düzeninde yarattıkları kırılmalar ve yaşattıkları deneyimlerle toplumu iyileştirici değerlere sahiptirler. Uzakdoğu başta olmak üzere pek çok kültürde doğal veya tasarlanmış peyzaj alanları kutsal kabul

edilmektedir ve çeşitli spiritüel etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Harmon'a göre koruma alanlarındaki kültürel değerler ve kimlik değerleri, devletlerin medeni kanunların etkisi ve eşdeğerliği açısından belki de en güçlü noktadır (Harmon, 2004). Özellikle kentler içerisinde açık yeşil alanlar olduğunun bilinmesi toplumda tatmin yaratır ve mevcudiyet değerlerine örnek verilebilir. Aynı örneklem, peyzaj alanlarının estetik ve sanatsal değerleri için de söylenebilir. Davis'e göre parklar insanların kişisel deneyimlerle öğrenmesini sağlayan alanlardır (Davis ve diğ, 2004). Aynı eğitici durum aslında tüm peyzaj alanları için geçerlidir. Bireyler evlerinden çıktıkları andan itibaren deneyimledikleri tüm peyzaj öğeleriyle kendilerini eğitirler ve algıları şekillenir. Asayiş ve huzur değerlerine ise sınır ötesi peyzaj alanlarının bölgesel huzura ve dengeye sağladığı teşvik örnek verilebilir (Harmon, 2004).

İnsan, doğa ve çevre arasındaki diyalogda sözcü görevi gören peyzaj kavramını incelediğimizde, karşımıza çıkan soyut değerler tabi ki yalnızca bunlar değildir. Peyzaj alanlarının insanların zihninde oluşturduğu düşünceler ve yönlendirmeler dışında mekanlarda algıladıkları sesler, tanıdık veya yabancı fakat hatırlamada büyük etkisi olan kokular ve peyzaj alanlarında karşılaştıkları bitki vb. öğelerden deneyimledikleri tatlar da birer soyut kavram örneğidir. Maddesel olarak ölçülemeyen tüm bu soyut kavramları belirli unsurlarla genellemek yine de yanlış olur. Toplumların kültürlerini incelendiğinde karşımıza çok farklı soyut değerler çıkabilmektedir. Tüm bu değerler ilerleyen bölümlerde bahsedeceğimiz toplumsal (kolektif) hafızada yer edinerek kültürleri şekillendirmektedir.

2.2.2.2 Erişilebilirlik

Sosyolojide de sıkça duyduğumuz üzere, topluluklar üzerinde gücü oluşturan en etkili etmenin 'bilgi' olduğu söylenmektedir. Bilgiye 'erişebilme' özgürlüğü, yüzyıllardır insanlarda güç dengesini belirleyen en önemli unsurlardan biri olmuştur. Kamusal alanlarda ise durum çok farklı değildir. Kamusal alan kullanımı göz önüne alındığında bu alanlarda bilgiye öncelikli olarak mekana erişebilme, sonrasında ise mekanla ilgili program değişimleri üzerinde etkili olabilmeye açıklanabilir.

Peyzaj alanlarında erişilebilirlik, fiziksel ve zihinsel olarak ikiye ayrılabilir. Yani tasarımın kullanıcıya dayattığı bir takım fiziksel sınırlarla mekana ulaşmamak veya yine tasarım ve program değişiminin etkisiyle fiziksel olarak mekana ulaşmak

mümkünken, çeşitli sosyo-ekonomik engellerle mekana erişimin kısıtlanması durumu bu engellere iki farklı tanım olarak gösterilebilir.

Konuyu daha da açmak gerekirse;

- Peyzaj görünümü hem kendi içerisinde hem de gerçekte değişebilir yani hem program hem de malzeme değişimi ile.
- Peyzajın konsepti yani program şeması değişirken peyzaj görünümü değişmez.
- Peyzaj malzemesi yani görünümü değişirken program şeması aynı kalır (Rotenberg, 2012).

Rotenberg'e göre eğer bir bölgede bazı topluluklar diğer topluluklara kıyasla daha rahat hareket edebiliyorsa, tasarım bu insanlarda patronluk algısı oluşturur (Rotenberg, 2012). Bu durum, günümüzde peyzajın en büyük sorunlarından biri olan 'kamusallık' terimi ile açıklanabilir. Ortak bir kültürü paylaşan toplumlarda kamusal alan kullanımı da benzerlik gösterir. Bireyler, ortak kamusal alanlarda yaşadıkları ortak deneyimler ile mekanı şekillendirirler. Aynı ortamı paylaşan belli grupların bir alanı kullanabilme özgürlüğünün diğer gruplara karşı daha fazla olması ortak kültürün zedelenmesine ve daha doğrusu negatif bir etkiyle yeniden şekillenmesine neden olabilmektedir (Şekil 2.5). Bu etki ise kendini, bir alt başlıkta açıklayacağımız 'mekan aidiyeti' ölçeğinde net olarak göz önüne sermektedir.

Şekil 2.5 : Erişilebilirlik özgürlüğünün eşitsizliğine dair görseller.

2.2.2.3 Mekan aidiyeti (Yerellik)

Bir bölgenin soyut değerlerini belirleyen unsurlardan olan mevcudiyet değerleri, kültürel değerler ve eğitici değerlerin bireyler arası aktarıldığı ve gündelik hayattan toplumsal hayata taşındığı mekanlar, bir toplumun sosyal yapısının oluşmasında büyük rol oynar. Toplumlarda bireylerin içinde yaşadıkları mekanda kendilerini güvende ve huzurlu hissettikleri zaman o mekana olan bağları kuvvetlenir. Bu güven ve huzur duygularını zihinsel olarak hisseden birey, ait hissettiği mekana erişebildiğinde, aynı mekana gündelik yaşantısından izler bırakır. Bu izler zaman içerisinde birikerek ve benzeşerek o bölgede yerel bir 'kimlik' oluşturur. Aynı zamanda aynı kültürü yaşıyan bireylerin ortak hafızasında yer edinmiş olayların sembolik temsilleri de bu mekanda gerçekleşir. Yani yerel bölge, geçmişten izler taşıyarak toplum bağlarını kuvvetlendirirken aynı anda şimdiki zamana da referans vererek şekillenir. Rotenberg bu durumu 'Bir alan, insanların yaşamında belirginleştiğinde yerel bölgeyi oluşturur. Yerel bölge, sosyal bir ayırmadır.' cümlesiyle açıklamıştır (Rotenberg, 2012).

Taylor'a (2011) göre ise mekan aidiyeti temel olarak 2 etmenden oluşur:

- Fiziksel bileşenler ve aktiviteler.
- Semboller ve anlamlar.

Toplumsal alışkanlıklar ve kolektif bellek ilişkisi içerisinde incelediğimizde bu iki temel etmeni birbirinden ayrı düşünmek oldukça zordur. Her birey gibi her toplum da kendi içerisinde fiziksel ve manevi kimlikler barındırır ve bu kimlikler sürekli olarak birbirini besleme ve değiştirme halindedir. Bu değişimin dengeli bir yapı ve süreç içerisinde gerçekleşmesi durumunda belki de sabit kalan tek şey, mekan aidiyeti olur.

Peyzajın kültür üzerindeki etkisini anlamamıza yardımcı olan bu üç temel parametre (soyut değerler, mekan aidiyeti ve erişilebilirlik), günümüz modern toplumlarında hızla çoğalan çok kültürlü sosyal dokuyu çözmemizde bir altlık görevi görmektedir. İşte bu noktada peyzajın kültür ile ilişkisi ortaya çıkmaktadır.

2.2.3 Toplumsal bellekte peyzaj

Toplumların sosyal yapısını etkileyen bir unsur olarak peyzajın, kültürle olan ilişkisini anlamak, sosyal dokudaki değişimleri net olarak gözleyebilmek için yeterli olmayabilir. Kültürel değişimler, zaman içerisine toplumsal hafızanın yeniden

şekillenmesi ve bunun davranış izleri olarak mekana yansması ile gözlenebilir. Bu, uzun bir süreçtir. Fakat metropollerde hızla artan nüfus, bu uzun süreli gözleme her zaman fırsat veremeyebilir. Bu noktada sosyal yapının nasıl değiştiğini anlayabilmemiz için daha detaylı bir envanter gerekmektedir. Kültürel değişimler belirli bir süreye kadar net olarak gözlenemezken toplumsal hafızadaki ve davranış biçimlerindeki değişimler sosyal yapıda kısa sürelerde daha etkin rol oynar. Bu değişimlerin peyzaj değişimleri ile eş zamanlı incelenmesi sonucu sosyal yapı ve peyzaj arasındaki ilişki daha açık bir şekilde gözlenir.

Modernizm ile insan davranışlarının ve doğal çevrenin bilimsel olarak incelenmesi çalışmaları yoğunlaşmıştır. Bu durumu, Marshall Berman'ın (1994) bahsettiği 'anlamlandırma çabası' ile açıklamak mümkündür¹. Enternasyonelliğin hızla artmasıyla yerel gelenek ve göreneklerin, dolayısıyla kültürlerin arasındaki keskin sınırlar yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlamış ve çok kültürlü mekanlar oluşmaya başlamıştır. Bu çok kültürlülük durumu, yüzyıllardır yerleşmiş birtakım kolektif belleklerle yaşamaya alışmış toplum için sarsıcı bir durumdur. Berman'a göre:

Öteki'nin hızla çoğalmaya başladığı kentlerde, 'ben' olma kavramı dışarıdan baskın görünse dahi bireyin kendi içerisinde kendini aramasına engel olamamıştır. Bu çok çeşitlilik içerisinde birey temiz bir bellek ve bu belleğin oluşturduğu temiz bir algıya sahip olamadığından kendini anlamlandırmakta güçlük çekmektedir. Peki dışarıdan gelen çok fazla uyarıcının bellekte yer etmesi sonucu kendi benliğinden uzaklaşan birey, modernizasyon süreci ve kapitalizmin getirdiği bu sosyal çekişme ve menfaat ortamında kolektif düşünmeyi nasıl başaracaktır? (Berman, 1994)

Bu, şüphesiz ki çok geniş bir sorudur. Bu sorunun belirli bir miktarda yanıtlanabilmesini sağlayan temel unsur, kolektif yani toplumsal hafıza ve bu hafızanın sosyal yapıya yansıma biçimini anlamaktan geçer.

Bireylerin düşünce ve davranışları büyük oranda 'bellek'le alakalıdır. Doğum anından itibaren çeşitli deneyimlerle anılar biriktiren ve bunu belleğinde depo eden birey, yıllar ilerledikçe düşüncelerini bu birikime göre şekillendirmeye başlar. Bu şekillenmeyle birlikte yavaş yavaş çeşitli konulara karşı çeşitli 'algı'lar oluşur. Bu noktada algının belleği değil de belleğin algıyı oluşturduğunu söylemek yerinde bir tespit olacaktır.

¹ Marshall Berman, Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor adlı kitabında modernizasyonu 'insanın her gün değişen dünyada kendini evinde hissetme çabası' olarak tanımlamıştır.

Bellek, kültürü etkileyen çok önemli bir bileşenken olarak, algı ise yalnızca belleğin biyolojik bir işlevi olarak görev yapar. Boyer ve Wersch'e (2010) göre bireyin algılama sistemini araştırma konusu dahilinde genel olarak etkileyen 2 unsurdan söz edebiliriz: a) fenomenolojik kayıtlar yani kısa yaşantılar ve b) alışkanlıklar. Fenomenolojik kayıtları, düzenli tekrara sahip olmayan ancak zaman zaman tekrar yaşanabilen veya belleğe bir noktada hitap eden anılar olarak tanımlamak mümkündür. Bu anılar, yalnızca otobiyografik bellekle yani bireyin kendisiyle bağlantı kurabildiğinde ortaya çıkar. Kişi, gözlemlediği anıyla herhangi bir bağa sahipse bu görüntüyü/yaşantıyı belleğine yerleştirir. Alışkanlıklar ise fenomenolojik kayıtların bellekte kalıcı olarak yer ettiği ve kültürü büyük oranda etkileyen düşünce ve davranış biçimleridir. Büyük oranda algı ile şekillenirler. Örneğin bir peyzaj alanına dair alışkanlıklar, o mekanın kullanım kültürünü oluşturan en temel etkenlerden biridir. Kullanım kültürü ile kullanım sıklığı ve verimli kullanım arasında da kaçınılmaz bir bağ vardır. Bir mekanın kullanım kültürü sarsıldığında mekan kullanımı ve dolayısıyla mekan aidiyeti de zarar görür (Boyer, Bölüm 1, 2015; Halbwachs, 2017)

'Kolektif bellek' tanımı ise, tıpkı önceki bölümlerde bahsi geçen 'peyzaj' tanımı gibi henüz son derece göreceli ve tartışmaya açıktır. Herkesçe kabul edilen bir tanımı yoktur, konuyu tartışan tarafların sayısı kadar tanım yapılabileceği söylenebilir. Bireysel belleklerin kolektif belleği oluşturması düşüncesi gerek araştırma sürecini gerekse araştırma biçimini çok öznele indirgemesi konusunda eleştiriliyor olsa da toplumun bireylerden oluştuğu kaçınılmaz bir gerçektir. Bu noktada kolektif bellek ve bireysel bellek tamamen iç içe geçmiş durumdadır. Kolektif bellek bireysel süreçlerle özümşenerek yorumlanır ve topluma bireyler tarafından yansıtılırken, bireysel belleğin oluşmasında da daha önce bahsettiğimiz fenomenolojik kayıtlarla bağ kurarak kolektif bellekten etkilenme söz konusudur. Bu, sonsuz bir döngüdür. Bu durumda savlar, ''grupta bir bellek olduğu, ama bunun grubun belleği olmadığı'' konusunda anlaşmıştır. Bu tanımlama, kolektif bellek ve bireysel bellek arasındaki sonsuz döngüyü çözmektedir. Olaya tümünden gelimsel bakılmalıdır (Wertsch, 2015; Halbwachs, 2017).

Toplum, daha önce de bahsedildiği üzere; ortak bir geçmişi paylaşarak aynı mekan üzerinde temel çıkarlarını gerçekleştirmek için iş birliği yapan bireyler bütünü olarak açıklanmıştır. Boyer'e göre bir olayın benimsenmesi, insanların tarihi olayları kendi yaşam öyküleriyle ilişkili olarak konumlandırmasına aracılık eden karmaşık bireysel

süreçler gerektirir.” (Boyer, Bölüm 1, 2015). Aynı durum mekanlar için de geçerlidir. Birey, kendinden bir parça bulmadığı mekanlara kendini ait hissetmekte zorlanır. Bireylerin mekanlardan yavaş yavaş kopması sonucu da o mekanda işbirliği azalır ve mekan, toplumdan kopuk bir hal almaya başlar (Şekil 2.6). Bu durum, zihinsel erişilebilirliğin kısıtlanması durumuyla açıklanabilir. İnsanlar, toplum yanlısı davranışlara yönelten sezgisel ve çoğunlukla duyuşsal temelli tercihleri nedeniyle iş birliği kurarlar (Boyer, 2010’da atıfta bulunduğu gibi). Duyuşsal ve sezgisel temelli tercihleri daha önceden mekanın soyut değerleri olarak açıklamıştık. Bu soyut değerler ile ortak bir işbirliği içerisinde şekillenip güçlenerek mekan aidiyetini oluşturur ve kendini mekana ait hisseden bireyler zamanla ortak bir kültür geliştirmeye başlarlar.

Şekil 2.6 : Peyzajda kültür ve kolektif bellek ilişkisi

Konu peyzaj ölçeğinde incelediğinde ise, insanların evleri dışındaki hayatlarını sürdürdükleri bu mekanların toplumsal iş birliğine büyük oranda ev sahipliğini yaptığı rahatlıkla söylenebilir. Bireyler, kendi bellekleri yönetimiyle geliştirdikleri peyzaj algıları ve peyzaj beklentilerini, peyzaj bilinçleriyle özellikle kamusal peyzaj alanlarında davranış izleri olarak sergilerler ve birbirlerine aktarırlar. Bu şekilde o peyzaj alanının kendi içerisinde bir peyzaj kültürü gelişir. Rotenberg’e göre Peyzaj tasarımı doğanın değişkenliği ile insan davranışları arasında dolaylandırılmış bir bağ kurar. Böylece peyzaj, kültür ve doğa arasındaki sınırları sürdürür ve bazen üretir, doğanın etkilerinden korunmaya çabalar. Her tasarlanmamış peyzaj alanı doğa ve insan arasında bir bağ oluşturur (Rotenberg, 2012).

2.3 Peyzajın Sosyal Doku Üzerindeki Etkisi ve Modernizasyon Süreci

İnsanın, modern çağda etrafındaki dünyayı algılama biçimi olarak karşımıza çıkan peyzaj kavramı, doğa – çevre ve insan arasındaki ilişkiyi kurmakta ve açıklamaktadır. İnsanla direk ilişkili olan peyzaj, insana dair unsurları da beraberinde getirir. Bu unsurlar sosyal ve fiziksel unsurlar olmak üzere ikiye ayrılabilir. İnsanların peyzaja getirdiği fiziksel unsurlar peyzajı mekanda sabit bir nesne yapısı olarak açıklamamızı sağlarken, sosyal bir strüktür olarak peyzaj insanların mekana getirdiği sosyal unsurları tanımlar. Bireyler, ortak kullanım alanlarında ortak amaçlar doğrultusunda iş birliği içerisinde toplumu oluştururlar. Toplumu oluşturan sosyal unsurları belirli bir liste halinde sıralamak oldukça zordur. Bu nedenle, araştırmanın amacı kapsamında bu unsurlar temel olarak:

- soyut değerler, erişilebilirlik ve mekan aidiyeti ile şekillenen kültür ve
- bu öğelerin hepsinin oluşmasında büyük rol oynadığı gibi aynı zamanda tüm bu öğeleri de kapsayan toplumsal hafıza (kolektif bellek)tir.

Her bireyin kendi içerisinde özel bir değer yargısı vardır. Burada değer yargısı olarak betimlenmek istenen kültürü oluşturan etmenlerden soyut değerlerdir. Bireyler, kendi içerisinde taşıdıkları bu soyut değerleri zaman içerisinde mekanlara aktarırlar. Bu aktarım, ancak bireylerin mekana fiziksel ve zihinsel olarak erişebilmesiyle mümkün olur. Bireylerin ortak mekanlarda birbirlerine aktardıkları deneyimler ve değerler zaman içerisinde benzeşerek toplumsal değerleri oluşturur. Bu toplumsal değerler de aynı mekanlarda tekrarlanarak birer alışkanlık halini alır ve kolektif hafızada yer edinir. Böylece o mekanda belirli bir kültür oluşur. Fakat konu sosyal bir boyutta incelendiğinde bir toplumun sosyal yapısını yalnızca kültürle açıklamak çok sağlıklı bir çözüm olmaz. Çünkü kültür, soyut değerler, erişilebilirlik ve mekan aidiyeti kavramları sürekli bir döngü halinde birbirini etkileyen, birbirinin içerisinden çıkan ve birbirini kapsayan kavramlardır. Bu 4 parametrenin ortak özelliği kolektif bellekte yarattıkları değişimlerle toplulukların mekana bıraktığı izleri etkilemeleridir. Bu nedenle kolektif hafıza, peyzaj ve sosyal yapı ilişkisinin temel ögesi olarak düşünülmemekle birlikte konuya dair parametrelerin ortak paydasını oluşturmaktadır (Şekil 2.7) (Bouchenaki, 2003).

Günümüz modern toplumlarında, sosyal grupların hızla artması ve farklı sosyal gruptaki insanların aynı mekanları paylaşması sonucu mekan aidiyeti kavramı değişiklik göstermeye başlamıştır. Farklı kültürlerden bireylerin kendileriyle birlikte mekana getirdikleri soyut değerleri zaman zaman birbiriyle çatışmakta, bu da farklı sosyal grupların aynı mekanı kullanma konusunda kendilerine zihinsel sınırlar koymalarına neden olmaktadır. Aynı kültürü paylaşan bir topluluğun barındığı bir mekana farklı kültürde yeni bir toplumun gelmesiyle, o mekanın peyzaj alanlarında görünüm ve kullanım şeması değişmeye başlar. Mekana yeni gelen her topluluk beraberinde kendi davranış biçimini ve görsel değerlerini getirerek mekanı yeniden şekillendirir. Bu mekanın yeniden şekillenmesi durumu ise yeniden tündengelim şeklinde mekandaki davranışları değiştirir ve o mekanı paylaşan farklı sosel grupların kültürü farklılaşmaya başlar. Bazı gruplar ise bu farklılaşmayı reddedererek mekanı terk ederler. Kolektif hafızada yer edinmiş peyzaj algısı ve beklentisi o anki durumla uyuşmayan toplumların o alanı deneyimlerken kullandıkları peyzaj bilinçleri (bilgileri) yeterli gelmemeye başlar. Bu peyzajın program değişimi ile görünüm değişiminin hızla gerçekleşmesi durumunda zihnin bu değişime yetişememesi nedeniyle olur. Bu durum, zihinde kaymalar yaratarak mekan aidiyetini sarsar ve bireyler kendilerini ait hissetmedikleri mekanlarda barınmaya çoğu zaman devam etmek istemezler. Bu, tamamen bir tercih olmakla beraber günümüz modern toplumunda sıkça görülmeye başlayan zorunlu bir kültür göçüne neden olmaktadır.

Bazı durumlarda ise toplulukların mekan aidiyetinin sarsılması, mekana yeni gelen topluluğun o mekanı daha rahat kullanması nedeniyle oluşur. Bu durum mekana erişilebilirlikte hem zihinsel hem de fiziksel sınırlar koymaktadır. Habermas, ‘İletişimsel Eylem Teorisi’nde çok kültürlü modern toplumların modernizasyon sürecini 3 alt sisteme ayırır: a) ekonomik sistem, b) politik sistem, c) yaşam alanı. Modernizmin getirdiği ekonomik ve politik değişimler ve gelişen inovasyonla toplumların ‘yaşam alanı’ kavramı değişmiştir (Ipsen, 2012) (Habermas, 2001). Kentsel ve kırsal alanlar artık çok daha geçişken hale gelmiş, böylece farklı sosyal gruplar da birbirine konum olarak yaklaşmıştır ve çok kültürlü peyzaj alanlarının oluşmaya başlamıştır. Bu kültürel mozaik özellikle peyzaj alanlarında çeşitlilik açısından büyük potansiyel oluştursa da, birtakım politik ve ekonomik sebeplerle bazı grupların diğerlerine kıyasla mekanı daha rahat kullanabilmesi diğer grup üzerinde bir

çeşit ötekileşme hissi uyandırmakta ve bu potansiyel kültürel mozaik gerçekleşmeden, mekan aidiyetinin sarsılması sonucu ‘öteki’ olarak hisseden grup bölgeyi terketmektedir.

Yukarıda bahsedilen üç durumda da mekanı kullanan toplulukların sahip olduğu farklı kültürel değerler ve imkanlar sonucu kolektif hafızanın yeniden şekillenmesiyle mekana bıraktıkları izler değişmektedir. Bu da mekanda süregelen kültür içerisinde farklılaşmalara yol açmaktadır. Yani peyzaj algısı, beklentisi ve bilgisi farklı grupların aynı peyzaj görünümü içerisinde yaşama veya yer değiştirme durumu sonunda peyzaj, sosyal yapıyı yeniden şekillendirmektedir.

Modernizm ile birlikte mekan aidiyeti ve yerellik kavramlarının yeniden tanımlanmaya başladığı günümüzde, özellikle metropol kentlerdeki hızlı iç ve dış göçlerle peyzaj ve sosyal doku arasındaki ilişki daha gözlenebilir hale gelmiştir. Bu ilişki, farklı sosyal grupların aynı mekanda bir arada yaşama çabası içerisinde geliştirdikleri ve değiştirdikleri peyzaj algıları, bilinçleri ve beklentileri ile peyzaj görünümü ve kullanımı arasındaki dengenin değişmesi ve yer yer bozulması ile incelenebilir. Bu 5 öge arasından herhangi birinde oluşan ani değişim, dengeyi bozarak bireylerin mekana yabancılaşmasına neden olmaktadır. Mekan aidiyeti sarsılan toplumlarda ise kültür, eski kült özelliklerini koruyamayarak değişmeye başlamakta, bu değişimin tabii sonucu olarak da sosyal yapı farklılaşmaktadır.

Detlev Ipsen, hayatının son dönemlerinde bu değişimi ‘Peyzajın Sosyolojisi’ olarak adlandırmıştır. Günümüzde çok yeni olan bu terimin tam yerinde kullanımı Ipsen’den önce 2005 yılında Kaufmann tarafından kullanılmıştır (Soziologie der Landschaft). Ipsen ve Kaufmann’ın araştırmalarından yola çıkarak belirli bir mekanda ‘Peyzajın Sosyolojisi’ kavramını daha iyi anlamak ve peyzaj ve sosyal doku arasındaki ilişkiyi çözmek için izlenmesi gereken dört temel adım şu şekildedir:

- Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesi
- Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisi
- Bu gelişimin/değişimin kullanıcısı ve yaratıcısı olan sosyal sınıfların/toplulukların/yaşam biçimlerinin ortaya çıkışı ve değişen peyzaj algısı

- Bu değişimlerin yapılma amaçları (Talep – kullanım – kullanıcı ilişkisi ve sonuçları nelerdir?) (Ipsen, 2012; Kaufmann, 2005).

Bu dört parametrenin değişimi eş zamanlı olarak incelendiğinde sosyal doku ve peyzaj arasındaki döngü net olarak anlaşılabilir. Bu çalışma kapsamında da belirlenen çalışma alanı ve yöntemi bu dört parametre baz alınarak hazırlanmıştır.

2.4 Türkiye’de Kentlerin Dönüşümü ve Sosyal Bir Strüktür Olarak Peyzaja Etkisi

Sosyal bir strüktür olarak peyzajı incelemek istediğimizde karşımıza çıkan en kritik parametrelerden biri zaman ve mekan kavramlarıdır. Mekanlar kendi içlerinde kısa sürede çeşitli farklılaşmalar ve değişimler göstermektedir fakat aynı durum mekanlardaki sosyal doku için geçerli değildir. Sosyal dokunun değişmesi, bir önceki bölümde açıklanan soyut değerler, aidiyet ve kolektif hafıza gibi zaman içerisinde şekillenen unsurlara bağlıdır. Bu nedenle, bir mekanın peyzaj ve sosyal doku ilişkisini kısa bir süre içerisinde gözlemlemek genellikle mümkün değildir. Fakat günümüzde yoğun olarak artan kentlerdeki dönüşüm çalışmaları, kent dokusunda ve özellikle sosyal dokuda hızlı değişimler oluşturmaktadır. Bu tip müdahaleler sonrasında, özellikle mahalle yaşantısının yoğun olarak gözleendiği bölgelerde mahalleli, kısa sürede çok keskin değişim ve dönüşümler yaşayabilmektedir. Özellikle içerisinde işlevini yitirmiş sanayi bölgeleri bulunduran mahallelerde, mahallelinin hem ekonomik gelir kaynağının hem de yaşadığı çevrenin dönüşmesiyle bu değişim daha net gözlenebilmektedir. Sanayisizleşme sonrası yerleşimlerde uygulanan kentsel dönüşüm projelerinde öngörülen diğer bir risk de bölgede yıllar içerisinde bir sosyal yaşam tarzı oluşturan yerel halk ile, bölgeye yeni taşınan kitle arasında varolması muhtemel sosyo-kültürel ve ekonomik farklılıkların oluşturabileceği ayrışma ve sınırlardır. Aynı bölgede yaşayan farklı sosyal grupların gündelik yaşantılarının peyzaj kullanımının bu değişimlerden nasıl etkilendiğini dönüşüm alanlarında kısa sürede gözlemek mümkündür. Ayrıca, Türkiye’deki kentsel dönüşüm politikalarında peyzaj ve sosyal doku, ne yazıkki dönüşüm süreci planlanırken yeterince göz önüne alınan etmenler değillerdir. Türkiye’deki kentsel dönüşüm çalışmalarında sosyal tabanlı analizlere yeterince yer verilmemektedir. Bu analizlerin yetersizliği ile kentsel dönüşüm projeleri görsel olarak bir bütünlük içerse dahi alanı kullanan topluluklar içerisinde sosyal olarak ciddi anlamda ayrışma ve sınırlar barındırabilme riski

taşımaktadır. Bu nedenle sosyal bir strüktür olarak peyzajı incelemenin amaçlandığı bu çalışmada, hem sosyal yapı ve peyzaj arasındaki ilişkiyi kısa bir süreç içerisinde okuyabilmek hem de Türkiye’deki kentsel dönüşüm çalışmalarında ne yazık ki eksik kalan sosyal doku analizlerinin önemine dikkat çekmek için, saha çalışması için uygun alan seçilirken, dönüşüm süreci geçirmekte olan bir bölge seçilmesi uygun görülmüştür.

İçerisinde bulunduğumuz sanayi sonrası dönemde, modernizasyon süreci sonrası yenilenen ve değişen teknolojiyle birlikte bazı alanlarının işlevini yitirmesi sonucu dünyadaki pek çok kent, dönüşüm sürecine girmiştir. Türkiye’de de özellikle 1999 depreminin ardından, pek çok ilde çeşitli kentsel dönüşüm projeleri yapılmaya başlanmıştır. 1999 depremlerinin ardından Türkiye’nin deprem gerçeğine uygun politikalar henüz üretilmemişken, Ekim ve Kasım aylarında Van ilimizde yaşanan depremlerin ardından deprem politikalarıyla ilgili yeni hareketlenmeler başlamıştır. Bu hareketlenmenin ardından dönemin iktidarının çeşitli söylemlerle deprem politikaları konusunda bir kentsel dönüşüm yoluna gideceğinin sinyalleri verilmeye başlandı. Fakat bu politikalarla gelen yasa tasarıları, umulduğu gibi depreme önlem amaçlı olmaktan uzak bir şekilde rant ve soylulaştırma odaklı işlemekteydi. Bu duruma ek olarak rant alanları yaratmak için hareketlenmeler hızlandı ve “Afet Riskli Alanların Dönüşümü Yasa Tasarısını” meclise taşıdılar (TMMOB, 2005).

Türkiye’de ilk olarak 2005 yılında ortaya çıkan Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanun Tasarısı; “kentlerin merkez bölgelerindeki eski kent dokularının ve korunması gerekli kültürel mirasın hızla gelişen kentleşme sürecinde sorunlara yol açması ve kültürel mirasın yoğun olarak bulunduğu alanların eskimesi, bakımsız kalması ve yoğun olarak denetimsiz bir şekilde iskan edilmesi nedeniyle toplumun can ve mal güvenliğini tehdit eder bir konuma gelmesi” gerekçeleriyle dönemin başbakanı tarafından TBMM Başkanlığı’na sunulmuştur (Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanun Tasarısı, 2005) (Şekil 2.8).

T.C.
BAŞBAKANLIK
Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü

Sayı : B.02.0.KKG.0.10/101-1054/896

13/2005

Konu : Kanun Tasarısı

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

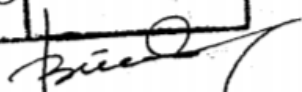
Başkanlığınıza arzı Bakanlar Kurulu'na 21/2/2005 tarihinde kararlaştırılan "Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanunu Tasarısı" ile gerekçesi ilişikte gönderilmiştir.

Gereğini arz ederim.

Recep Tayyip ERDOĞAN
Başbakan

EKİ :
1- Kanun Tasarısı
2- Gerekçe (Genel-Madde)

T.C. M. M. BAŞKANLIĞI	
Tali Kom.	- Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı
Esas Kom.	- İçişleri Bakanlığı
Tarih	8.3.2005 1/984
E. Md.	E.D. 15/13

Şekil 2.8 : Kentsel Dönüşüm Yasa Tasarısı, 2005. (www.tbmm.gov.tr)

Yine bahsi geçen kanun tasarısı gerekçesinde belirlenen temel hedefler:

- Kentin eskiyen dokularını ve yerleşim alanlarını, kültürel miras değerini korumak
- Koruma-kullanım dengesini sağlayarak sosyal donatı alanlarını büyütmek ve sağlıklılaştırmak
- Otopark sorunlarını çözüme kavuşturmak
- Günümüz konforu ve kullanım şartlarını içeren konut, ticaret, kültür, turizm ve sosyal donatı alanları oluşturmak ve

- Tarihi ve kültürel dokuyu geleceğe taşımak amacıyla restore ederek kullanmak olarak tanımlanmıştır (Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanun Tasarısı, 2005).

Yasa Tasarısı'nın kabulünden itibaren, sürecin hızlı ve etkin bir şekilde ilerleyebilmesi amacıyla belediyelere normal kamulaştırma sürecinin dışında daha etkin yetkiler sağlanmış ve gerekçenin hemen ardından çıkan 'Dönüşüm Alanları Hakkında Kanun Tasarısı' ile bu yetkiler, çeşitli hükümet birimlerince (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı, Bakanlar Kurulu) ile birleşerek desteklenmiştir. Günümüzde, özellikle ülkemizde yoğun olarak artan rant beklentisi, bu dönüşümlerin yapılma sürecinde büyük riskler oluşturmaktadır. Süreç sırasındaki tüm denetim yetkilerinin belediyelere ait olması, dönüşüm projelerine itiraz süreçlerinde ciddi sıkıntılara yol açmaktadır (Url 4).

Kanun Tasarısı'nın hemen ardından Nisan 2005 tarihinde TMMOB Şehir Plancıları Odası tarafından "Kentsel Sorunlar, Söylemi Bilimsel Ancak Önerileri Parçacı ve Rant Odaklı Yaklaşımlarla Çözümlemiyor" başlığı altında yayınlanan itiraz metninde bu durum net olarak gözlenmektedir (TMMOB, 2005). 2005 yılında yürürlüğe giren Dönüşüm Alanları Kanun Tasarısı, 16/5/2012 tarihinde Kabul edilen 'Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun Tasarısı' ile desteklenerek yönetim merciilerine verilen yetkiler sınırsız boyutlara taşınmış ve en temel gerekçe olarak sunulan 'kültürel miras dokusunu korumak ve sosyal donatı alanlarını genişleterek sağlıklılaştırmak' maddeleriyle birebir çelişen, rant ve soylulaştırma odaklı projeler oluşturulmaya başlanmıştır.

Bu projeler sonrasında, özellikle mahalle yaşantısının yoğun olarak gözlemlendiği bölgelerde mahalleli, kısa sürede çok keskin değişim ve dönüşümlere maruz kalmıştır. Bu keskin değişim ve dönüşümler sürecinde gerek kamusal alanların ihlali, gerekse mahalle dokusunun bozularak kullanıcıların başka bölgelere göç etmeye zorlanması, Anayasa'nın 56. maddesinde yer alan "herkesin dengeli ve sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı" ile çelişmektedir (Url 3). Bu çelişki; yerel belediyeler, odalar, akademisyenler vb. bilirkişilerce farkedilip kanun tasarılarına defalarca itiraz edilmiştir. Fakat tüm bu itirazlara rağmen dönüşüm bölgeleri parsellere bölünerek oluşturulan toplu konut projeleriyle ranta açılmaya devam etmektedir. Toplu konut projelerindeki kamusal alan ihlali, yerel halkın sokak yaşantısını ve dolayısıyla mekan aidiyetini sarsmaktadır.

Gündelik yaşantısında sokak kültürü barındıran mahallelerde bu değişim net olarak gözlenebilmektedir. 'Soylulaştırma projeleri' olarak da tabir edebileceğimiz toplu

konut projelerinin kamuya açık olmayan peyzaj alanları, yerel kullanıcının alıştığı peyzaj algısından çok uzaktadır. Gerek ekonomik imkansızlıklarla gerek de keskin program ve malzeme değişimiyle dokusu tamamen bozulan açık alanlar yerel kullanıcıyı bölgeye yabancılaştırmakta, bu da gündelik peyzaj kullanımı ve mekan aidiyeti üzerinde kaymalar oluşturmaktadır.

Dönüşüm alanlarında gözlenen bir diğer durum ise bölgedeki kullanıcı değişiminin toplu konut projeleriyle değil, kimliksizleştirme yöntemleriyle oluşmasıdır. Burada kimliksizleştirme ile anlatılmak istenen, bölge kimliğinin sembolü haline gelmiş ve 2005 Kanun Tasarısı Gerekçesi'nde korunması gerekliliğinden bahsedilen kültürel değerlerin yok edilmesi ve yerel kullanıcının mekana yabancılaştırılması durumudur. Dönüşüm bölgelerinde sembol haline gelmiş birtakım yapıların veya açık alanların yok edilmesi veya kullanım niteliğinin değişmesi ile kullanıcı, gündelik hayatının bir parçası haline gelmiş birtakım öğelerden mahrum bırakılmaktadır. Toplu konut projeleriyle değil de konutlar ve açık alanlar bazında yapılan bu projelerin yerel kullanıcılardan çok yeni kullanıcılara hitap etmesi durumu, topluluklar arası ötekileştirmelere ve kimlik çatışmalarına neden olmaktadır.

Yukarıda bahsedilen durumlarda alanın yerel kullanıcılarının istek ve ihtiyaçları gözardı edilerek dönüşüm ile sağlanan imkanların yeni kullanıcılar için olduğu algısı oluşmaktadır. Bu algı, yeni kullanıcılarla yerel kitle arasında 'üstünlük' imajı oluşturmakta ve bu durum kolektif hafızada kaymalar oluşturarak mekan aidiyetini sarsmaktadır. Böylece mekanlardaki sosyal yapı değişmektedir.

3. SAHA ÇALIŞMASI – BEYKOZ DÖNÜŞÜM BÖLGESİ'NDE SOSYAL YAPI VE PEYZAJ DEĞİŞİMİNİN İNCELENMESİ

Bu bölümde, sosyal bir strüktür olarak peyzaj, İstanbul'un ilk dönüşüm alanlarından olan Beykoz semtinde, yerinde gözlem ve yarı yapılandırılmış görüşme yöntemleri kullanılarak, sosyal doku ve peyzaj değişimlerinin eş zamanlı ve çapraz okumayla analiz edilmesi yöntemiyle incelenmiştir. Saha çalışması için Beykoz ilçesinin seçilme amacı, ilçenin kendi içerisinde hem bir kent yaşantısı hem de bir Anadolu köyü yaşantısı içermesidir. Aynı zamanda bölgede bulunan ve çoğu kapatılmış olan fabrikalar ve Beykoz'un doğal peyzaj dokusu, bölge halkında ortak bir kültür oluşturmuştur. Bu kültür, fabrikaların kapanması ve son yıllarda Beykoz'un eteklerinde gittikçe artmaya başlayan lüks konut/villa projeleri nedeniyle ilçeye taşınan yeni kullanıcı kitlesi ile hızla değişmeye başlamıştır. Beykoz ilçesi, kentsel ve kırsal yaşantıyı dair içerdiği renkli dokusu, yaşadığı değişim ve etkisi azalmış olsa da hala devam eden mahalle kültürü ile sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan parametreleri içerisinde barındıran ve sosyal doku ile peyzaj değişimini yakın tarih içerisinde keskin bir şekilde yaşamış ve hala da yaşamakta olan bir ilçedir.

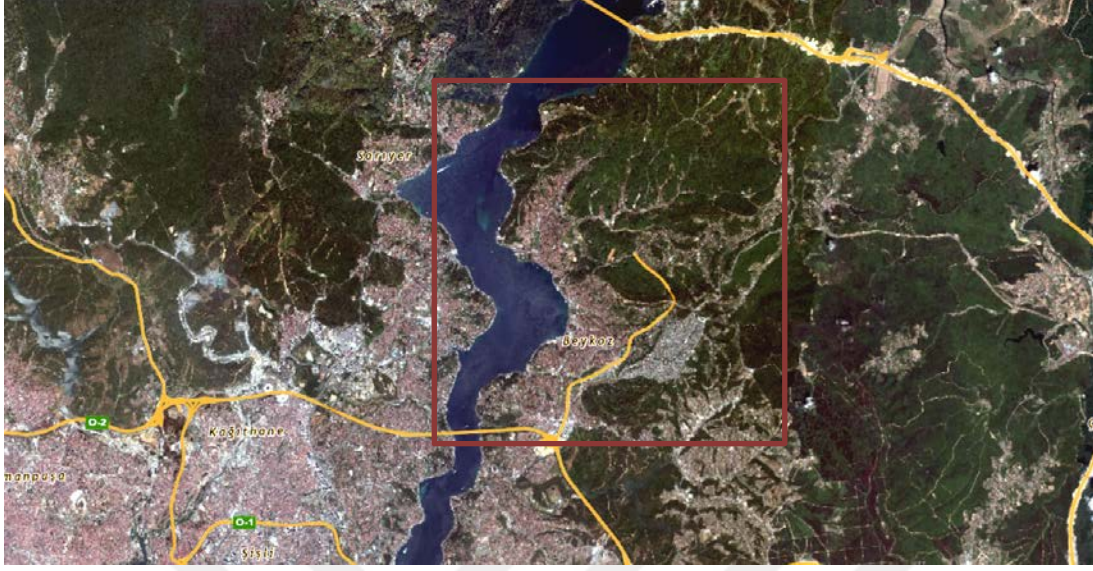
Saha çalışmasının sınırları, değişimin henüz tam olarak yaşanmadığı fakat içerisinde güncel dönüşüm projeleri içeren ve ortak hafızanın yoğun olarak gözlemlendiği Paşabahçe kıyı bölgesi ve lüks konut projeleriyle dokunun hızla değişmeye başladığı İncirköy ve Gümüşsuyu Mahalleleri olarak belirlenmiştir.

3.1 Beykoz Dönüşüm Bölgesi'nde Sosyal Yapı Ve Peyzaj Değişiminin İncelenmesi

3.1.1 Beykoz ilçesi ve dönüşüm süreci

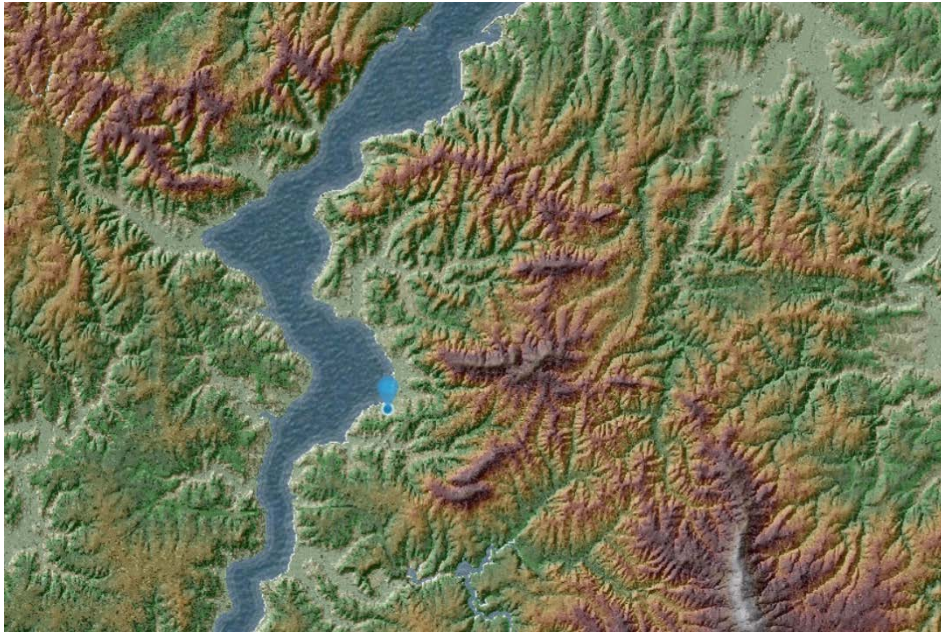
Beykoz Boğaziçi'nin kuzey kesiminde Anadolu yakasında Küçüksu deresi ile Anadolu Kavağı arasında yer alan; merkeziyle olduğu kadar çevre köyleri, ormanları ve korularıyla da ünlü bir yerleşim yeridir (Şekil 3.1). Doğusunda Şile batısında İstanbul Boğazı Kuzeyinde Karadeniz, Güneyinde Üsküdar, Ümraniye, Kartal ve Sultanbeyli

ilçeleri bulunur. Beykoz ilçesi eskiden Üsküdar'a bağlı bir yerleşim yeri idi. Cumhuriyet döneminde Üsküdar ilçesinden ayrılarak, ayrı bir ilçe olmuştur (Url5).

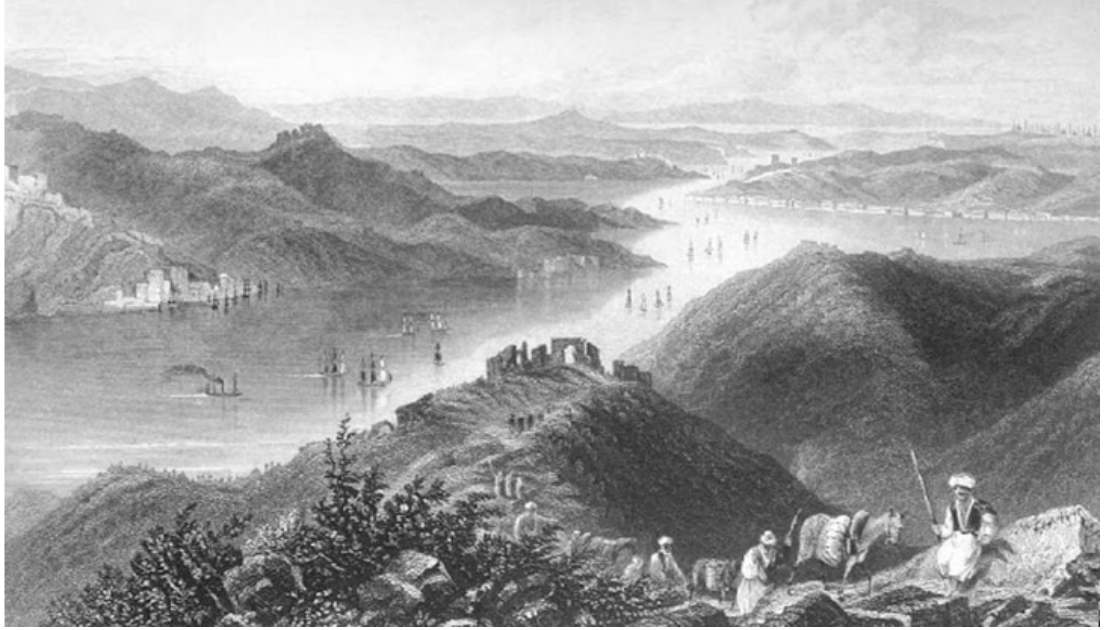
Şekil 3.1 : Beykoz'un yeri.

Beykoz Boğaziçi'nin, eskiden oldukça uzak sayılan, günümüzde de diğer Boğaz semtlerine oranla daha kırsal bir yapı gösteren; merkeziyle olduğu kadar çevre köyleri, ormanları ve korularıyla da ünlü bir yerleşim yeridir. Kuzeyde ve doğuda tepelerle çevrilidir. Kuzeyindeki Beykoz Çayırı olarak bilinen düzlük ve güneyinde Paşabahçe'ye doğru alçalan ve düzleşen kesiminin yanında kıyılarda bile yüksek ve engebeli bir yapıya sahiptir (Şekil 3.2).

Şekil 3.2 : Beykoz'un topografik haritası.

Beykoz ilçesi bünyesinde 20 adet Boğaz köyü barındıran, İstanbul Boğazı'nın batı kıyısında, deniz seviyesinden başlayan ve üst kotlara doğru uzanan İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biridir. Beykoz'un tarihine ilişkin olarak bilinen en eski tarih M.Ö. 700'lerdir. Bu dönemde deniz yoluyla gelip Beykoz'u kendilerine yurt edinen Traklar, Beykoz'da yerleştiği bilinen ilk halk olarak karşımıza çıkar. Traklar Beykoz'a geldiklerinde, kralları Amikos'un ismine binaen, buraya "Amikos" adını vermişlerdir. Amikos, Beykoz'un bilinen en eski adıdır. M.S. 395 yılında Roma İmparatoru Büyük Teodosyus imparatorluğu, Doğu Roma İmparatorluğu (Bizans) ve Batı Roma İmparatorluğu olarak ikiye bölüne dek Roma İmparatorluğu sınırları içerisinde yer alan Beykoz, bu tarihten itibaren Bizans İmparatorluğunun egemenliği altına girer. İstanbul'un Fatih Sultan Mehmed tarafından fethinden 51 yıl önce, Beykoz (Amikos) Yıldırım Bayezid tarafından Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırları içerisine dahil edilir. Muhteşem dereleri, birbirinden güzel mesire yerleri, bereketli toprakları, cömert denizi ve aynı zamanda geniş bir av sahası da olan yemyeşil ormanlarıyla bir masal kentini andıran Beykoz, Osmanlı Devleti tarihinde önemli bir yere sahiptir. Av alanlarının uygunluğu münasebetiyle Osmanlı yönetici sınıfının gözde mekanlarından birisi olmuştur Beykoz. Padişah başta olmak üzere avın kendileri için bir tutku olduğu saray erkânı, Osmanlı'nın son dönemlerine dek Beykoz'u kendilerine mesken tutmuşlardır (Şekil 3.3, Şekil 3.4) (Url 6).

Şekil 3.3 : Beykoz'un eski görünümüne bir örnek (Url 6).

Beykoz
بيكوز

Şekil 3.4 : Beykoz'un eski görünümüne örnekler (Url 6).

Eskiden Ortaçeşme, Yalıköy, Beykoz yerleşmeleri birbirine çok yakın ayrı yerleşmeler iken bugün birleşmiş ve gerideki tepeler gecekondu mahalleleriyle dolmuştur. Tarih boyunca bir yandan mesireleri, köyleri, yani kırsal – tarımsal fonksiyonları; öte yandan sanayi ve işçi yaşamıyla kent fonksiyonlarını birleştirmiş olan Beykoz'un her iki fonksiyon ve yaşam biçiminden doğan ürünleri, özellikleri ve gelenekleri vardır. Örneğin memba suları geçmişten beri ünlüdür. Aynı zamanda Beykoz'un dalyanları,

bu dalyanlardan tutulan balıklar, eti, kebabı, paçası, cevizi, bostanları, ormanları, koruları, mesireleri; içindeki tepelik, ormanlık bölgede yer alan Dereşeki, Mahmutşevketpaşa, Akbaba köyleri ünlüdür. Günümüze kadar gelmiş olan ahşap baston ve çember imalathaneleri, kristal ve cam eşya, avize yapımı ve tel çekme fabrikası gibi zanaat ürünleri ünlüdür (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1993). Günümüzde Beykoz, Paşabahçe'den kuzeyde Ortaçeşme ve Tokat Deresi vadisine kadar uzanan bir yerleşme bölgesidir. Beykoz semti denilince bugün kuzeyden güneye doğru:

- Acarlar Mahallesi
- Anadoluhisarı Mahallesi
- Anadolukavağı Mahallesi
- Baklacı Mahallesi
- Çamlıbahçe Mahallesi
- Çengeldere Mahallesi
- Çiftlik Mahallesi
- Çiğdem Mahallesi
- Çubuklu Mahallesi
- Fatih Mahallesi
- Göksu Mahallesi
- Göztepe Mahallesi
- Gümüşsuyu Mahallesi
- İncirköy Mahallesi
- Kanlıca Mahallesi
- Kavacık Mahallesi
- Merkez Mahallesi
- Ortaçeşme Mahallesi
- Paşabahçe Mahallesi
- Rüzgarlıbahçe Mahallesi

- Soğuksu Mahallesi
- Tokatköy Mahallesi
- Yalıköy Mahallesi
- Yavuzselim Mahallesi
- Yenimahalle Mahallesi'ni içeren geniş bir alan anlaşılmaktadır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 : Beykoz'un mahalleleri.

Kuzeyde Ortaçeşme ve Tokat Deresi vadisinin çevresindeki ve arkasındaki tepeler tümüyle gecekondularla dolmuştur. 1990'lı yıllarda Ortaçeşme'den Tokatköy Mahallesi'ne giden yol üzerinde yine gecekondular, oto tamir ve bakım atölyeleri, küçük alışveriş birimleri, pres ve cam işleme atölyeleri, sebze bahçeleri bulunmaktaydı. Günümüzde, alan kullanımının değişmesi nedeniyle pres ve cam işleme atölyeleri pek bulunmamaktadır. Beykoz İskelesi'nin üstlerinde, eski köy yerleşimlerinin güneydoğusunda, günümüzde Beykoz Korusu olarak bilinen Abrahampaşa Korusu bulunmaktadır. Beykoz Korusu ya da Abraham Paşa Korusu, İstanbul Boğazı sırtlarında, Beykoz Merkez mahallesi ile Paşabahçe mahallesi arasında geniş bir arazi üzerine yayılmıştır. Yüzölçümü 27,9 hektardır. Boğaz'a bakan yamaçlardan başlayarak içlerde Riva'ya kadar uzanır. Doğuda doğal ormanlarla bütünleşir. Bir ucu Yalıköy'de öteki kuzeyde Hünkar İskelesi'ne kadar uzanan geniş Beykoz Çayırı, günümüzde betonlaşma nedeniyle büyük özelliğini yitirmiştir (Şekil 3.6) (Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, 1993).

Nüfusa Kayıt Olunan İl	Nüfus	Nüfusa Kayıt Olunan İl	Nüfus	Nüfusa Kayıt Olunan İl	Nüfus	Nüfusa Kayıt Olunan İl	Nüfus
Adana	940	Edirne	610	Kütahya	255	Uşak	233
Adıyaman	411	Elazığ	813	Malatya	2.235	Van	1.051
Afyonkarahisar	438	Erzincan	1.721	Manisa	426	Yozgat	677
Ağrı	697	Erzurum	2.810	Kahramanmaraş	728	Zonguldak	1.127
Amasya	2.006	Eskişehir	602	Mardin	545	Aksaray	385
Ankara	1.276	Gaziantep	696	Muğla	161	Bayburt	587
Antalya	391	Giresun	24.494	Muş	333	Karaman	153
Artvin	1.664	Gümüşhane	1.420	Nevşehir	560	Kırıkkale	172
Aydın	377	Hakkari	60	Niğde	892	Batman	203
Balıkesir	1.217	Hatay	794	Ordu	19.034	Şırnak	122
Bilecik	265	Isparta	566	Rize	11.854	Bartın	1.158
Bingöl	516	Mersin	670	Sakarya	2.189	Ardahan	8.820
Bitlis	467	İstanbul	79.937	Samsun	5.331	Iğdır	272
Bolu	545	İzmir	948	Siirt	670	Yalova	291
Burdur	135	Kars	1.360	Sinop	3.771	Karabük	754
Bursa	1.253	Kastamonu	18.759	Sivas	5.387	Kilis	182
Çanakkale	980	Kayseri	1.004	Tekirdağ	989	Osmaniye	316
Çankırı	1.573	Kırklareli	900	Tokat	3.227	Düzce	826
Çorum	3.023	Kırşehir	301	Trabzon	9.048		
Denizli	239	Kocaeli	1.059	Tunceli	464		
Diyarbakır	1.110	Konya	1.154	Şanlıurfa	626		

Şekil 3.8 : Beykoz'un 2011'de Nüfusun Geldikleri Yere Göre Dağılışı
(www.tuik.gov.tr)

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren yapılan sanayi ağırlıklı çalışmaların etkisiyle bölgede Osmanlı Dönemi'nden (1810 yılı) kalma Beykoz Deri ve Kundura Fabrikası'na ek olarak 1920'lerde Beykoz Tekel, 1935 yılında da Şişecam Fabrikası kurulmuştur. Şişecam (Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş), Türkiye'nin cam ihtiyacını karşılamak amacıyla İstanbul'un İncirköy Mahallesi Paşabahçe semtinde 1935'te faaliyete geçen bir fabrikadır (Şekil 3.9, Şekil 3.10). Fabrikanın kurulmasıyla birlikte Paşabahçe semti cam üretimi ile anılır olmuştur. Fabrika alanı, Ocak 2002 tarihinde fabrikanın üretiminin durdurulmasının ardından Şubat 2008 tarihinde Paşabahçe Cam Sanayi tarafından satışa açılmıştır. Şubat 2011 tarihinde ise Beykoz Belediye Başkanı Yücel Çelikbilek, Beykoz'daki Paşabahçe Cam Fabrikası'nın İş Yatırım tarafından 7 yıldızlı otele dönüştürüleceğini açıklamıştır. Şubat 2014 tarihinde satışından vazgeçildiği söylenen fabrikanın, söylemlerin aksine 2016 yılı başında yıkımına başında başlamıştır. Fabrikanın hala otele dönüşmesi planlanmaktadır (Url 10).

Şekil 3.9 : Beykoz Paşabahçe Şişecam Fabrikası, yıkımından önce (Erşahin, 2017).

Şu anda binalarının çoğu yıkılmış olan Paşabahçe Şişecam Fabrikası, mahalle sakinlerinin çoğunun hayatının belirli bir dönemini geçirdiği ve anlamı semt için büyük olan bir mahalle sembolüdür. Şişecam Fabrikası'nın beraberinde alanın kimlik dokusunun oluşmasında büyük katkı sağlayan diğer fabrikaların da kapatılmasıyla mahalle sakinlerinin mekan aidiyeti sarsılmaya başlamıştır. (Url 7, Url 8)

Şekil 3.10 : Beykoz Paşabahçe Şişecam Fabrikası, yıkımından sonra (Erşahin, 2017).

Özellikle 2000'li yılların başında Beykoz ilçesinin üst kotlarına kurulmaya başlanan villa tipi lüks toplu konut projeleriyle kullanıcısı hızla değişmeye başlayan Beykoz, en son darbesini Kentsel Dönüşüm Yasa Tasarısı gibi rant odaklı kullanılma amacıyla

değiştirilmeye başlanan Boğaziçi Kanunu ile almıştır. 1983 yılında ortaya çıkış amacı ‘‘İstanbul Boğaziçi Alanının kültürel ve tarihi değerlerini ve doğal güzelliklerini kamu yararı gözetilerek korumak ve geliştirmek ve bu alandaki nüfus yoğunluğunu artıracak yapılanmayı sınırlamak için uygulanacak imar mevzuatını belirlemek ve düzenlemek’’ (TC Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 1983) olan kanunla ilgili, Ocak 2015 tarihinde değişikliklere gidilmiş ve ‘dönüşüm amacıyla’ boğaz kıyılarındaki yapıların taban alanı ve kat yükseklikleriyle ilgili yapılaşmayı arttırıcı değişiklikler için ilk adım atılmıştır (Url 9).

Sık sık değişen mevzuata göre Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinde çarpık yapılanmanın oluşması kaçınılmaz olsa da bu çarpık yapılaşmanın önüne geçilmek amacıyla getirilen kanunlar çerçevesinde ‘Varlığı Plan Kararlarına Uygun Olan Yapılar’ adı altında konut olarak tescil edilmiş eski eserler ile yalılar dışında plan nüfusuna ulaşılacak konut yapıları yer almamaktadır (Karagüler, 2014). Bu da Boğaz kıyılarındaki yapılaşmanın rant odağı haline dönüşmesini desteklemektedir. Yerel halkıtan ediline bilgilere ve gözlemlere göre evlerindeki herhangi bir dış cephe tadilatı durumunda Boğaz Kanunu’nu öne sürerek tadilatın engellenmesi, tapu değerlerinin hızla artması ve mahalle dokusundaki değişimler nedeniyle mahalleli alandan taşınmaya ikna edilmeye çalışılmaktadır. Bu ikna süreci devam ederken aynı zamanda Beykoz’un üst kesimlerindeki lüks yerleşim alanları hızla artmakta ve üst kotlardan kıyıya doğru bir kimlik değişimi söz konusu olmaktadır. Bu değişim ister istemez kamusal peyzaj alanlarına da yansımaktadır. Kullanıcı kitlesinin değişmesiyle birlikte Beykoz’da peyzaj alanlarının kalitesinde iyileştirilmelere gidilmiştir.

‘‘Beykoz’un Çağdaş Bir Kent Görüntüsüne Kavuşması’’ mottosuyla başlatılan bu iyileştirme çalışmalarının bir örneği de Beykoz Marina Projesi’dir. Beykoz Belediyesi tarafından Şubat 2014 tarihinde kamuoyuna duyurulan proje yaklaşık 44.630 m²’lik sahil şeridini marinaya dönüştürmek amacıyla başlatılmıştır. Projede yapılması düşünülen ve bir otel ve AVM projesi içeren yapılar dikkat çekicidir. Gerek marina bölgesinin etrafında türemeye başlamış ve alanın dokusuna birebir zıt düşen kafe ve restoranlar, gerek de yapılması planlanan bu otel ve AVM projeleri Beykoz Sahili’nde rant ve soylulaştırma odaklı bazı değişiklikler yapılmaya çalışıldığını düşündürmektedir. Ayrıca sahil düzenlemelerinin özellikle mahallenin erkekleri tarafından sıkça kullanılan ve alkol tüketimi nedeniyle güvenli bir bölge olmaktan

çıkan İncirköy Mahallesi'ne bağlı barınaklar bölgesinde yapılmamış olması dikkat çekicidir (Şekil: 3.11) (Url10).

Şekil 3.11 : Beykoz Dönüşüm Projesi, proje sınırları ve bağlantılar.

Şekil 3.4'ü incelediğimizde kıyı peyzaj düzenlemelerini içeren marina projesi ile lüks konutların hızla çoğaldığı ve imar yasağı bulunmayan Gümüşsuyu Mahallesi sınırlarının birebir örtüştüğünü görmekteyiz. Boğaziçi Kanunu imar yasakları bahane edilerek yerli kullanıcıların taşınmaya zorlandığı İncirköy Mahallesi sınırları ise otele dönüştürülmesi planlanan Paşabahçe Şişecam Fabrikası ve balıkçı barınakları bölgesi ile örtüşmektedir. Bambaşka dokulardaki bu iki sahil kıyısının tam ortasından geçmesi planlanan teleferik projesi de Beykoz bölgesindeki sınırlara bir yenisini eklemektedir (Şekil 3.12, Şekil 3.13, Şekil 3.14).

Şekil 3.12 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi.

Şekil 3.13 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi.

Şekil 3.14 : Beykoz Marina projesi ve barınaklar bölgesi arasında sınır görevi gören otopark.

3.2 Yarı Yapılandırılmış Görüşmeler

Sosyal doku ve peyzaj değişiminin birbirlerine etkisinin sağlıklı olarak incelenebilmesi için; sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının değişim süreciyle eş zamanlı olarak gözlenmesi gerekmektedir. Yöntemin belirlenmesinde dikkat edilen en temel nokta, peyzajı ‘mekan’ ölçeğine indirgmeden incelemektir. Peyzaj kavramı ve peyzaj algısı, insan odaklı yapısı gereği kişiden kişiye ve topluluktan topluluğa değişim göstermektedir. Burada temel amaç, peyzajın, ‘mekan’ statüsünden bağımsız olarak insan ve toplulukların kültürü ve kolektif hafızaları üzerindeki etkisini ölçmektir. Bu nedenle araştırmada, Beykoz ilçesi’ndeki dönüşüm sürecinde sosyal doku ve peyzaj değişimi ilişkisi, ilçede ağırlıklı olarak görülen farklı sosyal grupların temsilleri olan kişilerle yarı-yapılandırılmış görüşmeler yaparak incelenmiştir. Görüşmeler Mart 2017 – Ekim 2017 tarihleri arasında yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin seçilmesindeki amaç, araştırma alanında sosyal doku ve peyzaj değişimini birebir gözleyen ve deneyimleyen bu grup temsilcilerinin görüşleri üzerinden değişimi okumaktır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği, yapılandırılmış görüşme tekniğinden biraz daha esnektir. Bu teknikte, araştırmacı önceden sormayı planladığı soruları içeren görüşme protokolünü hazırlar. Buna karşın araştırmacı görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilir ve kişinin yanıtlarını açmasını ve ayrıntılandırmasını sağlayabilir. Eğer kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise araştırmacı bu soruları sormayabilir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği sahip olduğu belirli düzeyde standartlık ve aynı zamanda esneklik nedeniyle etnografik ve fenomenolojik araştırmalara daha uygun bir teknik görünümü vermektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin araştırmacıya sunduğu en önemli kolaylık görüşmenin önceden hazırlanmış görüşme protokolüne bağlı olarak sürdürülmesi nedeniyle daha sistematik ve karşılaştırılabilir bilgi sunmasıdır (Yıldırım; Şimşek, 2016; Türnüklü, 2000).

Görüşme soruları hazırlanırken belirlenen temel parametreler, sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan ve dönüşüm süreci üzerinden okunmasını sağlayan sosyal doku ve peyzaj değişiminin eş zamanlı olarak incelenebilmesi doğrultusunda seçilmiştir.

3.2.1 Yarı yapılandırılmış görüşme tasarım süreci

Yarı – Yapılandırılmış Görüşme Sorularının Hazırlanması

Sosyal bir strüktür olarak peyzajı incelerken eş zamanlı olarak değerlendirilmesi gereken çok fazla parametre vardır. ‘Sosyal doku’ ve ‘Peyzaj’ kavramlarının her ikisi de kendi içerisinde insana göre değişebilen kavramlar olduğu için bu parametreler incelenirken bir sınırlandırılma yapılması gerekmektedir. Bu sınırlandırma ölçütleri, daha önceki bölümde bahsedilen ‘peyzajın sosyolojisi’ kavramını anlayabilmek için Ipsen ve Kaufmann’ın araştırmalarından yola çıkarak belirlenen dört temel adım baz alınarak seçilmiştir.

- Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesi
- Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisi
- Bu gelişimin/değişimin kullanıcısı ve yaratıcısı olan sosyal sınıfların/toplulukların/yaşam biçimlerinin ortaya çıkışı ve değişen peyzaj algısı
- Bu değişimlerin yapılma amaçları (Talep – kullanım – kullanıcı ilişkisi ve sonuçları nelerdir?) (Ipsen, 2012; Kaufmann, 2005).

Görüşme sırasında sorulan sorular mümkün olduğunca objektif sorulmaya, görüşme yapılan kişinin fikirleri yönlendirilmemeye çalışılmıştır. Kullanıcının mekan hakkında bilgisinin olmaması durumunda görüşmenin tıkanmaması için sorularda spesifik mekanlar belirtilmemiştir. Bu kapsamda görüşme soruları aşağıdaki temel başlıklara göre oluşturulmuştur:

- Bireyin Beykoz’la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular
- Bireyin peyzaj bilgisini ve bilincini ölçmeye yönelik sorular
- Bireyin Beykoz’daki gündelik peyzaj kullanımı üzerinden belleğini ve mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular
- Bireyin Beykoz’da gerçekleşen dönüşüm sürecine tepkisini ölçen sorular ve bu dönüşüm sürecinin bireyin belleğinde yarattığı algının gündelik peyzaj kullanımına etkisini ölçen sorular
- Görüş ve öneriler olarak belirlenmiştir.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Yapılacak Kişilerin Belirlenmesi

Örneklem seçimi ile ilgili de 'Amaçlı Örneklem' yönteminden 'Aykırı Durum Örneklemesi', ve 'Tipik Durum Örneklemesi' yöntemleri, fenomenolojik ve etnografik bir yaklaşımla harmanlanmıştır. Bu etnografik ve fenomenolojik yaklaşımlardan yola çıkarak görüşmelerde, fenomene yönelik deneyim sahibi bireyler içerisinde 4 farklı grup oluşturulmuş ve her farklı durumu temsilen durum hakkında bilgi sahibi bir veya 2'şer birey seçilmiştir. Bu grupları tanımlayan farklı durumlar da 'kullanıcı katılımlı tasarım' yapılırken grupta bulunması gereken 'iç paydaşlar'ı olarak belirlenmiştir. İç paydaşlar, alanı birebir deneyimleyen ve gözleyen bireyler oldukları için sosyal doku üzerindeki değişim hakkında daha gerçekçi veriler elde edilebileceği düşünülmüştür. (Creswell, 2015; Yıldırım; Şimşek, 2016).

Bu bireyler:

- Çalışanlar: Eski Beykoz fabrika işçileri, tercihen alanda hala ikamet eden ve alandan taşınmış kullanıcılardan oluşmalı
- Arazi sahipleri: Beykoz ilçesinde uzun zamandır ikamet eden kişiler ve Beykoz'un kendine özgü sosyal dokusunu dışarıdan analiz edebilen tercihen bölgeden yakın zamanda taşınmış kişiler, tercihen 1 kişi artık alanda ikamet etmemekte
- Yönetici (Yerel Yönetim): Beykoz ilçesi üzerinde politik yetkisi olan kişiler
- Topluluk lideri: Beykoz'un yerel örgüt/topluluklarından duruma hakim toplum sözcüleri olarak belirlemiştir.

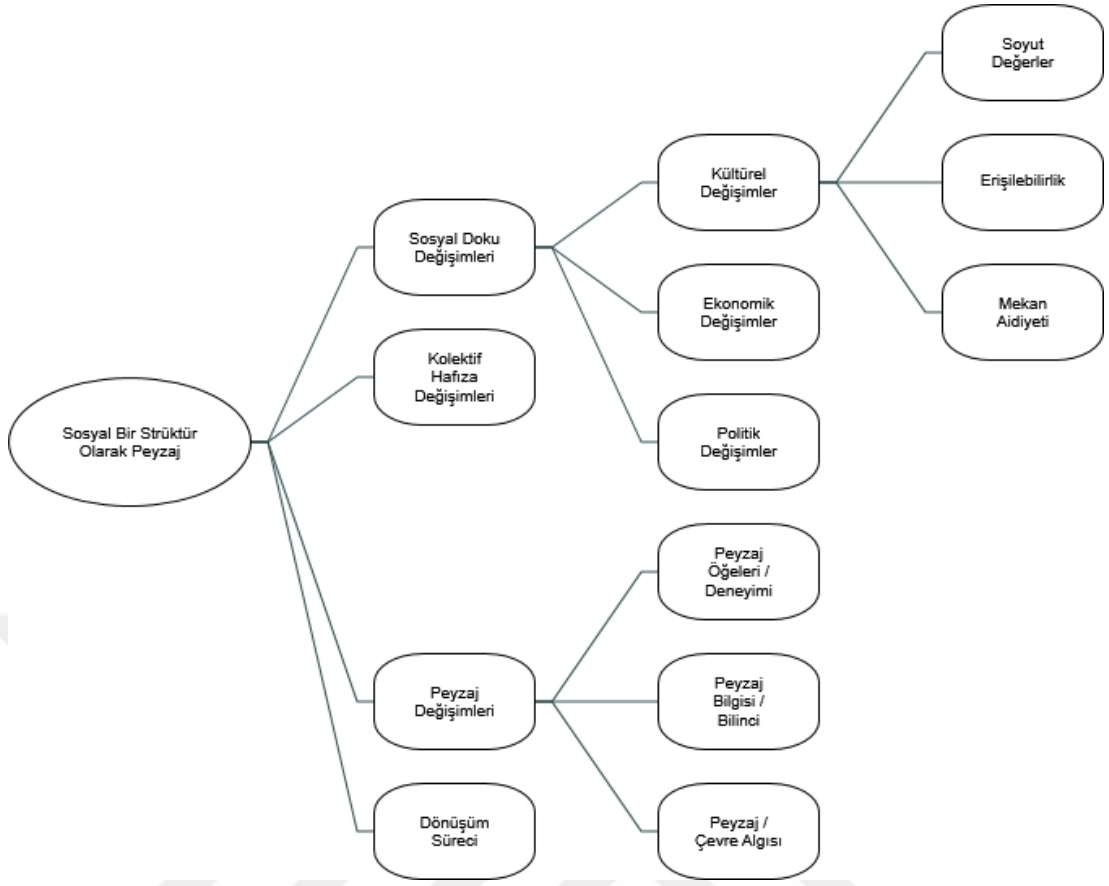
Artık alanda ikamet etmeyen kişilerin bir kriter olarak belirlenmesi, pilot görüşmeler yapılırken Beykoz'da doğup büyümüş fakat artık orada yaşamayan kişilerin Beykoz'a dair dışarıdan algılarının daha kuvvetli olması sonucu ortaya çıkmıştır. Alanı dışarıdan gözleyen ve eski ile yeni arasındaki ayrımı bu perspektifte daha net algılayan bu kişiler, alanı sıkça kullanan grup temsillerinden seçilmiştir. Ayrıca sosyal dokuyu oluşturan politik ve ekonomik etkenleri de göz önüne aldığımızda, farklı meslek ve ekonomik sınıf çeşitliliği de sağlanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda görüşmeler 4 farklı grup temsilinden toplam 6 kişinin katılımıyla sonuçlanmıştır (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1 : Görüşme yapılan grup temsilleri çizelgesi.

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Gelir Grubu	Beykoz'da ikamet etme durumu
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet
Çalışan 2	Kristal-İş Sendika çalışanı	Orta	Hayır
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet

Yarı Yapılandırılmış Görüşmelerin Çözümlemesi

Grup temsilleriyle yapılan görüşmeler, “içerik analizi” ile çözümlenmiştir. İçerik analizi birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. İçerik analizi, belirli kurallara dayalı kodlamalarla bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileri ile özetlendiği sistematik, yinelenebilir bir tekniktir. Çözümlemelerde bir nitel veri çözümleme programı olan Nvivo Pro programı kullanılarak veriler kodlanmıştır. Kodlanacak veriler, sosyal doku ve peyzaj değişiminin eş zamanlı gözlenebilmesine olanak sağlayacak Şekil 3.15’te gösterildiği şekilde gruplandırılmıştır (Büyüköztürk ve diğ, 2009; Yıldırım; Şimşek, 2016; Çıltas ve diğ, 2012).

Şekil 3.15 : Görüşme verileri kodlama strüktür

Çözümleme sürecinde tüm bu verilerin birbirleriyle olan ilişkisi, peyzaj parametresi baz alınarak çapraz ve eş zamanlı olarak değerlendirilmiştir. Bu parametrelerin her biri kendi içinde nitel özelliği yüksek parametreler olduğu için çözümleme sürecinde verilerin içerisinde kaybolmamak için bir çözümleme strüktürü belirlenmiştir. Bu çözümleme strüktürü yine Ipsen (2012) ve Kaufmann'ın (2015) sosyal bir strüktür olarak peyzajı anlamaya yönelik oluşturduğu 4 temel parametreden sosyal yapı ve peyzaj değişimini kullanıcı bazlı olarak veren ilk 3 madde baz alınarak hazırlanmıştır. Bu parametreler doğrultusunda aşağıdaki eş zamanlı ve çapraz kodların okunması uygun görülmüştür.

- 1) Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesi amacıyla;
 - a) Sosyal grup temsilcilerine göre peyzaj deneyimi / öğeleri analizi
- 2) Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisinin incelenmesi amacıyla;
 - a) Dönüşüm sürecinin peyzaj üzerindeki etkisini anlamaya yönelik analizler
 - b) Dönüşüm sürecinde erişilebilirliğin peyzaj üzerindeki etkisini anlamaya yönelik analizler

- 3) Bu gelişimin/değişimin kullanıcısı ve yaratıcısı olan sosyal sınıfların/toplulukların/yaşam biçimlerinin ortaya çıkışı ve değişen peyzaj algısının incelenmesi amacıyla;
- a) Sosyal Grup Temsilcilerinin Analizi
 - i) Sosyal grup temsilcilerine göre sosyal doku değişimi analizleri
 - ii) Sosyal grup temsilcilerine göre kolektif hafıza değişimleri analizleri
 - iii) Sosyal grup temsilcilerine göre peyzaj değişimleri analizleri
 - b) Kültür – peyzaj ilişkisini anlamaya yönelik analizler
 - c) Peyzaj – kolektif hafıza ilişkisini anlamaya yönelik analizler
 - d) Peyzaj – sosyal doku değişimi ilişkisini anlamaya yönelik analizler

Yapılan literatür araştırması sonucu sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan temel etmenlerin görüşmeler üzerinden okunabilmesi için belirlenen 4 parametre sosyal doku, kolektif hafıza, peyzaj değişimleri ve dönüşüm süreci olmuştur. Bu parametrelerden sosyal doku, sosyolojide de sıkça görüldüğü üzere kültürel, politik ve ekonomik etmenler olarak ayrılmıştır. Yapılan pilot görüşmelerde de bölgede yaşayan halkın bu 3 etmenden de keskin bir şekilde etkilendiği belirlenmiştir. Bu etmenlerden kültürel etmenler, literatür taraması sonucu sosyal bir strüktür olarak peyzajı etkileyen soyut değerler, erişilebilirlik ve mekan aidiyeti olarak kendi içerisinde 3'e ayrılmıştır. Kolektif hafıza, sosyal dokuyu oluşturan temel etmenlerden olmasının yanında, görüşme yapılan kişilerin tüm sorulara verdikleri yanıtları algı, beklenti ve bilinç kavramlarıyla etkilediği için kodlama kolaylık sağlaması açısından ayrı bir parametre olarak alınmıştır. Bölgede mevcut bir dönüşüm süreci söz konusu olduğundan, bu dönüşümün politik ve ekonomik yönleri de sosyal doku analizine dahil edilmiştir. Dönüşüm süreci, kendi başına peyzajı ve sosyal dokuyu etkileyen önemli bir faktör olduğu için dördüncü ayrı bir parametre olarak belirlenmiştir.

Belirlenen kodlar kendi içlerinde tek yönlü etkiler ve çift yönlü etkileşimler olarak ayrılmış ve kodlar göre çapraz ve eş zamanlı olarak işlenmiştir (Şekil 3.16). Bu çapraz ve eş zamanlı işlemlere göre çıkan sonuçlar tablo ve grafik halinde okunarak değerlendirilmiştir. Görüşme çözümlemesinin değerlendirmeleri her değerlendirmede belirlenen parametreler; ortaya çıkan analiz verileri ve örnek alıntı cümleyle desteklenerek açıklanmıştır.

			Sosyal Doku					Kolektif Hafıza	Peyzaj Değişimleri			Dönüşüm Süreci
			Kültürel Değişimler			Ekonomik Değişimler	Politik Değişimler		Peyzaj Öğeleri / Deneyimi	Peyzaj Bilgisi / Bilinci	Peyzaj / Çevre Algısı	
			Soyut Değerler	Erişilebilirlik	Mekan Aidiyeti							
Sosyal Doku	Kültürel Değişimler	Soyut Değerler										
		Erişilebilirlik										
		Mekan Aidiyeti										
	Ekonomik Değişimler											
	Politik Değişimler											
Kolektif Hafıza												
Peyzaj Değişimleri		Peyzaj Öğeleri / Deneyimi										
		Peyzaj Bilgisi / Bilinci										
		Peyzaj / Çevre Algısı										
Dönüşüm Süreci												

TEK YÖNLÜ ETKİLERÇİFT YÖNLÜ ETKİLEŞİMLERKÖR NOKTALAR

Şekil 3.16 : Görüşme verilerinin çözümü

Kısıtlılıklar

Yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde yaşanan kısıtlılıklar, çoğunlukla görüşme sorularının hazırlanması ve görüşmelerin yapılması ile ilgili yaşanmıştır. Yerel halkın ‘peyzaj’ kavramının tam olarak tanımlayamaması yarı yapılandırılmış görüşme sürecinde yaşanan ilk kısıtlılık olmuştur. Bu durum, pilot görüşme sürecinde tespit edilmiş ve asıl yarı yapılandırılmış görüşmeler sırasında peyzaj kavramı, grup temsilcilerine kayıt dışı olarak aktarılmıştır. Bu aktarımın yapılmasında grup temsilcilerinde spesifik bir peyzaj algısı yaratma durumu diğer bir kısıtlılıktır. Benzer bir durumun yaşanmaması için peyzaj kavramı her grup temsilcisine aynı ifade ile tanımlanmış, peyzajın sosyal yönüne dair herhangi bir söylemde bulunulmamıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerle ilgili yaşanan diğer bir kısıtlılık ile görüşme yapılacak kişilerin belirlenmesi konusunda ortaya çıkmıştır. Yukarıdaki bölümlerde belirtilen kriterlere göre grup temsilcilerinin sağlıklı veri elde edilebilecek şekilde seçilebilmesi için alanda sık sık gözlem yapılmış, yerel halkla kısa görüşmeler yapılmıştır. Bu gözlem ve görüşmelere göre durumu en iyi tarifleyebilecek 7 kişi seçilmiştir. Bu kişilerle uygun zamanlar belirlenmiş ve görüşme soruları kişilerin taleplerine göre önceden kendileri ile paylaşılmıştır.

Görüşmelerin yapılma sürecinde yaşanan en büyük kısıtlılık ise kişilerle görüşme zamanının belirlenmesi olmuştur. Ortak zaman belirlenememesi veya grup temsilcilerinden gelen erteleme talepleri nedeniyle görüşmelerin tamamlanması beklenen süreden çok daha uzun sürmüştür. Belirlenen 7 grup temsilcisinden 1 tanesinin ani gelişen bir rahatsızlığı nedeniyle görüşme iptal edilmek zorunda kalmış ve kısa sürede kişinin yerine alternative bir grup temsilcisi bulunamadığı için görüşmeler 6 kişi ile sınırlı kalmıştır.

3.2.2 Görüşme Analizleri

3.2.2.1 Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesi

Sosyal grup temsilcilerine göre peyzaj deneyimi / öğeleri analizi

Sosyal hayatta kentsel mekan kullanımının incelenmesine yardımcı olan önemli parametrelerden biri; yapılan görüşmelere göre sosyal grup temsilcilerinin sıklıkla bahsettiği peyzaj alanları, öğeleri ve deneyimleridir. Bu verinin elde edilebilmesi için yapılan görüşmeler içerisinde kodlanan peyzaj deneyimi/öğeleri parametresi, sosyal grup temsilcilerine göre değerlendirilmiştir. Ayrıca görüşmelerde sıklıkla kullanılan peyzaj alanları, öğeleri ve deneyimleri; görüşmelerde bu konuya ilişkin yer alan kavramların nicelik olarak miktarı ile de desteklenmiştir.

Çizelge 3.2 : Grup temsilcisi – peyzaj kullanım ilişkisi çizelgesi.

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz’da ikamet etme durumu	Peyzaj Alanları, Öğeleri Ve Deneyimlerine Referans Veren Kod Miktarı	Yüzde
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	16	22,00%
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	7	28,61%
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	12	22,45%
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	5	16,54%
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	11	14,92%
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	10	18,37%

Çizelge 3.2’ye göre görüşme sırasında peyzaj alanları, deneyimi ve öğelerinden en çok bahseden grup temsilcileri genellikle düşük ve orta ekonomik gelire sahip “Çalışanlar” ve “Arazi Sahipleri” olmuştur. En düşük oranlar ise yüksek gelirli ekonomik sınıfa dahil olan Arazi Sahibi 2 ve Yönetici grubu temsilcileridir. Çalışan 2 ve Yönetici grup temsilcileri alanda ikamet etmemelerine rağmen mekan kullanımına dair sırasıyla en yüksek ve en düşük miktarda söylemde bulunmuşlardır.

Görüşme yapılan sosyal grup temsilcilerinin peyzajla olan ilişkisi, ikincil bir formatta temsilcilerin peyzaj öğeleri ile olan ilişkileri ve deneyimlerinden bahsettikleri;

- peyzaj deneyimleri / öğeleri,
- peyzaj bilgileri / bilinçleri ve
- peyzaj / çevre algıları

baz alınarak analiz edilmiştir. Bu analizlere göre sosyal dokuya dair değişimler incelenirken kullancının kendiliğinden bahsettiği peyzaj öğeleri, görüşmenin %15 ile %22'sini oluşturmaktadır. Bu, sosyal bir strüktür olarak peyzajın kendisini sosyal doku içerisinde gösterme oranıdır (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3 : Kullanıcı ve peyzaj ilişkisi çizelgesi.

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz'da ikamet etme durumu	Toplam Kodlanan Veri Miktarı	Peyzaja Dair Kodlanan Veri Miktarı	Yüzde
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	188	37	%20
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	113	17	%15
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	138	30	%22
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	86	17	%20
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	113	23	%20
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	117	25	%21

Grup temsilcileri, kendilerine spesifik olarak yöneltilen peyzaja dair sorulara ek olarak kolektif bellek ve mekan aidiyetini ölçen sorularda da sıklıkla peyzaj öğelerine yer vermişlerdir:

Soru:

“Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 şey nedir?” (Ek A)

Çalışan 1:

“Doğa, deniz, güzellik, kuşların sesi bir de avcılık, orman havası. Hava diyeyim daha doğrusu.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Boğaz, yeşillik. Doğası bozulmamış bir yer bana göre.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1:

“Burada her şey doğal, herkesin bahçesi var domatesini biberini yetiştiriyor.” (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

“Örnek vereyim, mesela 2 hafta önce arkadaşım ile özledik, dedik gidelim Beykoz’un köylerinden kestane toplayalım. Beraber gittik kestane topladık. Kestaneye ihtiyacımız olduğu için değil, geçmişimizi yaşamak için.” (Ek A-4)

Yönetici:

“Paçası, cevizi, kirazı, balığı, denizi. Mesire yerleri çoktur. Hava alma, gezme yerleri çok. Deniz kenarı çok.” (Ek A-5)

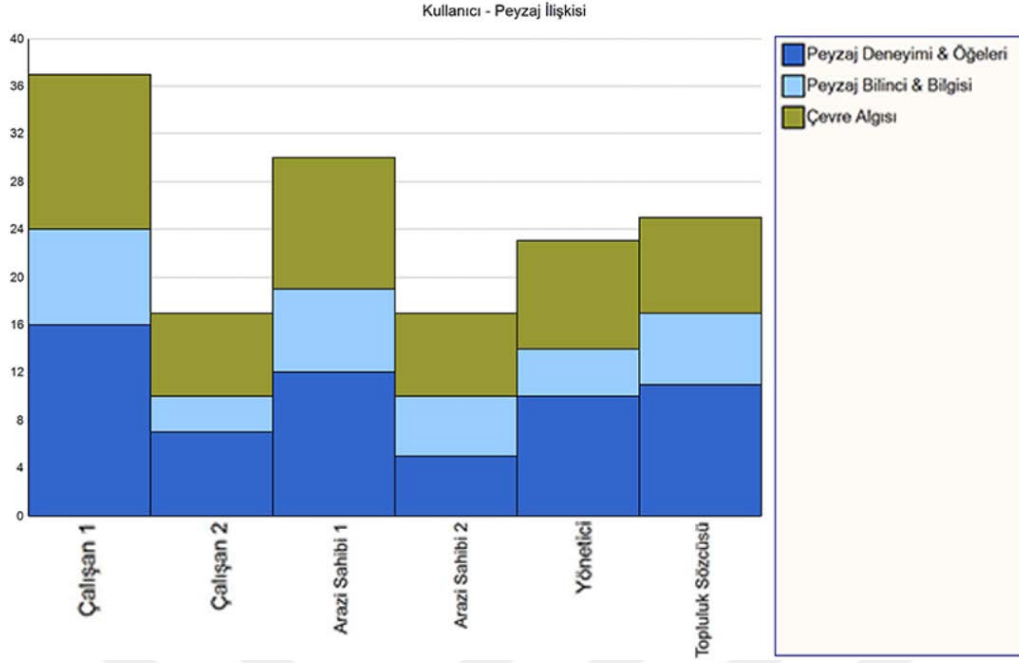
Toplum Sözcüsü:

“İlk aklıma gelen deniz, yerel yönetimlerin uzun yıllardır hayata geçirme konusunda eksik davrandığı manevi kültürün ticarete dönüşmesini sağlayacak Yuşa Hazretleri.” (Ek A-6)

Kullanıcıların peyzajla ilişkilerini ölçmek amacıyla peyzaj; kendi içerisinde

- peyzaj deneyimi ve öğeleri,
- peyzaj bilinci ve bilgisi ve
- peyzaj / çevre algısı olarak 3 ayrı parametreye ayrılmıştır.

Bu 3 parametrenin temel amacı grup temsilcilerinin peyzaja olan yaklaşımlarını belleklerinden görüşmeyi yapan kişiye aktarmalarını sağlamaktır. Bu nedenle belleklerinden peyzaja dair anılarını, peyzaja dair yaklaşımlarını ve çevrelerindeki peyzaj değişimini algılama oranlarını temsilen bu 3 parametre belirlenmiştir.

Şekil 3.17 : Kullanıcı ve peyzaj ilişkisi grafiği.

En yüksek veri, düşük gelirli kesimde yer alan ve çalışanlar arasında en düşük gelire sahip olan Çalışan 1’den alınmıştır. En düşük veri ise yüksek gelirli kesimde yer alan ve ekonomik olarak en yüksek gelire sahip olan Arazi Sahibi 2’den alınmıştır. En düşük veri ise yüksek gelirli kesimde yer alan ve ekonomik olarak en yüksek gelire sahip olan Arazi Sahibi 2’den alınmıştır (Şekil 3.17). Bu oran, grup temsilcilerinin görüşme kodlama analizindeki oranlarıyla benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda Çalışan 1, grup temsilcileri arasında en yüksek peyzaj deneyimi, peyzaj bilgisi/bilinci ve çevre algısına sahiptir. Bu analiz sonucunda sosyal yapı ve peyzaj arasındaki ilişkide sosyal yapının peyzaj deneyimi, bilgisi/bilinci ve algısı üzerindeki etkisi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik ve politik olarak sağlanan erişilebilirlik yoluyla bölgedeki peyzaj değişimini daha iyi algılaması ve deneyimlemesi beklenen yüksek ve orta gelirli kesimin, beklendiğinin aksine bunu sağlayamamıştır. Bu sonucun altında yatan sebep ise görüşmelerde sıkça bahsedildiği üzere ekonomik ve politik engellerle bölgedeki bazı alanlara erişimi kısıtlanan ve mekan aidiyeti azalan düşük gelirli kesimin bu değişimden daha çok etkilenmiş ve birebir maruz kaldığı etkiler sebebiyle belleğinde peyzajla ilgili değişimlerin daha çok yer edinerek konuyla ilgili farkındalık geliştirmiş olmasıdır.

Çalışan 1:

“Benim bahçemde tavuk var 7 tane. Cıvcıv var 4 tane. Köpeğim var kapıda. Ama topluma zarar vermiyorlar. Çiçeklerim vardı, bu sene bıraktım. Beç çiçeği, doğayı çok

seviyorum. Zaten insanı dinlendiriyor. Stresin dağılıyor. Su parası çok geliyor. Ben depolar yaptım kendim yağmur sularını biriktiriyorum. Komşulara da tavsiye ettim. Ufak da olsa su parasından tasarruf ediyorsun. Kendi yiyeceğimi kendim yetiştirmeye özellikle dikkat ediyorum, hormonlu yemekten hoşlanmıyorum. Kendi imkanımla her karışı değerlendiriyorum.” (Ek A-1)

Arazi Sahibi 2:

“Beykoz’da 3 farklı kültürü bir arada yaşayan biziz. Türkiye’nin çok zenginleri, orta halli aileler ve en fakirleri. Buna bu şekilde baktığımız zaman zenginlerin çoğu gece hayatını burada yaşamıyor. Bizim gibi orta gelirli kısımlar buranın zenginliklerini yaşarken fakirler her zamanki gibi evinde bahçesinde yaşıyor. Gerçek bu burada.” (Ek A-4)

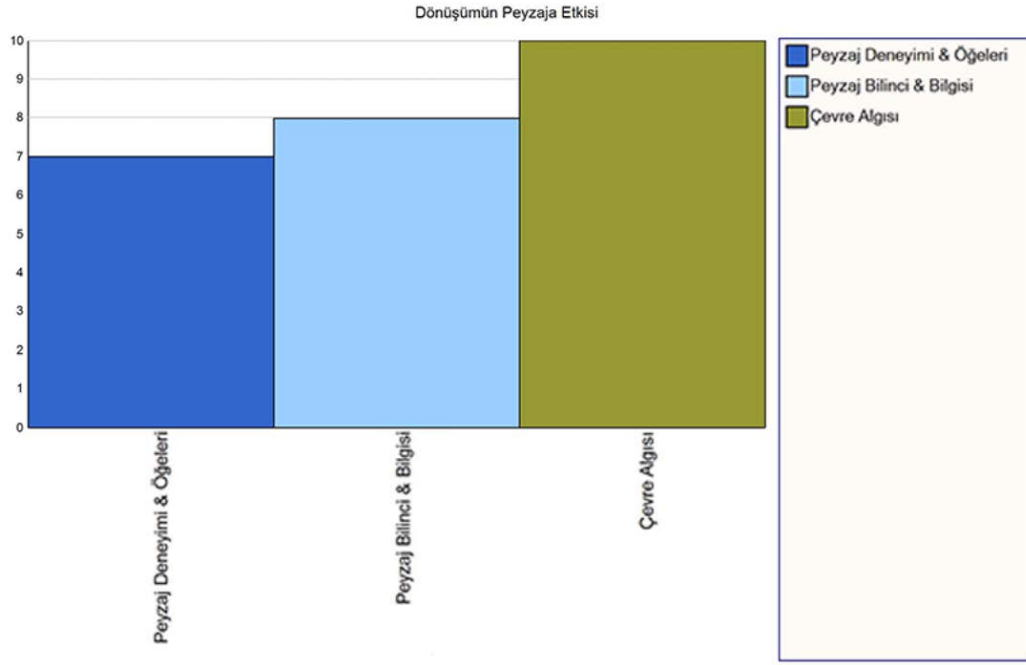
Topluluk Sözcüsü:

“Beykoz’dan bir vesileyle ayrılıp başka şehirlere, ilçelere gittiğim zaman geri dönüşte çok farklı bir ilçede yaşadığımı anlıyorum. Doğası İstanbul’a nazaran, bize göre bozuluyor gibi görünse de daha bakir olan bir yer.” (Ek A-6)

3.2.2.2 Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisinin incelenmesi

Dönüşüm Sürecinin Peyzaj Üzerindeki Etkisini Anlamaya Yönelik Analizler

Zaman – mekan ölçeklerinde bölgenin yaşadığı değişimler ve bunun peyzaj gelişimine/değişimine etkisinin incelenmesine yardımcı olan bir diğer parametre ise dönüşümün peyzaj üzerindeki etkisidir. Bu verinin elde edilebilmesi için yapılan görüşmeler içerisinden kodlanan dönüşüm ve peyzaj parametreleri eş zamanlı incelenerek değerlendirilmiştir. Dönüşüm parametresi, dönüşüm sürecine referans veren cümlelerin kodlanmasıyla sağlanırken; peyzaj parametresi görüşme verileri kodlama strüktürüne göre kendi içerisinde peyzaj ögesi/deneyimleri, peyzaj bilgisi/bilinç ve peyzaj/çevre algısı olarak 3’e ayrılmıştır. Bu ayrımın yapılmasındaki temel amaç, dönüşümün peyzajı temelde ne şekilde ve ne sırayla etkilediğini inceleyebilmektir.

Şekil 3.18 : Dönüşümün peyzaja etkisi.

Şekil 3.18 incelendiğinde, grup temsilcileri Beykoz'daki dönüşümle ilgili söylemlerinde peyzajdan bahsederken en sık çevre/peyzaj algılarının değişiminden bahsetmişlerdir. En az ise peyzaj deneyimlerindeki değişimlerden bahsetmişlerdir. Bu duruma göre Beykoz'da dönüşüm süreci, kullanıcıların ilk olarak çevre ve peyzaj algılarını etkilemektedir. Sürecin devamında peyzaj bilinci ve bilgisi etkilenirken kolektif hafızaya referans veren bu iki temel parametrenin değişmesi sonucu mekan kullanımını etkilenmektedir.

Çalışan 1:

“Yeşil alan yasaları kalktıktan sonra çok katlı, mesela toki gibi veya Acarlar gibi veya Çenkelköy Villa Konakları gibi olduğu zaman buralar eskisi gibi kalmaz. Bu arada burada pekçok insanın tapusu ‘Dikenlik’ görünür. Bizimkisi de tarla görünüyor. Ne alaka? Ama herkes ileriki seçimlerdeki gelecek yasalara bağlı. O zaman istedikleri gibi düzenleyecekler buraları. Sen şehirde oturuyorsun, ben seni şimdi bizim eve getireyim, sonra da seni ayırayım buradan. Hadi gel de bırak.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Bir binanın dışını güzelleştirmenin ya da balkonu tadilat etmenin ne zararı olabilir ki? Daha güzel daha düzenli görünsün diye yapmak istiyor insanlar bunu.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1: “Ön görünüm bu değil ki. Burada hiç ev yoktu, ön görünüm kanunu varsa denize sıfır bu kadar yalı villa nasıl yapıldı? Bu hürriyet kısıtlamasıdır, ayrımcılıktır.” (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

“Tüm bu değişim trafiği beraberinde getirdi sokak kalmadı ortalıkta.” (Ek A-4)

Yönetici:

“Eski Beykoz kabuğunu attı. Eski Beykoz’da bahçeleri, meyve çıkarmaları vardı. Şimdi inşaatlar onlar bunlar darken zengin ailelerin yeri oldu gibime geliyor.” (Ek A-5)

Toplum Sözcüsü:

“Marina Park projesi var bir de onun için de uygun zaman kollanıyor. Buraya koyulan marinanın kalabalığı denizin bu güzelliğini öldürecek ama bölge halkı buradan 2 saat yolculuk yapıp işe gidiyorlar, 2 saatte de geliyorlar. Eve bitik geliyorlar.” (Ek A-6)

Dönüşüm Sürecinde Erişilebilirliğin Peyzaj Üzerindeki Etkisini Anlamaya Yönelik Analizler

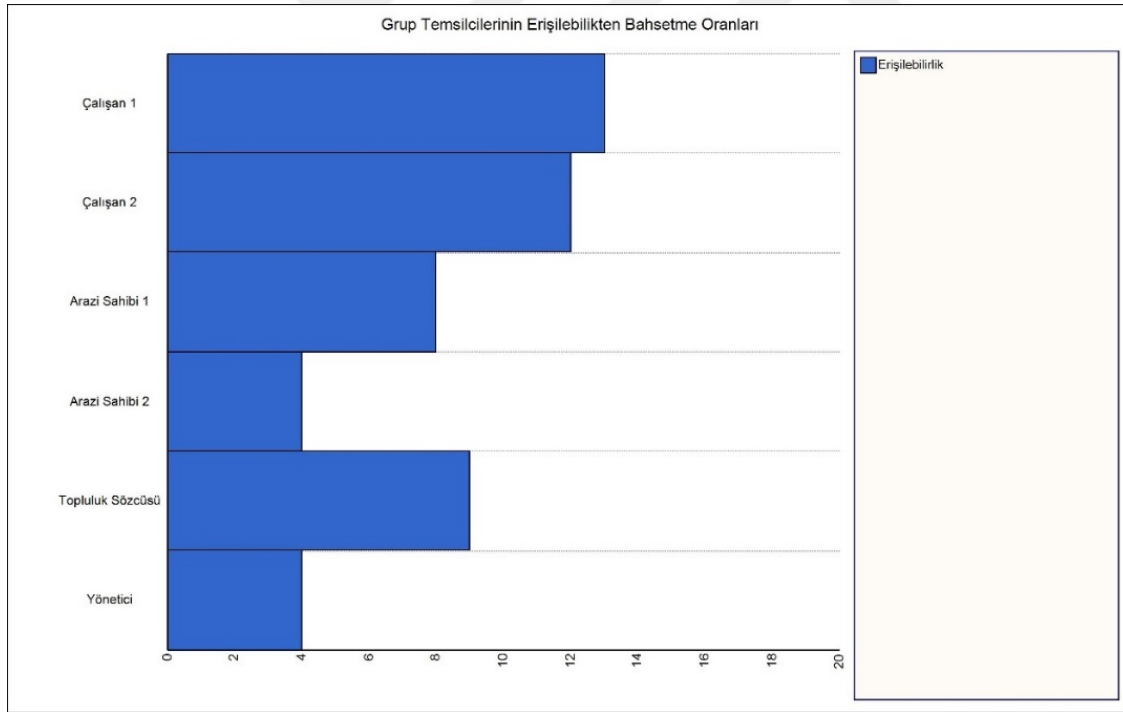
Kentsel mekan kullanımı analiz edilmek istediğinde karşımıza sıklıkla çıkan bir diğer etmen, erişilebilirliktir. Kullanıcının alana erişilebilirliği, fiziksel ve zihinsel olarak sınırlandığı zaman mekan kullanımı azalır ve bu durum sosyal hayatı da etkiler. Yapılan görüşmeler dahilinde de sosyal hayatta kentsel mekan kullanım olanakları değerlendirildiğinde karşımıza en çok çıkan parametrelerden biri, erişilebilirlik olmuştur. Çizelge 3.4’te görüldüğü üzere erişilebilirliğe dair söylemler, görüşmelerin %10 ile %18’ini oluşturmaktadır. Erişilebilirliğe dair en çok söylemde bulunan grup temsilcisi %18,17 oranla düşük gelire sahip ve halen alanda ikamet etmekte olan emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı Arazi Sahibi 1 olmuştur. Erişilebilirliğe dair en az söylemde bulunan grup temsilcisi ise %9,98 oranla yüksek gelirli gruba üye ve uzun zamandır alanda ikamet etmemekte olan Yönetici grubu temsilcisi olmuştur.

Çizelge 3.4 : Grup temsilcisi ve erişilebilirlik ilişkisi çizelgesi.

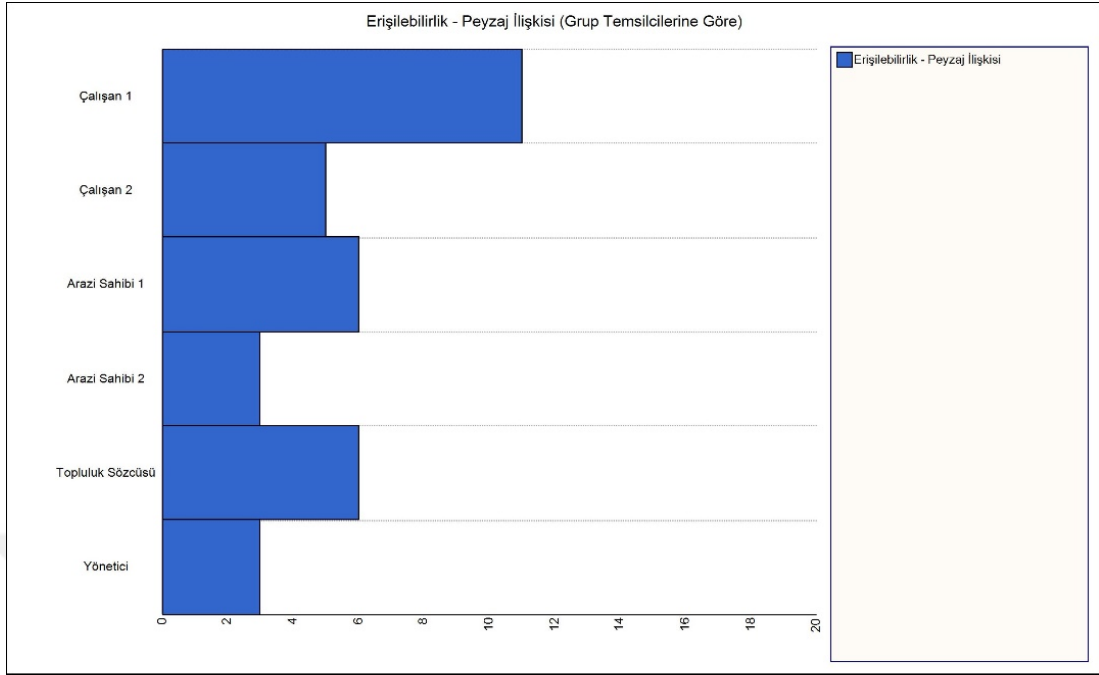
Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz’da ikamet etme durumu	Erişilebilirliğe Referans Veren Kod Miktarı	Yüzde
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	13	14,62%
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	12	15,87%

Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	8	18,17%
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	4	12,73%
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	4	9,98%
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	9	14,37%

Erişilebilirliğin peyzaj üzerindeki etkisi ise mekan kullanımı ile doğrudan alakalıdır. Çeşitli ekonomik, kültürel ve politik sebeplerle mekana getirilen erişim kısıtlaması kullanıcı ve peyzaj arasındaki ilişkiyi doğrudan etkilemektedir. Şekil 3.19 ve Şekil 3.20 birlikte incelendiğinde grup temsilcilerinin erişilebilirliğe dair söylemleri ile, erişilebilirliğe dair söylemlerinden içerisinde peyzaj öğeleri barındıran söylemlerin oran olarak benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Şekil 3.19 ve 3.20'ye göre, erişilebilirlik ve peyzaj alanlarında erişilebilirliğe dair söylemler, en çok Çalışan 1'den, en az ise Arazi Sahibi 2 ve Yönetici grucu temsilcilerinden gelmiştir. Bu durum, sosyal, ekonomik ve politik anlamda daha fazla imkana sahip grup temsilcilerinin kentsel mekan kullanım olanaklarının daha fazla olduğunu göstermektedir.

Şekil 3.19 : Grup temsilcilerinin erişilebilirlikten bahsetme oranları.

Şekil 3.20 : Erişilebilirliğin peyzaja etkisi (Grup temsilcilerine göre).

Çalışan 1:

“Dar sokaklardan herkes şikayetçi zaten. 60 sene önce 2 arabalık yol varmış araba yokmuş zaten. Şimdi sokaklar yaşantıyı devam ettirmeye yetmiyor araba parklarından. E kimsenin de evini yıkamayacaklarına göre yol yapmak için, sıkıntı oluyor durumlar. Dolayısıyla sokakta da hayat kalmıyor pek.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Eskiden sahilde kesintisiz bir yürüyüş yapmak için Sarıyer’e İstinye’ye gidiyordum ama şimdi burda da rahatça dolaşabiliyoruz. Daracık kaldırımlar vardı Kanlıca ile Çubuklu arasında mesela.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1:

“Şimdi bir Burunbahçe kaldı, onda da zaten kapıya bir otomatik koydular geçiş parayla. Burası halkın yeri, benim yerimi bana parayla satıyorlar. Aynı şekilde Kaymakdonduran’a giriş parayla.” (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

“Tüm bu değişim trafiği beraberinde getirdi sokak kalmadı ortalıkta.” (Ek A-4)

Yönetici:

“Sosyal tesisler yapıldı mesela kadınlar çocuklarıyla geliyor ama onlar için çok lüks. Bebek’te, Kanlıca’da oturan insanlar için lüks değil. Burada oturan insanlar için buraya gelip yemek yemek özel bir gün. Eskiden buralara hiç girilmiyordu ama şimdi de ekonomik olarak giremiyor vatandaş.” (Ek A-5)

Toplum Sözcüsü:

“Vatandaş evini yapamıyor imar engellemesi yüzünden, parselasyon sistemi de cabası.” (Ek A-6)

3.2.2.3 Sosyal sınıfların/toplulukların/yaşam biçimlerinin ortaya çıkışı ve değişen peyzaj algısının incelenmesi

Sosyal Grup Temsilcilerinin Analizi

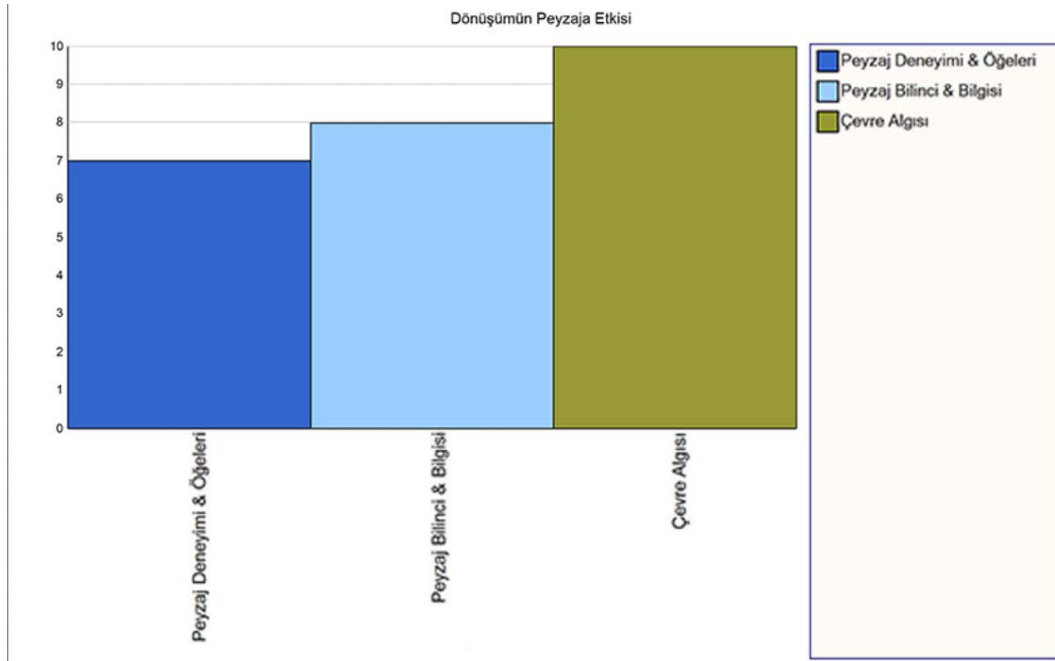
Görüşmeler analiz edilirken öncelikli olarak farklı sosyal grupları temsil eden bireylerin sosyal doku, peyzaj ve dönüşüm süreci ile ilişkilerinin tanımlanması amaçlanmıştır. Bu tanımlama; bireylerin temsil ettikleri sosyal grupların sosyal dokudan, peyzajdan ve dönüşüm sürecinden etkilenme oranlarını ortaya koymaktadır. Dönüşüm sürecindeki Beykoz ilçesinde sosyal bir strüktür olarak peyzaj farklı sosyal grupların temsilcileri aracılığıyla incelendiğinde ortaya çıkan sonuçlar, aynı zamanda kentlerdeki olası dönüşüm süreçlerinde farklı sosyo-ekonomik ve kültürel olanağa sahip toplulukların süreçten etkilenme oranlarını anlamaya peyzaj ölçeğinde yardımcı olmaktadır. Yapılan görüşmelerin %98-99’u belirlenen kriterlere uygun olarak kodlanmış ve görüşme yöntemi bu noktada başarı göstermiştir. Tüm grup temsilcileri, belirlenen tüm parametrelere dair bilgileri (kodları) sağlamıştır. Analiz edilmek istenen verilerle ilgili en yüksek veri, düşük gelirli kesimde yer alan ve çalışanlar arasında en düşük gelire sahip olan Çalışan 1’den alınmıştır. En düşük veri ise yüksek gelirli kesimde yer alan ve ekonomik olarak en yüksek gelire sahip olan Arazi Sahibi 2’den alınmıştır (Çizelge 3.5). Bu durum, düşük gelire sahip fakat alanda uzun yıllar Paşabahçe Şişecam Fabrikası’nda çalışmış Çalışan 1’in çevresindeki değişime daha hakim olduğunu göstermektedir. Sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı Beykoz dışında çok fazla vakit geçiremeyen grup temsilcileri, bölgeyle ilgili değişikliklerden daha çok etkilenmekte ve bölgedeki değişimleri daha net gözleyebilmektedirler.

Çizelge 3.5 : Görüşme kodlama analizi.

Grup Temsili	Kaynaktaki Toplam Sözcük Sayısı	Kaynaktaki Toplam Paragraf Sayısı	Kaynakta Kodlanan Toplam Kod Sayısı	Kaynağın Kodlanma Yüzdesi	Referans (Kodlanan Alan) Sayısı
Çalışan 1	2432	88	14	%99	188
Çalışan 2	1385	82	14	%99	113
Arazi Sahibi 1	1849	81	14	%99	138
Arazi Sahibi 2	972	75	14	%98	86
Yönetici	1730	75	14	%99	113
Topluluk Sözcüsü	1722	79	14	%99	125

Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşüm sürecinde sosyal doku değişimi analizleri

Görüşme yapılan sosyal grup temsilcilerinin dönüşüm nedeniyle sosyal doku değişimini gözlemelerinde ve deneyimlemelerinde etkili olan ekonomik, kültürel ve politik değişimler baz alınarak analiz edilmiştir. Bu analizlere göre sosyal dokuya dair değişimler incelenirken kullancının kendiliğinden bahsettiği ekonomik, kültürel ve politik cümlelerin oranları tespit edilmiştir. Kodlanan toplam veri içerisinde sosyal dokuyu tarifleyen veri miktarı, araştırma konusuyla ilgili olmadığından belirtilmemiştir. Bu analizde temel amaç, kullanıcıların sosyal doku değişiminden etkilenme durumlarını belirleyerek bu oranı daha sonra peyzaj ile ilişkilendirebilmektir. Şekil 3.21'e göre dönüşüm süreciyle ilgili en çok kültürel, daha sonra ekonomik ve en son da politik söylemlere yer verilmiştir. Bu durum, kentlerdeki dönüşüm sürecinin dışarıdan bakınca politik bir meseleymiş gibi düşünülmesinin aslında ne kadar yanlış bir düşünce olduğunu göstermektedir. Kentlerde uygulanan her dönüşüm süreci, aslında en çok bölgenin kültürünü etkilemekte ve bu kültürel değişimin kısa sürede gerçekleşmesi kullanıcıların belleklerinde kaymalar yaratarak bölgeyle olan ilişkilerine zarar vermektedir.

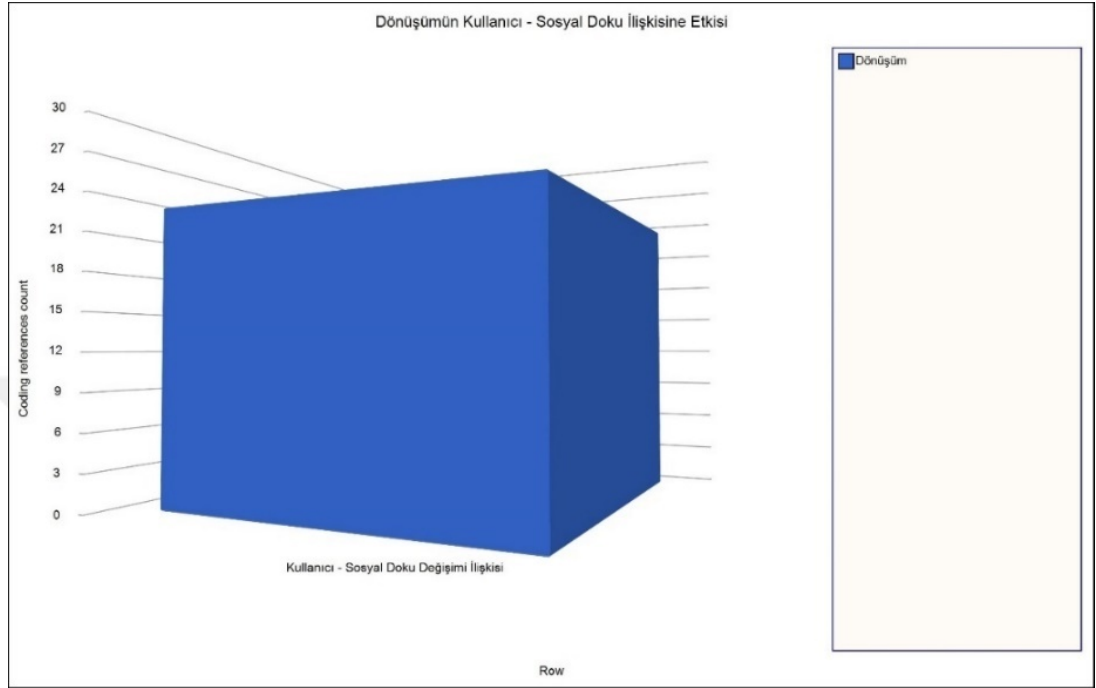
Şekil 3.21 : Dönüşüm ve sosyal doku değişimi grafiği.

Bu bağlamda önemli olan bir diğer faktör de kullanıcıların sosyal dokudaki değişimi tarifleme biçimleridir. Bu tarifleme biçimleri sosyal yapıyı oluşturan temel parametreler olan ekonomik, kültürel ve politik söylemler olarak belirlenmiştir. Bu parametrelere göre ekonomik olarak en düşük gelire sahip Çalışan 1 grup temsilcisi %32,94 oranla beklendiği üzere en fazla ekonomik söylemde bulunmuştur. En fazla kültürel söylemde bulunan ise bölgedeki sosyal doku değişimine tüm sosyal gruplar bazında hakim olması nedeniyle %67,98 oranla Yönetici grubu temsilcisidir. En fazla politik söylem ise %35,31 oranla gazetecilik yapan Topluluk Sözcüsü grup temsilcisidir. Grup temsilcilerinin sosyal dokuyla ilişkisi 3.6’da gösterilmiştir.

Çizelge 3.6 : Grup temsilcisi ve sosyal doku ilişkisi çizelgesi.

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz’da ikamet etme durumu	Ekonomik söylemler	Kültürel Söylemler	Politik Söylemler
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	32,94%	50,08%	16,98%
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	18,97%	64,84%	16,19%
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	21,25%	53,9%	24,85%
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	26,31%	57,56%	16,13%
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	19,99%	67,98%	12,03%
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	17,55%	47,14%	35,31%

Dönüşüm, kullanıcı (grup temsilcileri) ve sosyal doku parametreleri bir arada incelendiğinde, dönüşümün sosyal doku üzerindeki etkisinden spesifik olarak bahsedilen 23 adet söyleme rastlanmıştır. Bu oran, toplamda kodlanan 406 adet söylemin %5,6'sını oluşturmaktadır (Şekil 3.14).

Şekil 3.22 : Dönüşümün kullanıcı ve sosyal doku ilişkisine etkisi grafiği.

Çalışan 1:

“Yeşil alan yasaları kalktıktan sonra çok katlı, mesela toki gibi veya Acarlar gibi veya Çenkelköy Villa Konakları gibi olduğu zaman buralar eskisi gibi kalmaz.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Bundan sonra Beykoz’daki hayat zenginlerin oturduğu bir hayat gibi görünüyor. Burda 1 trilyona satılan bir yerde durmamız imkansız bizim. İnsanların kovulması diyeyim açıkcası ben buna. Sonuçta bir yere kadar durabileceksin sonra sen de etrafın değiştikçe çıkıyorsun oradan eninde sonunda.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1:

“Burada hiç kimse kalmayacak. Komple bir temizlik olacak burada. Ama zorla değil, kendiliğimizden çaresiz kalıp gideceğiz. Bu nedir biliyor musunuz? Mecburi göç. Biz buradan taşınırsak nereye gideceğiz? Hepimiz ayrı bir yere dağılacağız. Sonra ne olacak? Aile bağları kopacak. Peki bunun sonucu? Türkiye bozuldu. Bu aile bağları

kopunca herkes birbirinden bihaber olacak. Neden? Bazı varlıklı insanların keyfi için.'' (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

''Hala Beykoz'un köylerine giden yollarda kestane, meyve sebze satıyorlar. Eskiden Beykozluların tüm gıdası, tarımı Beykoz'dan karşılanıyordu. Ama bugün dediğim gibi zenginler Beykoz'u otel olarak kullanıyor ama gözleri hep dışarda.'' (Ek A-4)

Yönetici:

''Beykozlu olup Acarlar 'da oturan yok mu? Var. Havuzuna alışıyor saunasına alışıyor lüksüne alışıyor. Bize özel kart çıkartmışlardı zamanında Acarlar'dan sauna havuz için, hayatta gitmem diyen arkadaşı götürdük zorla, çıkmıyor şimdi.'' (Ek A-5)

Toplum Sözcüsü:

''Bana göre ilçemiz bir vizyona hazırlanıyor. ...Bu yerlerden ben Beykozluların ciddi anlamda mutlu olacaklarını düşünmüyorum. Vatandaş evini yapamıyor imar engellemesi yüzünden, parselasyon sistemi de cabası. Bence amaç sıkıntıyı hat safhaya getirip Beykoz'u yeni bir vizyona hazırlamak.'' (Ek A-6)

Sosyal grup temsilcilerine göre kolektif hafızada dönüşüm sürecinin analizleri

Görüşme yapılan sosyal grup temsilcilerinin dönüşüm sürecinin kolektif hafızalarındaki etkisini analiz etmek amacıyla dönüşüm ve kolektif hafıza parametreleri eş zamanlı olarak değerlendirilmiştir. Bu analizlere göre grup temsilcilerinin kolektif hafızalarını analiz etmeye yönelik sorulan sorular içerisinde dönüşüm süreciyle ilgili cümlelerin oranları tespit edilmiştir. Bu analizde temel amaç, kullanıcıların kolektif hafızalarının dönüşüm sürecinden etkilenme durumlarını belirleyerek bu oranı daha sonra peyzaj ile ilişkilendirebilmektir. Çizelge 3.7'ye göre kolektif hafızaya dair sorulara verilen yanıtların içerisinde dönüşüme dair söylemler barındırma oranı %0 ile %40 arasında geniş bir dağılım göstermektedir. Bu oran, ortalama olarak %12.55'tir. Kolektif hafızada yer edinmiş dönüşüm sürecine dair en çok söylem %40 oranıyla, artık alanda ikamet etmemekte olan orta ekonomik gelire sahip Çalışan 1'den elde edilmiştir. Çalışan 1, alanı bir süredir dışarıdan gözlediği için belleği, dönüşümün getirdiği değişiklikleri daha kolay analiz edebilmektedir. %0 oranıyla en düşük verinin elde edildiği Arazi Sahibi 1 ve Topluluk Sözcüsü ise

dönüşümün kolektif hafıza üzerindeki etkisine dair herhangi bir söylemde bulunmamışlardır.

Çizelge 3.7 : Dönüşümün kolektif hafızaya etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz'da ikamet etme durumu	Kolektif Hafızaya Dair Söylemler	Dönüşümün Kolektif Hafıza Üzerindeki Etkisine Dair Söylemler	Yüzde
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	5	1	%20
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	5	2	%40
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	9	0	%0
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	10	1	%10
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	16	3	%5,3
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	5	0	%0

Çalışan 1:

“Sadece kovulacağımı biliyorum valla. Çok ciddiym bu konuda. Burada otel olacağı söyleniyor, belki işsizlik konusunda iyi olacak insanlara. Marina mesela kaptanlar olacak, onlar kiralık ev arayacaklar bunlar da iyi ama sonuç itibariyle bizim evlerimiz yıkılacaksa ne anlamı var? Ben ev yapmak istiyorum param var, belediye bana müsaade etmedikten sonra ne yapabilirim? İllaki villa olacağı yüzme havuzu olacak, 4 tarafına 5 metre duvar olacak. 700 milyara mal ettikten sonra bu evi yapamam. 300 metre karen varsa 150 metrekaresine ev yapıcaksın kalanı yeşil olsun dese neden yapmayayım benim evim de öyle zaten. O zaman neden marina olmasın otel AVM olmasın? Biz de faydalarından, iş buluruz. Ama bir taraftan yapıp bir taraftan yıkıp bir taraftan da Beykoz'un kendi haklarını ezerlerse kendi mahallesinde kalmak ister mi insan?” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Bundan sonra Beykoz'daki hayat zenginlerin oturduğu bir hayat gibi görünüyor. Burda 1 trilyona satılan bir yerde durmamız imkansız bizim. İnsanların kovulması

diyeyim açıkcası ben buna. Sonuçta bir yere kadar durabileceksin sonra sen de etrafın değiştiğin çıkıyorsun oradan eninde sonunda.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 2:

“Örnek vereyim, mesela 2 hafta önce arkadaşım ile özledik, dedik gidelim Beykoz’un köylerinden kestane toplayalım. Beraber gittik kestane topladık. Kestaneye ihtiyacımız olduğu için değil, geçmişimizi yaşamak için. Hala Beykoz’un köylerine giden yollarda kestane, meyve sebze satıyorlar. Eskiden Beykozluların tüm gıdası, tarımı Beykoz’dan karşılanıyordu. Ama bugün dediğim gibi zenginler Beykoz’u otel olarak kullanıyor ama gözleri hep dışarda.” (Ek A-4)

Yönetici:

“Eski Beykoz’da bahçeleri, meyve çıkarmaları vardı. Şimdi inşaatlar onlar bunlar darken zengin ailelerin yeri oldu gibime geliyor. Daha da ilerleyecek gibi, hele bir de kentsel dönüşüm başlarsa burada ilerde Beykoz şıklaşır gibi geliyor.

...Eskiden bıldırcın yetiştirilirdi, domates biber olurdu. Şimdi bambaşka oldu. Bu durum biraz sıkıntılı geliyor bana.” (Ek A-5)

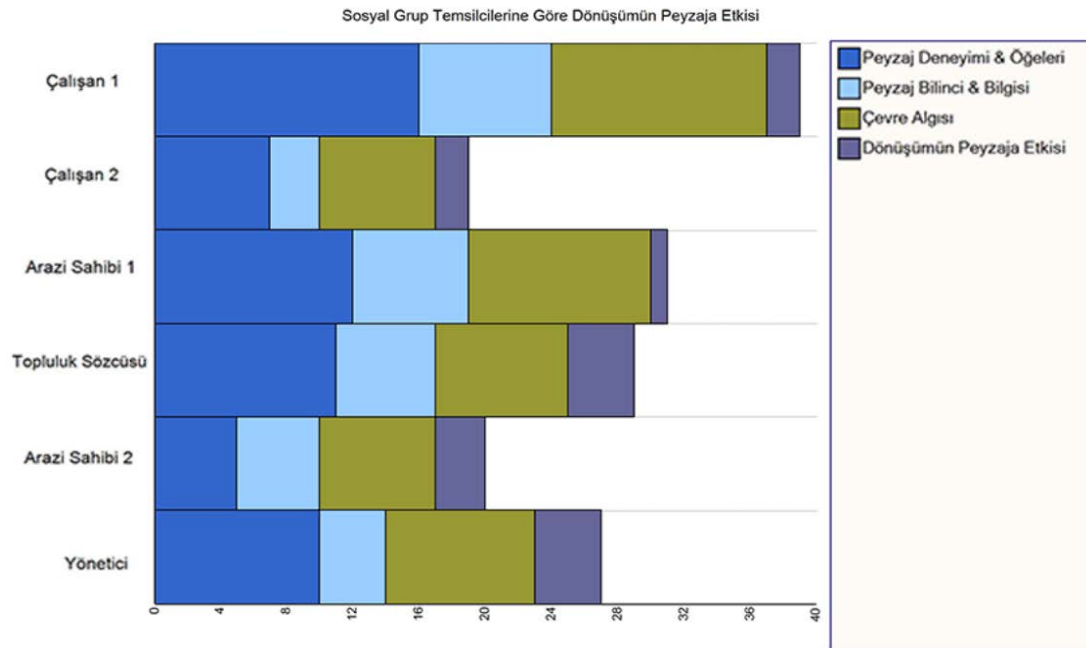
Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşüm sürecinde peyzaj değişimleri analizleri

Görüşme yapılan sosyal grup temsilcilerine göre dönüşüm peyzaj üzerindeki etkisini analiz etmek amacıyla dönüşüm ve peyzaj kavramını oluşturan peyzaj deneyimi/öğeleri, peyzaj bilinci/bilgisi ve peyzaj/çevre algısı parametreleri eş zamanlı olarak değerlendirilmiştir. Bu analizlere göre grup temsilcilerinin peyzaj deneyimlerini/bahsettikleri peyzaj öğelerini, peyzaj bilinci/bilgisini ve peyzaj/çevre algısını analiz etmeye yönelik sorulan sorular içerisinde dönüşüm süreciyle ilgili cümlelerin oranları tespit edilmiştir. Bu analizde temel amaç, kullanıcılara göre peyzaj kavramının dönüşüm sürecinden etkilenme durumunu belirleyerek bu oranı daha sonra peyzajı etkileyen sosyal etmenler ile karşılaştırabilmektir. Çizelge 3.8’e göre dönüşüm için sorulara verilen yanıtların içerisinde peyzaja dair söylemler barındırma oranı %3,3 ile %17,6 arasında geniş bir dağılım göstermektedir. Bu oran, ortalama olarak %11,9’dur. Dönüşüm sürecindeki peyzaj değişimine dair en çok söylem %17,6 oranıyla, yüksek gelirli ekonomik sınıfta yer alan ve hala alanda ikamet etmekte olan Arazi Sahibi 2’den elde edilmiştir. %3,3 oranıyla en düşük verinin elde edildiği grup temsilcisi ise Arazi Sahibi 1’dir.

Çizelge 3.8 : Dönüşümün peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması

Grup Temsili	Mesleki Sınıf	Ekonomik Sınıf	Beykoz'da ikamet etme durumu	Peyzaja Dair Söylemler	Dönüşümün Peyzaj Üzerindeki Etkisine Dair Söylemler	Yüzde
Çalışan 1	Emekli fabrika işçisi	Düşük	Evet	37	2	%5,5
Çalışan 2	Sendika çalışanı	Orta	Hayır	17	2	%11,7
Arazi Sahibi 1	Emekli Zabıta Müdürlüğü çalışanı	Düşük	Evet	30	1	%3,3
Arazi Sahibi 2	İş adamı	Yüksek	Evet	17	3	%17,6
Yönetici	Belediye Meclis Üyesi	Yüksek	Hayır	23	4	%17,3
Topluluk Sözcüsü	Gazeteci	Orta	Evet	25	4	%16

Şekil 3.23'e göre peyzaj deneyimi, bilinci ve çevre algısı en yüksek olan grup temsilcileri Çalışan 1 ve Arazi Sahibi 1'in peyzaja yaklaşımları dönüşüm sürecinden en az oranda etkilenmiştir. Dönüşümün peyzaj üzerindeki etkisini en çok hisseden Yönetici ve Toplum Sözcüsü grup temsilcileri ise temsil ettikleri grupların dönüşümle ilgili bilgiye erişebilme olanaklarından dolayı dönüşümün peyzaj üzerindeki etkisini tanımlayan daha fazla söylemde bulunmuşlardır.

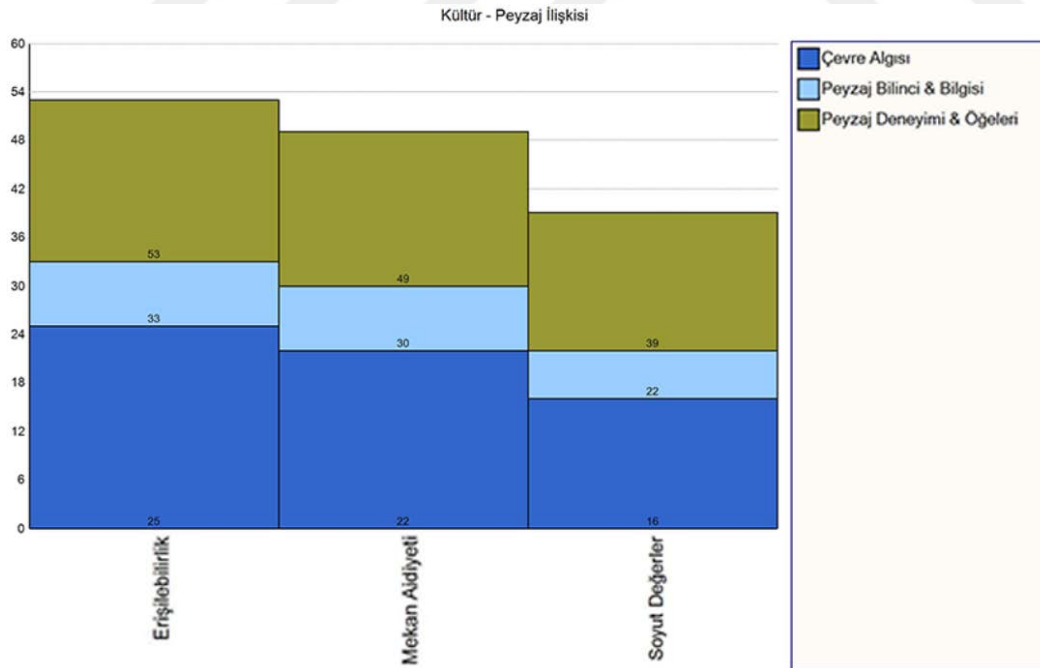

Şekil 3.23 : Sosyal grup temsilcilerine göre dönüşümün peyzaja etkisi.

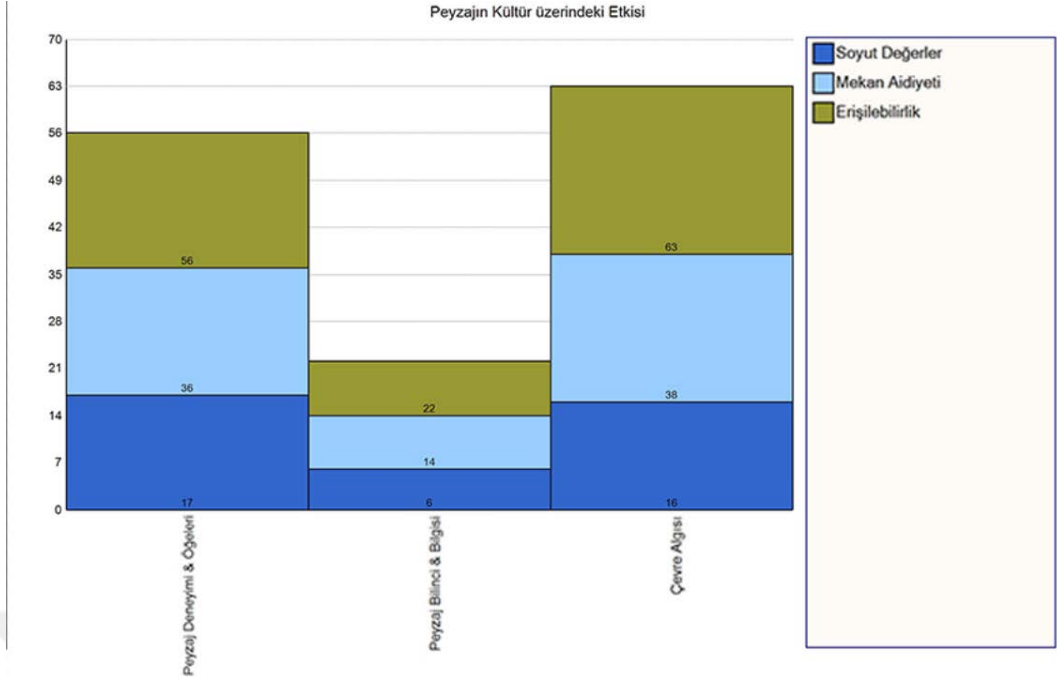
Kültür – peyzaj ilişkisini anlamaya yönelik analizler

Bir önceki bölümlerde incelenen tüm parametreler, Beykoz alanındaki dönüşümün peyzaj ve kullanıcı üzerindeki ilişkisini açıklamaya yöneliktir. Dönüşüm, sosyal doku ve peyzaj değişimi arasındaki ilişkiyi analiz edebilmek için gerekli olan ‘zaman’ ve ‘mekan’ değişimi sağlamaya yardımcı olmaktadır. Yapılan görüşmelerde konu çoğunlukla dönüşüm üzerinden ilerlese de grup temsilcileri, sosyal doku ve peyzaj ilişkisine referans veren söylemlerini, kültürel alışkanlıkları yoluyla da sıkça betimlemişlerdir. Sosyal bir strüktür olarak peyzajdan bahsetmek için kültürü etkileyen faktörler olan erişilebilirlik, yerellik ve mekan aidiyeti parametrelerine dair söylemler peyzaj kavramını oluşturan peyzaj deneyimi/öğeleri, peyzaj bilgisi/bilinci ve çevre/peyzaj algısı parametreleri ile eş zamanlı olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 3.24 incelendiğinde, peyzajı etkileyen birincil kültürel parametre erişilebilirliktir. Erişilebilirlik, kodlanan toplam 141 kültürel veriden 53 tanesini oluşturarak %37.6 oranında peyzajı etkilemektedir. Peyzajı etkileyen 2. kültürel parametre ise 49 kez söylemde bulunulan ve % 34.4 oranında ağırlık gösteren mekan aidiyettir. Soyut değerler, % 28 ağırlıkla peyzajı etkileyen kültürel etmenler arasında 39 kere tekrar etmiştir. Bu durum, kültürün peyzaj üzerindeki etkisini açıklamaktadır.

Şekil 3.24 : Kültürün peyzaja etkisi.

Şekil 3.25 : Peyzajın kültür üzerindeki etkisi.

Kültür ve peyzaj ilişkisini tam olarak anlayabilmemiz için peyzajın kültür üzerindeki etkisinin de incelenmesi gerekmektedir. Bu analizin yapılabilmesi için görüşmelerde kültüre dair sorulan sorulara referans veren peyzaj söylemleri incelenmiştir (Şekil 3.25). Bu değerlendirmeye göre kültür üzerinde etkisi en yüksek olan peyzaj ögesi, toplam 141 söylem içerisinde 63 kere tekrarlanan ve %44 ağırlığa sahip olan çevre ve peyzaj algısıdır. Çevre ve peyzaj algısı, Şekil 3.24 ile de uyumlu olarak en çok erişilebilirliği etkilemektedir. Kullanıcılar, çevre ve peyzaja olan algılarının değişmesi sonucu mekanla aralarına zihinsel sınırlar koyarak mekanın kültürünü etkilemektedirler. Kültür ve peyzaj arasındaki ilişki bir döngü niteliği taşıdığından, görüşmelere göre kodlanan söylemlerde ‘kültürün peyzaj üzerindeki etkisi’ veya ‘peyzajın kültür üzerindeki etkisi’ olarak bir ayrım yapılmamış, sonuçlar çapraz okuma yöntemi ile değerlendirilmiştir. Bu nedenle her iki parametre için de kültür ve peyzaj ilişkisine dair toplam 141 söylem bulunmaktadır. Grup temsilcileri, kültür ve peyzaj ilişkisine dair söylemleri en çok Beykoz’un genel yaşantısını tanımlarken kullanmışlardır.

Çalışan 1:

“Yeşilliği ile, insanların tanışıklığı ile, apartman olmaması ile. Yaşam standartı zayıf olsa bile insanlarla merhabalaşmak. Siteler gibi değil, sen karşı komşunu tanıyor musun?”

...Çiçeklerim vardı, bu sene bıraktım. Beç çiçeği, doğayı çok seviyorum. Zaten insanı dinlendiriyor. Stresin dağılıyor.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Yeşillikler içinde yaşadığımı hissediyorum. Diğer bölgelere baktığımızda şu anda ben Çekmeköy’e taşındım 7 yıldan beri Çekmeköy’deyim ama 2010’a kadar buradaydım. Oradan ev aldım sonra. Beykoz’u arıyorsun ama. Orada daha yapışık nizam, yeşillik yok, binalar karşılıklı bakıyor. Bir cama ya da balkona çıktığınızda karşıdaki insan rahatsız olacak mı onu düşünüyorsunuz. Ya da sigara kullanıyorsunuz balkona çıkınca birisi balkona çamaşır asmaya çıkınca rahatsızlık vermemek için söndürüyorsunuz. Buralarda o tür bir şey olmuyor. Sonuçta herkesin evinin bahçesi var. Ben Beykoz’dayken piknik yapmaya gittiğimi hiç hatırlamam. Kendi evimizin bahçesinde mangalımızı yakıyorduk, pikniğimizi orada yapıyorduk. Ama şimdi Çekmeköy’de kendimize ait açık alanımız olmadığı için haftasonları piknik yapmaya giderek değerlendirmeye çalışıyoruz. Doğayla vakit geçirmek için. Burada öyle bir sıkıntımız yok balkonda otursun yeşillik, deniz her şey var. Burası o anlamda çok ferah ve güzel bir yer.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1:

“Herkes birbirine bağlı burada. Bu sokak yaşantısını ve huzuru da etkiliyor tabii. Beykoz’da sokak hayatı açık konuşmak gerekirse pek değişmedi. Değişmedi çünkü herkes birbirini tanıyor, çekirdek aile gibiyiz biz burada. Ciddi bir değişiklik olsaydı kimse kimseyi tanımazdı burada. Hala o sokak kültürümüz devam ediyor. Yalnızca uyuşturucu bağımlılığı bizi biraz etkiledi. Benim burada (Barınaklar bölgesinde) çok genci denize sokup ayıltıp da kıyıya aldığım oldu. Bunu da atlattık ama. Sokak hayatı burada hala çok güzel, benim gece 2de eve döndüğüm de oluyor, kimse kimseyi rahatsız etmez. Böyle güvenli bir ilçe kaldı mı İstanbul’da? Kadınlarımız için de durum aynı şekilde. Kimse sokakta bir kadını rahatsız etmez. Bu güvenlik çok önemli.” (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

“Kemençe, Rize, Karadeniz, Türk müziği halk müziği desem komik bir gerçek olur. Çünkü kültürümüzü burada yaşıyoruz. Beykoz’un ise Boğaz’ı, yeşili, cevizi, özellikle her yörenin insanının birbiriyle iç içe yaşamasını söyleyebilirim.” (Ek A-4)

Yönetici:

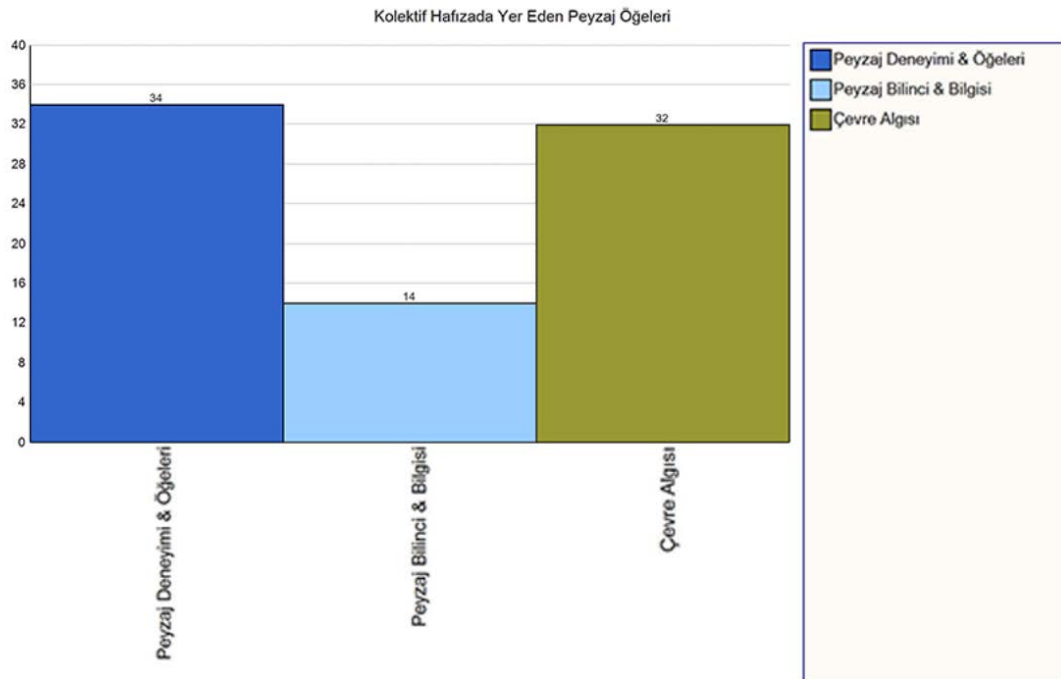
“Paçası, cevizi, kirazı, balığı, denizi. Mesire yerleri çoktur. Hava alma, gezme yerleri çok. Deniz kenarı çok.” (Ek A-5)

Toplum Sözcüsü:

“Benim evden çalışıyorum, denize bakan tarafta ofisim var evde. Ama çalışırken perdemi kapatıyorum çünkü Beykoz’un halini görüyorum, değişimini görüyorum üzüliyorum. Aynı pencerede Yuşa Hazretleri’ne yakın annemin babamın mezarı var, görüyorum üzüliyorum. Ezan sesi duyuyorum gidemiyorum diye üzüliyorum. Biraz duygusal bir insanım o konuda.” (Ek A-6)

Peyzaj – kolektif hafıza ilişkisini anlamaya yönelik analizler

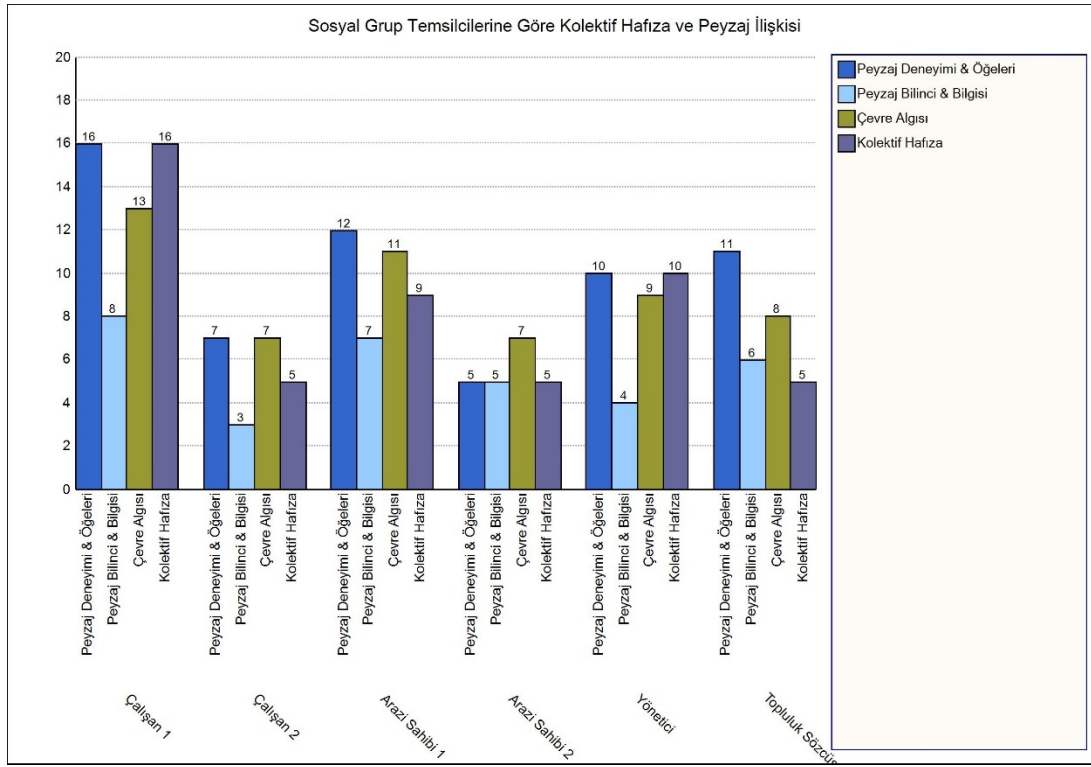
Sosyal dokuyu oluşturan ikinci temel etken kolektif hafızadır. Yapılan görüşmelerde grup temsilcileri, sosyal doku ve peyzaj ilişkisine referans veren söylemlerini, kolektif bellekleri üzerinden de sıkça betimlemişlerdir. Grup temsilcilerinin Beykoz’a aidiyetlerinin güçlü olması, kolektif hafıza ve peyzaj ilişkisini anlayabilmek açısından kolaylık sağlamıştır.

Şekil 3.26 : Kolektif hafızada yer eden peyzaj öğeleri.

Kolektif hafızada yer eden peyzaj öğelerine dair toplamda 80 kez söylemde bulunulmuştur. Grup temsilcileri, bellekleri üzerinden peyzajı tanımlarken 34 söylem ve %42.5 oranla en fazla bireysel peyzaj deneyimlerine yer vermişlerdir (Şekil 3.26).

Kolektif hafızayı oluşturan deneyim, bilgi/bilinç ve algı parametrelerini hatırlayacak olursak bu durum, deneyim ile öğrenmeye karşılık gelmektedir. Grup temsilcileri, ikincil olarak 32 söylem ve %40 oranla çevrelerini algılama biçimlerini tariflerken kolektif belleği kullanmışlardır. Kolektif bellekteki düşünceler ve anılar üzerinden en az referans alan peyzaj ögesi de 14 söylem ve %17.5 oranla peyzaj bilgisi ve bilinci olmuştur. Bu sonuca göre, kolektif hafızayı en çok etkileyen peyzaj ögesi peyzaj deneyimleri iken, peyzaj bilgisi ve bilinci bireyin sosyo-kültürel durumu ve kişisel gelişimi ile birebir ilgili olduğundan kolektif hafızaya en az etki eden peyzaj ögesi olmuştur (Şekil 3.27).

Şekil 3.27 : Kolektif hafızada yer eden peyzaj öğeleri.

Şekil 3.28 incelendiğinde, sosyal grup temsilcilerinin kolektif hafızaya dair söylemde bulunma oranlarının peyzaj deneyimlerine dair söylemde bulunma oranlarıyla büyük oranda benzerlik gösterdiğini görmekteyiz. Kolektif hafıza ve peyzaj ilişkisine dair en çok söylemde bulunan grup temsilcisi Çalışan 1 olmuştur. Çalışan 1, sosyal grup temsilcileri arasında hem dönüşümden en fazla etkilenen, hem de bölgeyi çocukluğundan bu yana en verimli şekilde deneyimleyen kişidir. Bu nedenle çevre algısı ve kolektif hafızası oldukça yüksektir. Konuya dair en az söylemde bulunan sosyal grup temsilcisi ise Arazi Sahibi 2'dir.

Çalışan 1:

“Acarkente git 10bin tane konut var şimdi. Eskiden yoktu. Yolu beyaz toprak kum gibiydi. Bir kamyon geçse yarım saat sonra tozu iniyordu. Şimdi git arabalar üst üste parkediyor. İnsanlar kendi doğal yaşamlarında domates, biber yetiştiriyorlardı. Oraya çok yakın Zerzevatçı Köyü vardı. Herkes kendi ürününü pazara getirirdi, pazarda lahana satılırdı. Şimdi her şey halden alınıyor. Beykoz’da çiftçilik de hayvancılık da vardı aslında. Oradaki evleri, eski yaşıntıları görseydin ağlardın. Ünlülerin Riva’da evleri var. Örümcek Köyü’nde yine villaları var, çiftlikleri var. Eskiden yoktu, herkes kendi hayatında, köyden köye araç yok at arabalarıyla gitmek vardı. İnsanlar çok memnun değildi ama şu son teknolojiye kıyasla daha sakin bir yaşam vardı. Bunlar hep son 15 20 sene içinde olan şeyler.” (Ek A-1)

Çalışan 2:

“Şimdi spor kompleksinin olduğu yer eskiden boş toprak bi sahaydı. Mahalleden çocuklarla toplanıp maç yapıyorduk. Şimdi de var ama o eski arkadaş grubu olmadığı için kullanmıyoruz.” (Ek A-2)

Arazi Sahibi 1:

“Burası cevizi ve helvası ile meşhurdur. Kocaman ceviz ağaçları var burada, eskiden toplardık. Aynı şekilde Kaymakdonduran’da kestane olurdu. 10 çuval kestane toplardık. Şimdi ağaçları kestiler.” (Ek A-3)

Arazi Sahibi 2:

“Örnek vereyim, mesela 2 hafta önce arkadaşım ile özledik, dedik gidelim Beykoz’un köylerinden kestane toplayalım. Beraber gittik kestane topladık. Kestaneye ihtiyacımız olduğu için değil, geçmişimizi yaşamak için.” (Ek A-4)

Yönetici:

“Eskiden bıldırcın yetiştirilirdi, domates biber olurdu. Şimdi bambaşka oldu. Bu durum biraz sıkıntılı geliyor bana.” (Ek A-5)

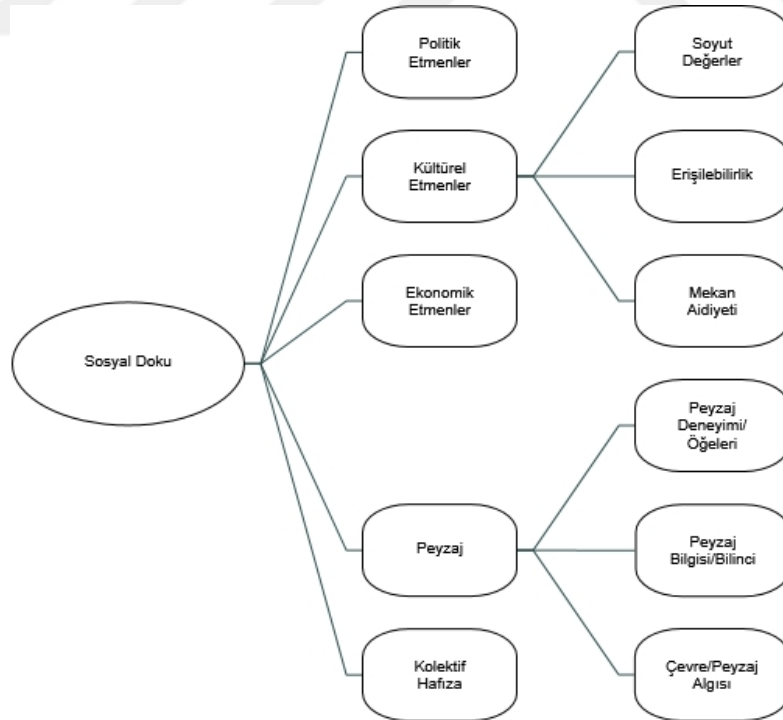
Toplum Sözcüsü:

“Geçmişte yapılan hatalı yerleşme yüzünden hareket edemiyorsunuz. Eskiden böyle değildi. Eskiden popülasyon çok yoktu. Bir de yeşillik alan çok fazla olduğu için mayıs ayından sonra çok kalabalık oluyor.” (Ek A-1-6)

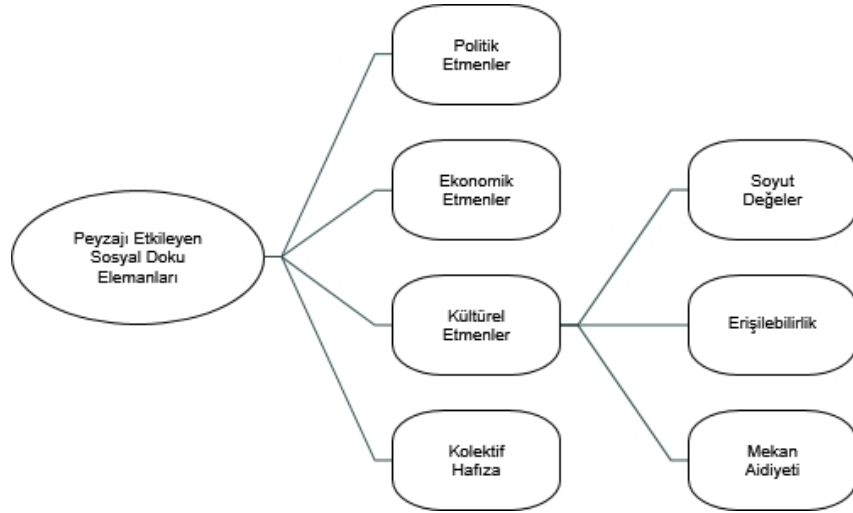
Peyzaj – sosyal doku değişimi ilişkisini anlamaya y6nelik analizler

Bu b6l6mde yarı yapılandırılmış g6r6şme 6z6mlerinin t6m6 peyzaj ve sosyal doku ilişkisine referans vererek incelenmiştir. Bir 6nceki b6l6mlerde incelenen t6m parametreler, temelde çalışma alanındaki peyzaj ve sosyal doku ilişkisini analiz etmeye y6neliktir. Yapılan g6r6şmelerdeki s6ylemlerin kodlanması s6recinde, bir s6ylem, sosyal doku ve peyzaj ilişkisiyle alakalı birden fazla parametreye referans verebilmektedir. Bu durumun nedeni ise peyzaj ve sosyal dokuyu oluşturan temel parametrelerin s6rekli birbirini etkileyen ve birbiriyle kesişen bir d6ng6 halide olmasıdır. Peyzaj ve sosyal doku ilişkisi incelenirken peyzajdan sosyal dokuya ve sosyal dokudan peyzaja ilerleyen etkileşimler zincirini adım adım okumak ve bu okumalardan elde edilen analizleri eş zamanlı olarak değerlendirmek gerekmektedir. Bu nedenle sosyal doku ve peyzaj ilişkisini incelerken sırasıyla:

- Sosyal dokuyu etkileyen fakt6rlerin peyzaja etkisi (şekil 3.28)
- Peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları (şekil 3.29)
- Sosyal grup temsilcilerinin sosyal doku ve peyzaj arasındaki ilişkiyi tarifleyen s6ylemlerine dair kodlamalar incelenmiştir.

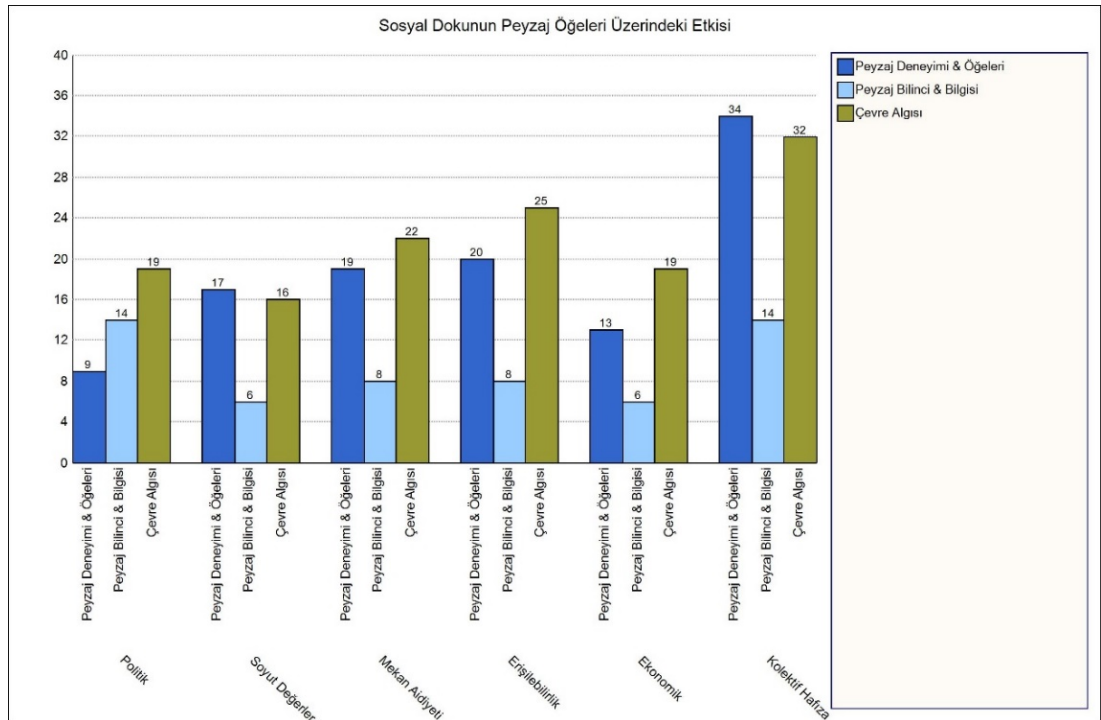

şekil 3.28 : Sosyal dokuyu etkileyen fakt6rler.

Şekil 3.29 : Peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları

Sosyal dokuyu etkileyen faktörler peyzaj ölçeğinde değerlendirildiğinde, peyzajı en çok etkileyen faktörün kolektif hafıza olduğu görülmektedir (Şekil 3.30). Peyzajı en az etkileyen sosyal doku elemanı ise soyut değerlerdir. Sosyal doku elemanları, 133 kodlamayla en çok çevre algısını etkilemektedir. Sosyal doku elemanlarının en az etkilediği peyzaj ögesi ise peyzaj bilgisi ve bilincidir. Fakat bu durum politik etmenler ve kolektif hafızanın peyzaj öğeleri üzerindeki etkisinde farklılık göstermektedir. Şekil 3.22’de görüldüğü üzere peyzaj bilincini ve bilgisini etkileyen en önemli faktörler politikalar ve kolektif hafızadır.

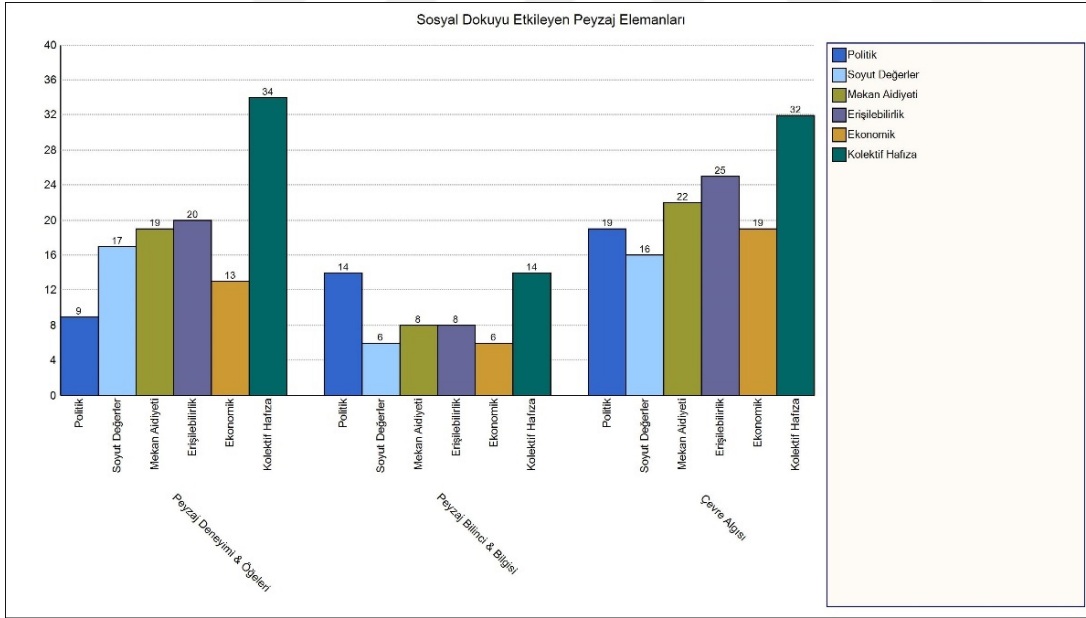

Şekil 3.30 : Sosyal dokunun peyzaj üzerindeki etkisi

Çizelge 3.9 : Sosyal dokunun peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması

Peyzaj Öğeleri	Peyzaj Deneyimi / Öğeleri	Peyzaj Bilgisi / Bilinci	Çevre / Peyzaj Algısı	Toplam	Yüzde
Sosyal Doku Elemanları					
Politik	9	14	19	42	%14.6
Soyut Değerler	17	6	16	39	%11.9
Mekan Aidiyeti	19	8	22	49	%16.4
Erişilebilirlik	20	8	25	53	%17.8
Ekonomik	13	6	19	38	%12.8
Kolektif Hafıza	34	14	32	80	%26.5

Sosyal grup temsilcileriyle yapılan görüşmelerde bireyler peyzaja dair söylemleri en çok kolektif hafızaları üzerinden yapmışlardır. Toplam 301 söylemde kolektif hafıza öğeleri 80 kere kodlanarak %26,5 oranda etki göstermektedir (Çizelge 3.9). Peyzaja dair söylemlerin en az bulunduğu parametre ise 39 kodlama ve %11.9 ağırlıkla soyut değerlerdir.

Şekil 3.31 : Peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları

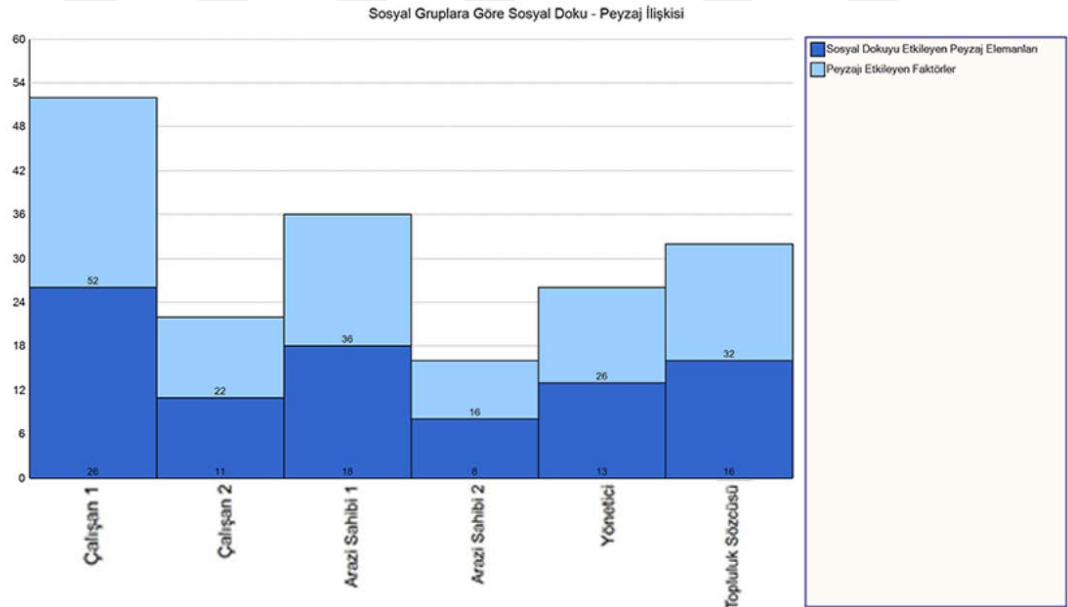
Şekil 3.31’de peyzajı etkileyen sosyal doku elemanları grafiğini incelediğimizde ise ortaya çıkan sonuçların Şekil 3.30 ile örtüştüğünü görmekteyiz. Sosyal dokuyu oluşturan etmenler en çok kullanıcıların çevre algısının etkilenmesiyle

değişmekteyken, kullanıcıların sosyal dokuya bıraktığı izler en az oranda peyzaj bilinci ve bilgisiyle olmaktadır.

Çizelge 3.10 : Dönüşümün peyzaja etkisinin grup temsilcilerinin bellekleri üzerinden okunması

Peyzaj Öğeleri	Politik	Soyut Değerler	Mekan Aidiyeti	Erişilebilirlik	Ekonomik	Kolektif Hafıza	Toplam	Yüzde
Sosyal Doku Elemanları								
Peyzaj Deneyimi / Öğeleri	9	17	19	20	13	34	112	%37.2
Peyzaj Bilgisi / Bilinci	14	6	8	8	6	14	56	%18.6
Çevre / Peyzaj Algısı	19	16	22	25	19	32	133	%44.2

Sosyal grup temsilcileriyle yapılan görüşmelerde bireyler sosyal dokuya dair söylemleri en çok çevre ve peyzaj algıları üzerinden yapmışlardır. Toplam 301 söylemde çevre ve peyzaj algısı öğeleri 133 kere kodlanarak %44.2 oranda etki göstermektedir (Çizelge 3.10). Sosyal dokuya dair söylemlerin en az bulunduğu parametre ise 56 kodlama ve %18.6 ağırlıkla soyut değerlerdir.

Şekil 3.32 : Sosyal gruplara göre sosyal doku ve peyzaj ilişkisi

Sosyal grup temsilcilerinin sosyal doku ve peyzaj arasındaki ilişkiyi tarifleyen söylemlerine dair kodlamalar incelendiğinde sosyal doku ve peyzaj ilişkisini en net tarifleyen grup temsilcisinin Çalışan 1 olduğunu görmekteyiz (Şekil 3.32). Çalışan 1, sosyal grup temsilcileri arasında hem dönüşümden en fazla etkilenen, hem de bölgeyi

çocukluğundan bu yana en verimli şekilde deneyimleyen kişidir. Bu nedenle çevre algısı ve kolektif hafızası oldukça yüksektir. Konuya dair en az söylemde bulunan sosyal grup temsilcisi ise Arazi Sahibi 2'dir. Bu durum, kullanıcıların diğer grafikleri ile benzerlik göstermektedir.

Temelde tüm görüşme soruları, temelde peyzaj ve sosyal doku ilişkisini eş zamanlı olarak inceleyerek sosyal bir strüktür olarak peyzajı tarifleme amacıyla belirlenmiştir. Bu tariflemenin incelendiği bir diğer çalışma da görüşmelerde peyzajla ilgili yöneltilen sorulara gelen cevaplarda en sık kullanılan kelimelerin analiz edilmesidir. Bu analiz, tüm görüşme sorularına verilen yanıt metnlerinin, herhangi bir kodlamaya bağlı kalınmaksızın kelime tekrar sayımlarının yapılması ile gerçekleştirilmiştir.

KELİME	UZUNLUK	TEKRAR SAYISI	BENZER KELİMELER
insanlar	8	74	insanlar, insan, insanların
eskiden	7	33	eskiden
son	3	32	son
zaman	5	29	zaman
güzel	5	28	güzel
benim	5	26	benim
dönüşüm	7	24	dönüşüm
değişiklik	10	44	değişiklik
deniz	5	21	deniz, denize
yol	3	21	yol
bizim	5	19	bizim
belediye	8	17	belediye
fabrikalar	10	29	fabrikalar, fabrikası, fabrika, fabrikaların
paşabahçe	9	12	paşabahçe, paşabahçe'de, paşabahçe'ye
emekli	6	11	emek, emekli
eski	4	11	eski
imar	4	11	imar
kentsel	7	11	kentsel
cam	3	10	cam, cam'a
etkinlikler	11	10	etkinlikler
sahil	5	10	sahil
ait	3	9	ait
kaymakdonduran'da	17	9	kaymakdonduran, kaymakdonduran'a, kaymakdonduran'da, kaymakdonduran'ın
çay	3	9	çay
acarlar	7	8	acarlar, acarlar'a, acarlar'dan
aile	4	8	aile
hayat	5	8	hayat
kapandı	7	8	kapandı
kent	4	8	kent
riva	4	8	riva, riva'da

Şekil 3.33 : Görüşme sorularına verilen cevapların kelime analizi

Analizde, her grup temsilcisi tarafından en az bir kere tekrarlanan ilk 30 kelime alınmıştır. Bu analize göre en çok kullanılan kelime 'insanlar' olmuştur (Şekil 3.33). Kelime analizinde dikkat çeken bir diğer unsur ile eskiden, dönüşüm, değişiklik, kapandı gibi dönüşüm sürecine sık sık referans veren kelimelerin geçiyor oluşudur.

4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Peyzaj, modernitenin de etkisiyle insan, çevre ve doğa arasındaki ilişkiyi yeniden tanımlayan bir kavram görevi görmektedir. Doğa, yapısı gereği insanı yalnızca bir öge olarak barındırırken çevre, insan tarafından algılanabilir verilere referans verdiği halde insanı harici bir obje olarak ele aldığı için insanın peyzajdaki yerini tam olarak karşılamamaktadır. Bu noktada peyzaj, insanın çevresindeki dünyayla ilişkisini tanımlayan bir unsur olarak insanı olayın merkezine almaktadır. Bu bağlamda peyzajın sosyal yönü ortaya çıkmaktadır. Fiziksel mekandan sosyal mekana geçişi sağlayan bir unsur olarak peyzaj, insanı doğa ve çevre kavramlarından daha farklı olarak ele almakta ve insanın kendi çevresini tanımlama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle peyzajın sosyal bir strüktür olduğu söylenebilmektedir.

Sosyal doku ve peyzaj kavramları eş zamanlı olarak değerlendirildiğinde ortaya çıkan iki temel kavram kültür ve kolektif hafızadır. İnsan kültürünün etkisi, yüzyıllar boyunca doğa ve çevre üzerinde büyük etki göstermiştir. Aynı şekilde toplulukların yerleştiği bölgelerin doğal ve çevresel koşulları da kültürlerini etkilemiştir. Bu durum, günümüz modern dünyasında peyzaj için de geçerlidir. Bu nedenle peyzajı kültürden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu düşünce biçimi zamanla antropologlar başta olmak üzere pek çok farklı disiplinlere ait bilim insanlarınınca araştırılmaktadır, fakat bu araştırmaların en temel eksikliklerinden biri bünyelerinde yeterince peyzaj mimarı perspektifi barındırmamalarıdır.

Kültür ve peyzaj arasındaki ilişki incelendiğinde peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenler temel olarak soyut değerler (intangible values), erişilebilirlik ve mekan aidiyeti olarak belirlenmiştir. Bu üç kavram, bir yaşam alanında kültür ve peyzaj, toplum odaklı bir bakış açısıyla eş zamanlı olarak incelendiğinde en sık karşımıza çıkan ortak parametrelerdir. Peyzaja dair soyut değerler literatürde en yoğun olarak koruma alanlarının belirlenmesinde kullanılmaktadır. Bir peyzajın, o bölgede yaşayan toplumun soyut değerlerine hitap etmesi sonucu topluluğun mekana duyduğu aidiyet hissi artmaktadır. Bu aidiyet hissi, yine toplum içerisinde beslenerek yeni soyut değerler oluşturmakta ve o bölgede peyzaj odaklı bir kültür oluşmaktadır. Kültürü

oluşturan etmenlerden erişilebilirlik ise yine aynı döngü içerisinde soyut değerlere ve mekan aidiyetine etki etmektedir. Kullanıcıların mekanla arasına giren fiziksel ve zihinsel sınırlar kullanıcıların bölgeye duyduğu mekan aidiyetini sarsarak soyut değerlerinin ve dolayısıyla kültürlerinin değişmesine neden olabilmektedir.

Sosyal bir strüktürü oluşturan diğer bir temel etken ise kolektif hafızadır. Kolektif hafıza, tıpkı peyzaj kavramı gibi çok çeşitli anlamlara sahiptir. Kolektif hafıza, peyzaj ve kültür arasında bir köprü görevi görmektedir. Toplumu oluşturan bireyler, gerek ortak kültürlerinden dolayı kolektif hafızalarında taşıdıkları soyut değerler ve aidiyetlerle, gerek de bölgeyle aralarına giren ve erişilebilirliği zedeleyen sınırları bireysel olarak deneyimlemeleri sonucu edindikleri yeni alışkanlıklarla sosyal doku ve peyzajı aynı anda etkileyebilmektedirler. Günümüz modern toplumlarında sıkça görülen çok kültürlülük durumu sonucunda bu parametreler arasındaki denge bozulmakta ve toplumlarda ayrışma ve sınırlar görülebilmektedir. Peyzaj alanları da, çeşitli program ve görünüm değişimleri ile bu ayrışma ve sınırları besleyerek kolektif hafızada kaymalar yaratabilir ve kültürü etkileyebilir. Bunun tam tersi olarak farklı sosyo-kültürel toplumların bir arada yaşamasını sağlayan birleştirici bir rol de oynayabilirler. Tüm bu etkiler, peyzajı, fiziksel mekandan sosyal mekana geçişi sağlayan bir unsur olarak ele alan bir perspektifle incelemekle mümkün olabilir.

Bu kapsamda, ülkemizin kaçınılmaz bir gerçeği olan dönüşüm alanları üzerinden sosyal doku ve peyzaj değişiminin bölge kültürü ve kolektif hafızası üzerinden incelendiği bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmaya göre alanın kullanıcılarının peyzaj ile ilişkisi incelendiğinde ekonomik ve politik nedenlerle bölgedeki bazı alanlara erişimi kısıtlanan ve mekan aidiyeti azalan düşük gelirli kesimin dönüşüm sürecinden daha çok etkilendiği belirlenmiş ve deneyimleri nedeniyle belleğinde peyzaj değişiminin daha çok yer edinmesi suretiyle Çalışan 1'in konuyla ilgili farklılık geliştirmiş olmasıdır.

Dönüşüm sürecinin peyzaja etkisi incelendiğinde ise grup temsilcileri bölgedeki dönüşümle ilgili söylemlerinden bahsederken en sık çevre algısına referans vermişlerdir. Buna göre bölgede dönüşüm süreci kullanıcıların ilk olarak çevre ve peyzaj algılarını etkilemektedir. Bu algıların değişimi ile kullanıcı ile mekan arasında zihinsel sınırlar meydana gelmektedir. Bu sınırlara biayen grup temsilcilerinin erişilebiliğe dair söylemleri incelendiğinde grup temsilcilerinden sosyal, ekonomik ve politik anlamda daha fazla imkana sahip olanların kentsel mekan kullanım

olanaklarının daha fazla olduğu, dolasıyla alanın erişilebilirlik sorunları ile ilgili daha az şikayette bulundukları ortaya çıkmıştır. Aynı grup temsilcilerinin görüşmelerde bölgeye dair söylemleri incelendiğinde, sosyo-ekonomik imkanlarda dolayı Beykoz dışında çok fazla vakit geçiremeyen işçi kesiminin, bölgeyle ilgili değişikliklerden daha çok etkilendiğı ve bölgedeki değişimleri daha net gözlediğı saptanmıştır.

Görüşmelerde, dönüşüm sürecinin sosyal doku ile ilişkisi incelendiğinde dönüşüm sürecinin ilk olarak kültürel, sonar ekonomik ve en son olarak da politik yapıyı etkilediğı görülmektedir. Buna göre, kentsel dönüşümün yalnızca politik bir meseleymiş gibi ele alınması yetersizdir. Kentlerdeki dönüşüm çalışmaları en çok bölgenin kültürünü etkilemekte ve bu kültürel değişimin kısa sürede gerçekleşmesi kullanıcıların belleklerinde kaymalar yaratarak mekan aidiyetlerini azaltmaktadır. Buna göre kolektif hafıza ile kullanıcı ilişkisi incelendiğinde en yüksek veriler artık bölgede ikamet etmemekte olan sendika işçisinden sağlanmıştır. Bu durumun nedeni, kullanıcının artık bölgede ikamet etmemesi nedeniyle bölgeyi dışarıdan gözleyerek dönüşümün getirdiğı değişiklikleri daha net analiz etmesidir. Sosyal grup temsilcilerine, yani kullanıcılara göre dönüşüm sürecinde peyzaj değişimini analiz ederken önemli olan diğeri bir nokta ise dönüşüm sürecinin, peyzaj kavramını tarifleyen hangi parametreleri ne oranda etkilediğidir. Dönüşüm süreci, daha önceki analizlerde de görüldüğü üzere kolektif hafıza ve sosyal doku üzerinde de etkilidir. Sosyal doku ve kolektif hafızanın dönüşümden etkilenmesi sonucu bireylerin peyzaj kullanımları, bilinçleri, bilgileri ve çevre algıları da dolaylı olarak dönüşüm sürecinden etkilenmektedir. Daha önce zaman-mekan ölçeğinde bölgenin yaşadığı değişimler, en çok bireylerin çevre ve peyzaj algısını etkilemektedir. Sürecin devamında peyzaj bilinci ve bilgisi etkilenirken kolektif hafızaya referans veren bu iki temel parametrenin değişmesi sonucu mekan kullanımını etkilenmektedir. Kültürün peyzaj ile ilişkisi incelendiğinde kültür üzerinde en çok etkisi bulunan peyzaj ögesi çevre ve peyzaj algısıdır. Grup temsilcilerinin çevre peyzaj algılarının değişmesi sonucu mekanla aralarına zihinsel sınırlar koyarak mekanın kültürünü de etkilemektedirler. Peyzajı en çok etkileyen unsur ise kolektif hafıza olarak belirlenmiştir. Grup temsilcilerinin aileden bu yana Beykoz'da yaşamaları ve ortak bir diğeri payda olarak işçi göçleri nedeniyle bölgeye taşınmış olmaları da Beykoz'un sosyal doku ve peyzaj değişimini bir bütün olarak kolektif hafızaya kazandırmalarını sağlamıştır. Kolektif hafızaya dair söylemler, grup temsilcilerinin bu ortak paydalarda gerçekleşen ortak

geçmişleri olması nedeniyle benzerlik göstermektedir. Grup temsilcilerinin belleklerinde yer ederek kolektif hafızaya kazandırılan peyzaj öğeleri, genellikle Beykoz'un doğal bir peyzaj dokusunun olması ve deniz kenarında bulunmasıyla alakalıdır. Ayrıca Beykoz'un kentleşme sürecinden önce bir 'Boğaz Köyü' dokusu taşıması ve merkezden uzaktaki köylerin, resmiyette hala köy olsalar dahi ekonomik gelir düzeyi yüksek gruplarca tercih edilmesi de kolektif hafızayı etkileyen önemli bir peyzaj etkeni olmuştur. Kolektif hafızada yer eden bu peyzaj ve doku değişimi, direkt olarak mekan aidiyetini etkilemekte, kullanıcı ile mekan arasında zihinsel sınırlar oluşturarak yine döngüsel olarak kültürü ve dolayısıyla sosyal dokuyu etkilemektedir.

Peyzaj ve sosyal doku ilişkisini tarifleyen tüm parametreler ayrı ayrı ve birlikte, bölgenin kendi değişim sürecinde ve kentsel dönüşüm sürecinde, tüm politik, ekonomik ve sosyal parametrelere bağlı olarak örtüşme göstermektedir. Bu durum da, sosyal grup temsilcileriyle yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelere göre peyzaj ve sosyal doku arasındaki ilişkinin önemini ortaya koymaktadır. Ortaya çıkan analiz sonuçları, sosyal doku değişiminin peyzaj üzerinde etkili olduğu kadar peyzajın da sosyal doku üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Bu da, sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturmaktadır.

Bu araştırma sonucunda, sosyal bir strüktür olarak peyzaj kavramı incelenirken peyzaj ölçeğinde kültürü oluşturan etmenlerin ve kolektif hafızanın eş zamanlı ve çapraz olarak incelenmesi sonucu, bu etmenlerin doğru bir bakış açısıyla belirlendiği ve birbiriyle ilişkisinin doğru bir şekilde kurulduğu ortaya çıkmıştır. Oluşturulan kavramsal çerçeveye ek olarak, dönüşüm alanlarındaki politik ve ekonomik etkenlerin de peyzajla göz ardı edilemeyecek bir ilgisi olduğu farkedilmiştir. Yarı-yapılandırılmış görüşmelerin yapıldığı sosyal grup temsilcilerinden ekonomik olarak düşük gelirli kesime ait ve politik anlamda bölgeye hiçbir müdahale imkanı bulunmayan grup temsilcilerinin, sosyal doku ve peyzaj arasındaki ilişkiyi daha net gözlediği ve değişim sürecinden daha fazla etkilendiği ortaya çıkmıştır.

Özellikle çok kültürlü yaşantıların görüldüğü modern kentlerde peyzaj; ekonomik, kültürel ve politik etmenlerle iç içe, döngüsel ve karşılıklı etkileşimli bir ilişki içerisinde. Peyzajın sosyal boyutunu görmek ve iyi analiz etmek, özellikle ülkemizde yoğun olarak görülen dönüşüm çalışmaları süresince büyük önem taşımaktadır. Bir bölgenin peyzajında ve/veya sosyal dokusunda yapılması planlanan değişimler, ilk olarak sosyal bir strüktür olarak peyzajı oluşturan bu parametreler

inceleyerek yapılırsa, bölgeyi kullanan topluluklar için maddi ve manevi olarak daha sağlıklı yaşamlar üretmek mümkün olabilir.

KAYNAKLAR

- Başkale, H.** (2016). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Örneklem Büyüklüğünün. *DEUHFED*, 23 - 28.
- Berman, M.** (1994). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bigell, W.** (2014). The Meanings of Landscape: Historical Development, Cultural Frames, Linguistic Variation, and Antonyms. *Ecozon@*, 84 - 103.
- Bouchenaki, M.** (2003). The Interdependency of The Tangible and Intangible Cultural Heritage. *14th ICOMOS General Assembly and International Symposium: 'Place, memory, meaning: preserving intangible values in monuments and sites* (s. 1 - 5). Zimbabwe: UNESCO.
- Boyer, P.** (2015). Bölüm 1. P. Boyer, & J. Wersch içinde, *Zihinde ve Kültürde Bellek* (Cilt 35, s. 5 - 36). İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Boyer, P.** (2015). Bölüm 1. P. Boyer, & J. Wersch içinde, *Zihinde ve Kültürde Bellek* (Y. A. Dalar, Çev., Cilt 1, s. 5 - 30). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. ; Çakmak, E. K. ; Akgün, Ö. E. ; Karadeniz, Ş. ; Demirel, F.** (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Corner, J.** (1997). Ecology and Landscape As Agents of Creativity. *Ecological Design and Planning*, 81-105.
- Creswell, J. W.** (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çiltaş, A., Güler, G., & Sözbilir, M.** (2012, Kış). Türkiye’de Matematik Eğitimi Araştırmaları: Bir İçerik Analizi Çalışması. *EDAM Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 565 - 580.
- Davis, G. E., Graber, D. M., & Acker, S. A.** (2004, Temmuz). National Parks as Scientific Benchmark Standards for the Biosphere; Or, How are You Going to Tell How It Used to Be, When There's Nothing Left to See? *The George Wright Forum*(21), 34 - 44.
- Demirel, Ç., & Gürler, E. E.** (2017). Power on Landscapes: An Evaluation of The Urban Transformation Projects in İstanbul. *ECLAS:2017 Creation Reaction*. Greenwich, Londra: ECLAS.
- Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.** (1993). İstanbul: TC Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı.
- Erşahin, O.** (2017, 05 11). *Geleneğin Ölümü*. OZANCA: <https://oozann.tr.gg/Sisecam.html> adresinden alındı
- Habermas, J.** (2001). *İletişimsel Eylem Kuramı*. (M. Tüzel, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

- Halbwachs, M.** (2017). Kolektif Hafıza ve Bireysel Hafıza. M. Halbwachs içinde, *Kolektif Hafıza* (s. 9 - 34). Ankara: Heretik Basın Yayın Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi.
- Harmon, D.** (2004). Intangible Values of Protected Areas: What Are They? Why Do They Matter? *The George Wright Forum*(21), 9 - 22.
- Ipsen, D.** (2012). Space, Place and Perception. S. Bell, I. Herlin, & R. Stiles içinde, *Exploring the Boundaries of Landscape Architecture* (s. 61 - 82). Oxon: Routledge.
- Karagüler, S.** (2014). Boğaziçi Sahil Şeridi ve Öngörünüm Bölgesinde Günümüze Kadar Gelen Mevzuatın Planlama ve Uygulama ile Etkileşimi. *TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Teknik Dergi*, 47 - 55.
- Kaufmann, S.** (2005). Soziologie der Landschaft. C. Schmid içinde, *Stadt, Raum und Gesellschaft (Sozialgeographische Bibliothek 1)* . Wien: Franz Steiner Verlag; Auflage: 2. Aufl.
- Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Kanun Tasarısı**, B.02.0.KKG.0.10/101-1054/896 (TB Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü Mart 1, 2005).
- Meier, T.** (2012). "Landscape", "environment" and a vision of interdisciplinarity. S. J. Kluiving, & E. Guttmann-Bond içinde, *Landscape archeology between art and science* (s. 503 - 514). Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Popa; Knitter,** (2015). *From Environment to Landscape. Reconstructing Environmental Perception Using Numerical Data*. Springerlink.com: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10816-015-9264-9> adresinden alındı
- Ratzel, F.** (1882). *Anthropo-Geographie oder Grundzüge der Anwendung der Erdkunde auf*. Stuttgart: Verlag von J. Engelhorn.
- Rotenberg, R.** (2012). Space, Place, Site and Locality. S. Bell, I. S. Herlin, & R. Stiles içinde, *Exploring the Boundaries of Landscape Architecture* (s. 233 - 258). Oxon: Routledge.
- Sarimento, D. F.** (1998). *Facundo: Or, Civilization and Barbarism*. New York: Penguin Books.
- Sorell, W.** (1970). *The duality of vision: Genius and versatility in the arts*. Londra: Thames & Hudson.
- Spirn, A. W.** (1988, Eylül 21). The Poetics of City and Nature: Towards a New Aesthetic for Urban Design. *Landscape Journal*(7), s. 7 - 108.
- Taylor, K.** (2011, January 13). *Landscape and Memory: cultural landscapes, intangible values and some thoughts on Asia*. openarchive.icomos.org: <http://openarchive.icomos.org/139/1/77-wrVW-272.pdf> adresinden alındı
- TMMOB, Ş. P.** (2005, April 21). *TMMOB Şehir Plancıları Odası*. <http://www.spo.org.tr/>: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=75&tipi=4&sube=#.WTFfN2jygdU adresinden alındı
- Tuan, Y.-F.** (1977). *Space and Place*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 6(4), 543 - 559.

Wertsch, J. V. (2015). Kolektif Bellek. P. Boyer, & J. V. Wertsch içinde, *Zihinde ve Kültürde Bellek* (Y. A. Dalar, Çev., s. 149 - 174). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Yıldırım, A. ; Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Url-1

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5a0ce8d19d71d7.76693392>, erişim tarihi 15.10.2016.

Url-2

<http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5a0cd8883611a1.37273965>, erişim tarihi 15.10.2016.

Url-3 <<https://www.saglik.gov.tr/TR,11472/tcanayasasi-56madde.html>>, erişim tarihi 08.09.2017.

Url-4 < <http://www.mo.org.tr/belgedocs/donusum-alanlari-Kanun-tasar.pdf> >, erişim tarihi 09.09.2017.

Url-5 <<http://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi/dosyalar/bolumler/beykoz/7/71>>, erişim tarihi 10.07.2017.

Url-6 <<http://www.istanbul.net.tr/istanbul-rehberi/dosyalar/bolumler/beykoz/7/71>>, erişim tarihi 10.07.2017.

Url-7 <<http://www.beykoz.bel.tr/beykoz-hakkinda/tarihce>>, erişim tarihi 18.06.2017.

Url-8 <<http://megaprojeleristanbul.com/#pasabahce-sise-cam-fabrikasi>>, erişim tarihi 18.06.2017.

Url-9 <<http://dostbeykoz.com/bogazici-imar-kanunu-nunda-degisiklik-yapiliyor>>, erişim tarihi 18.06.2017.

Url 10 <<http://megaprojeleristanbul.com/#pasabahce-sise-cam-fabrikasi>>, erişim tarihi 18.06.2017.

5. EKLER

EK A: Yarı – yapılandırılmış görüşme soruları

EK A-1: Çalışan 1 ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

EK A-2: Çalışan 2 ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

EK A-3: Arazi Sahibi 1 ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

EK A-4: Arazi Sahibi 2 ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

EK A-5: Yönetici ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

EK A-6: Topluluk Sözcüsü ile yapılan yarı – yapılandırılmış görüşme metni

**Beykoz Dönüşüm Alanında Sosyal Yapı ve Peyzaj Değişiminin İlişkisini
Anlamaya Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları**

Çatki

- A. Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular
- B. Bireyin peyzaj bilgisini ve bilincini ölçmeye yönelik sorular
- C. Bireyin Beykoz'daki gündelik peyzaj kullanımı üzerinden belleğini ve mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular
- D. Bireyin Beykoz'da gerçekleşen dönüşüm sürecine tepkisini ölçen sorular ve bu dönüşüm sürecinin bireyin belleğinde yarattığı algının gündelik peyzaj kullanımına etkisini ölçen sorular
- E. Görüş ve öneriler

Görüşme Soruları

- A. *Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular*
 - 1. Beykoz'un hangi kesiminde oturuyorsunuz?
 - 2. Ne kadar süredir Beykoz'da oturuyorsunuz?
 - 3. Ne işle meşgulsünüz?
 - 4. Sizin dışınızda Beykoz'da oturan akrabalarınız var mı?
 - 5. Beykoz'a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)
 - 6. Beykoz'da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?
 - 7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?
- B. *Bireyin peyzaj bilgisini ve bilincini ölçmeye yönelik sorular*
 - 8. 'Peyzaj' teriminin anlamını biliyor musunuz? (Bilinmiyorsa çevre vb. alternatif kavramlar üzerinden görüşme sürdürülür)
 - 9. Sizce peyzaj/alternatifi nedir?
 - 10. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?
- C. *Bireyin Beykoz'daki gündelik peyzaj kullanımı üzerinden belleğini ve mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular*
 - 11. Beykoz'un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?
 - 12. Sizce Beykoz'un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir? Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?
 - 13. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?
 - 14. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin sizin hayatınızdaki yeri nedir?
 - 15. Beykoz'da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk 3 öge nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?
 - 16. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?
 - 17. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

D. Bireyin Beykoz'da gerçekleşen dönüşüm sürecine tepkisini ölçen sorular ve bu dönüşüm sürecinin bireyin belleğinde yarattığı algının gündelik peyzaj kullanımına etkisini ölçen sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?
19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?
20. Beykoz'da artmaya başlayan villalar ve lüks konutlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir? Bu durumun Beykoz'daki yaşantıyı nasıl etkileyeceğini düşünüyorsunuz?
21. Beykoz'un son yıllarda değişen görüntüsü sizde ne gibi bir etki bıraktı? Duygu ve düşüncelerinizi kısaca tarifleyebilir misiniz?

F. Görüş ve öneriler

22. Beykoz'da son zamanlardaki değişimin burada yaşayan insanlara daha çok hitap edebilmesi için görüş ve önerileriniz nelerdir?

EK A-1

S1 - Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz'un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Paşabahçe İncirköy Mahallesi

2. Ne kadar süredir Beykoz'da oturuyorsunuz?

Babam 90 yaşında olduğuna göre 75 yılından beri buradayız.

3. Ne işle meşgulsünüz?

16 yaşında cam fabrikasına girdim. Askere gidene kadar burda çalıştım. İlkokul mezunuyum. 81'de ilkokulu bitirdim Çubuklu'da cam fabrikasında çalışmaya başladım. Boyum kısa, vücudum fırınlara uzak, çocuğum. O yaşlarda Cam Fabrikası'na başladım camcılığa girebilmek için. Aileden gelen bir meslek bu okuyan da yok bizim ailede. Sonra da 2 3 sene kadar cam fabrikasında çalıştım oradan Şişecam Fabrikası'na aldılar beni 16 yaşım dolduğu için. Orada 3 vardiya olarak çalışmaya başladım. Bir müddet çalıştıktan sonra Kristal-İş Cam'a aldılar. 350 tane benim yaşımdan insan vardı. Bizi orada bir teste soktular onların içinden en ilginç karakter ben çıkmışım. Sonra bizi görüşmelere aldılar. Testlerden geçtik. Orada Musa diye sanırım bir adam vardı belgesel yapımcısı. O beni çağırdı, tekrar görüşmeler yaptık fabrikanın o zamanki genel müdürü Fuat Topçu ile. Goblin servisinden belgesel için beni seçmişler. Diğer arkadaş da Almnaya'da bir kıza aşık, belgeselde anlatıyor onu seçmişler. Kristal'de de boksör bir çocuk vardı onu seçtiler. Sonra bizi topladılar yaklaşık 45 gün bir belgesel çekimi oldu. O şekilde camcılıkla ilgili 11 sene bir mazim oldu. Sizin dışınızda Beykoz'da oturan akrabalarınız var mı? Askerden gelince Çubuklu Cam Fabrikası'na geldim, Paşabahçe'ye giremedim o zaman. Bir de teknoloji geliştiği için artık çok işçi gereksinimi kalmamıştı. (Camcılıkla ilgili bilgiler veriyor....). Orada maddi olarak anlaşmazlıklar yaşadım. Daha sonra çeşm-i bülbül yapmaya başladım. Sonra daha önce dediğim gibi fabrikalarda makinalaşma başlayınca 8 kişinin yaptığı işi 5 kişi yapabilir hale geldi, o nedenle işsizlik oldu. Sonrasında akrabalarımın vasıtasıyla Çelik Motor'a girdim. 25 sene bifiil orada çalıştım. Sonrasında emekli oldum. Şimdi yazlığım var, arabam var, Harmantepe'de evim var. Hayatım dört dörtlük ama memnun değilim çünkü ııtayı 2 gömlek yukarı çıkardığın zaman, isteklerin artınca mutlu olmuyorsun.

4. Beykoz'a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

Benim babam büyük malcı iyi para kazanıyormuş Almanya'ya da çaırmışlar gitmemiş, oturduğum yerden fabrikanın bacasını görmem lazım diyerek kalmış. Canlı para severmiş cüzdanı katlanmayan bir adammış. Fazla da yatırım yapmamış ilkokul mezunu bile değil, ilkokul 3'ten terk, 1927 doğumlu olduğu için yatırımı sevmemiş pek. O şekilde Diyarbakır'ı terketmiş. Eskişehir Demiryolları'nda çalışmış. En son Cam Fabrikası'na gelmişler buraya. Sonra burada kalmışlar. Sonra 25 sene üzerine emekli olmuş. Tabi ki burada da 5 tane çocuğu olmuş.

5. Sizin dışınızda Beykoz'da oturan akrabalarınız var mı?

Annemin kızkardeşi vardı, Almanya'ya gitti. Dayım vardı onlar da en son kaç yılında ayrıldı? . Ben Beykoz'da doğdum. Abim 62 yaşında, o da Beykoz doğumlu. Aslında Diyarbakır doğumlu ama sonradan kütüğü buraya aldırılmış. Biz aşağı yukarı 60 senedir aynı mahalledeyiz. Beşimiz de camcıyız beşimiz de buradan emekliyiz, üvey dedem dahil buradan emekli.

6. Beykoz'da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Ben burada doğdum büyüdüm. Başka memleketli olsam bile ölünce mezarımı burada isterim. Bana Beykoz güvence veriyor. Yeşilliği ile, insanların tanışıklığı ile, apartman olmaması ile. Yaşam standartı zayıf olsa bile insanlarla merhabalaşmak. Siteler gibi değil, sen karşı komşunu tanıyor musun? Ya akraban olacak ya aynı olacaksınız. Ama burada biz gecekonduda olsak insanların tek katlı evi, tavuğu, köpeği var. Herkes hayatından memnun. Biz Beykoz'u seviyoruz. İş sahası da eskisi gibi olsun istiyoruz. Boğaz öngörünümü nedeniyle çatılarımızı bile onaramıyoruz, devlet dairesinden bağış istiyorlar. Kimse Acarlar'a bir şey demiyor ama. Orada eşim temizlik yapıyor, abim şoförlük yapıyor, bir şekilde iş sahası oldu bize orası. Ama kimse kimseyi yerinden kovmasın. Onlara verilen izinler bize de verilsin. Ekonomik olarak gücü çok olana izinler veriliyor, bize müsaade etmiyorlar. Buraya Belediye tarafından insani yatırım olmuyor. Mesela çöpler toplanmıyor. Diğer kısımlara (villa bölgesi) hizmetler çok farklı. Yıldırma politikası demeyeyim ama ona benzer sıkıntılarla karşı karşıyayız. Kısacası bizi burda istemiyorlar.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

Doğa, deniz, güzellik, kuşların sesi bir de avcılık, orman havası. Hava diyeyim daha doğrusu. Burası da bitti aslında. Acarkente git 10bin tane konut var şimdi. Eskiden yoktu. Yolu beyaz toprak kum gibiydi. Bir kamyon geçse yarım saat sonra tozu iniyordu. Şimdi git arabalar üst üste park ediyor. İnsanlar kendi doğal yaşamlarında domates, biber yetiştiriyorlardı. Oraya çok yakın Zerzevatçı Köyü vardı. Herkes kendi ürününü pazara getirirdi, pazarda lahana satılırdı. Şimdi her şey halden alınıyor. Beykoz'da çiftçilik de hayvancılık da vardı aslında. Oradaki evleri, eski yaşantıları görseydin ağlardın. Ünlülerin Riva'da evleri var. Örümcek Köyü'nde yine villaları var, çiftlikleri var. Eskiden yoktu, herkes kendi hayatında, köyden köye araç yok at arabalarıyla gitmek vardı. İnsanlar çok memnun değildi ama şu son teknolojiye kıyasla daha sakin bir yaşam vardı. Bunlar hep son 15 20 sene içinde olan şeyler. İstanbul Acarlar beton yığını, yani bu para nereden geliyor nereye gidiyor? Doğanın güzelliği bozuldu. Tamam belki köprü de yapılacak yol da yapılacak ama farklı şekilde tüneller açılabilirdi, ya da alternatifi olabilirdi.

S2 – Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. 'Peyzaj' teriminin anlamını biliyor musunuz?

Yeşillik, çiçek, çevre düzenlemesi, hava su gibi.

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Güzel bir şey ama önümüz deniz olduğu için bir mantığı kalmıyor. Ama arkamız eskiden ormandı, o yeşil alanlar betonarme oldu. Riva ufak bir kasabaydı. 100 – 200 hane vardı. Bugün gidin bakın her taraf ünlülerin villası oldu. Param var alayım de 7 8 trilyon. Hele Acarkentler Beykoz konakları hiç saymıyorum. Oraları hep talan ettiler. Eskiden orada insanlar denize giriyordu, yeşillik vardı, pikniğe gidiliyordu. Şimdi yapacak bir şey kalmadı. Bu gibi onbinlerce villalar var. Eski Avranpaşa Korusu'nun arka tarafı, eskiden padişahların avlandığı yerlerde 10bin yataklı üniversite yapıyorlar. Tama olsun ama kurulma şekli Beykoz'un en gözde akciğerine yapılmamalı bu. Sonra bunun doğal gazı suyu olacak. Bir de Alman Üniversitesi kuruldu. İnsanlar oradan kestane, meyve topluyorlardı. Milyonlarca ağaç vardı hepsini kestiler. Benim bahçemde tavuk var 7 tane. Cıvcıv var 4 tane. Köpeğim var kapıda. Ama topluma zarar vermiyorlar. Çiçeklerim vardı, bu sene bıraktım. Beç çiçeği, doğayı çok seviyorum. Zaten insanı dinlendiriyor. Stresin dağılıyor. Su parası çok geliyor. Ben depolar yaptım kendim yağmur sularını biriktiriyorum. Komşulara da tavsiye ettim. Ufak da olsa su parasından tasarruf ediyorsun. Kendi yiyeceğimi kendim yetiştirmeye özellikle dikkat ediyorum, hormonlu yemekten hoşlanmıyorum. Kendi imkanım ile her karışı değerlendiriyorum. Birkaç arkadaş daha var benim gibi. Riva'da, Polonezköy'de var. Bir de Beykoz'un kendi kültüründe yetişmiş insanların saksılarda çiçek yetiştirme alışkanlığı vardır. Bu şimdi biraz pahalıya döndü ama eski kadınlar, onların tohumlarını ayırıp ekip biçerek yaparlardı. Bu senenin tohumunu alıp bir torbaya bağlayıp bir sonraki seneye saklardı.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz'un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Bence güzel. Gençler en azından çalıştığı için işine gidip geliyor-du. Ama şu anda iş yok ve psikolojik sıkıntıları oluyor. Ailevi ve ekonomik sıkıntılar oluşuyor. Aileler çocuklarını okutuyor ama iş bulamıyorlar. İş bulsalar 2 3 saat yol, trafik apayrı bir dert. Bunlar da aile içinde huzursuzluğa yol açıyor. Burada huzursuzluk var artık. Bu da gençlerde ve emeklilerde kötü alışkanlıklara neden oluyor. Güvenlik azalıyor. Burada yokluk var artık, huzur yok. Ama burada ekonomik durumu olmayana yardım ediliyor, kışın para toplanıyor erzak alınıyor. Belediye de bir şeyler yapıyor ama bu sefer de iş tembelliğe dönüyor. Mesela kahveye git bahçemi kazdıracağım 3 4 saatlik iş var de kimse gelmez, çünkü belediye yardım ediyor. Tembellik var. Eskiden fabrikalar varken 15 16 yaşında kulağından tutup fabrikaya sokuyorlardı, o nesil tembel olur mu hiç?

11. Sizce Beykoz'un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

Fabrikaların kapatılmasıyla işsizlik birincisi, yerel yönetimin değişimi ikincisi. Beykoz'a güzel bir şey yapılmıyor ki. Çay bahçesi yapılıyor mesela parası olan kullanıyor. Kimse kalkıp çiçek yapayım, yol yapayım demiyor. Yol yapacak olsalar mesela Belediye Başkanı'nın güzergahında yapılıyor. Boğaz Görünümü Kanunu kalkmış olsa 3 trilyona yakın para alacağız.

12. Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?

Bugün burada hepimiz konuşuyoruz ama çok insan mağdur durumda. Çünkü buradaki çoğu insanın başını sokacağı tek yerleri var. Karlıtepe’de inek otlamaz yerlere villaları diktiler trilyonlara yapıyorlar ve oralar zamanla para ede ede yetmedi, aşağı doğru inmeye başladılar. Çok insanlara para vererek yaşam tarzlarını değiştirdiler. Gecekonduya yaşayan insanlar jeepler almaya başladı. Bana da 3 milyon verseler arkama bakmam çünkü tamam Beykoz boğazın incisi ama incilik bir durum kalmadı. 20 yaşında oğlum var işsiz sayılır. Mecburiyetten hepimiz gitmek zorundayız, burada istihdam kalmadı. Burada şimdi kahveye gidin içinde insan yok. Fabrikalar varken sokakta hayat vardı. Kuaför vardı, ayakkabıcı vardı, çamaşırcı vardı, züccaciye vardı. Para döndüğü için insanlar burada yaşayıp burada dükkan açıyorlardı. Burada sadece emekliler kaldı, yarın da ne olur bilmiyorum. Fabrikalar varken çok canlıydı buralar. Şimdi insanları resmen körleştiriyorlar burada. Gücün bir yere kadar, işin uzakta. Nasıl durabilirsin ki? Yuvalar dağılıyor. Eskiden alışveriş, yaşam tarzı, yaşam standartları, sosyal hayatlar çok renkliydi burada.

13. Beykoz’da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

Hiç bir şey bırakmadılar. Dar sokaklardan herkes şikayetçi zaten. 60 sene önce 2 arabalık yol varmış araba yokmuş zaten. Şimdi sokaklar yaşantıyı devam ettirmeye yetmiyor araba parklarından. E kimsenin de evini yıkamayacaklarına göre yol yapmak için, sıkıntı oluyor durumlar. Dolayısıyla sokakta da hayat kalmıyor pek. Hizmet hizmettir ama bize yönelik hizmet yapılmıyor. Mesela evi su basıyorsa kaldırımı yükseltir misin? Benim evimde rutubet yoktu rutubet oldu belediyenin yanlış yol çalışması yüzünden. Eskiden biz her koşula alıştık düzelterek diye iyice bozdular.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz’a ait hissediyor musunuz? Beykoz’a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

Evet. Ben Beykoz’da doğdum büyüdüm. Beykoz bizim ciğerimiz. Öyle de olsa böyle de olsa seviyoruz. Beykoz çöpüyle de olsa insanıyla da olsa güzel bir yer. Burada hiçbir olay olmaz. Sadece gençler işsizlikten bir dönem kötü alışkanlıklar edindi ama zamanla halledildi. Yine biz hallettik ama belediye değil. Bunlara yapacak bir şey yok zaten.

15. (19. Soruya cevap ‘evet’ ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

Dışarıya gidip Beykozluym dediğimde de insanlar ‘Boğazın incisinde yaşıyorsun’ derler ama ben daha güzel olsun isterim. Ama yapılan yenilikler bize yönelik yapılsın istiyorum. Bizim gözümüzü boyamak için yapılmış şeyleri, mesela Beykoz Korusu’na çiçek ekilmesini kabullenmiyorum. Artı, arkadaşlarımla bu yıkık yerde vakit geçirmeyi de kabullenmiyorum (Barakalar Bölgesinden bahsediyor). Rezil oluyoruz burada. Beykoz Korusu’na gitsen mesela orada da zabıta karışıyor hep yaptığına. Karışmadıkları yerler de rezil durumda. En basitinden umumi tuvaletler mesela, koruda yok. Böyle olunca insanlar çocuklarını alıp gidemiyor, piknik yapmıyor. Bunlar düşünülmesi gereken şeyler. İnsanlar zarar veriyorsa da denetim sağlanmalı.

S5- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Belediye bir şeyler yapıyor ama ben Belediyeye pek inanmadığım için katılmıyorum. Burada kahve alışkanlığı vardır genel olarak. Birkaç tane spor salonları yaptılar. Balık avcılığı yapılıyor. Onun dışında herşey işinde gücünde. İşsiz olan gençler kötü alışkanlıklar peşinde maalesef. Akşamları herkes tuttuğu balığı satabiliyor, pilavcılar oluyor. İşte çay bahçeleri parklar kullanılıyor. Kadınlar genelde birbirleri arasında gün yapıyorlar. Çoğu çalışır işe gider. Sokaklar genelde ulaşım için kullanılıyor. Kimileri olta işçiliği yapıyor, el işi yapıyor. Süs eşyaları çiçekler yapıp ana cadde üzerinde satarlar. Şimdi burada denize giriyorlar mesela eskiden girilmezdi, çok önce 80'li yıllarda girilirdi. . 2 tane yazlık sinema hatırlıyorum ben mesela. Şimdi insanların dışarı kültürü kalmadı pek. Anca gençler Kavacık taraflarına giderlerse gidiyorlar. Eskiden yaşlılar da giderdi sinema varken. Sıra sıra çay bahçeleri vardı. Şimdi balıkçılardan birkaç tane kaldı eskiden çok vardı. Burası güzeldir aslında. Yerliler şehirden gelenlere 'İstanbulular' der burada. Bir amca var mesela 'İstanbulular buraya gelip burayı kirletiyorlar' der. Ama para da oradan geliyor yapacak bir şey yok. Çoğunluk emekli zaten. Çalışanlar da şehre gidiyorlar, akşam trafiği felaket oluypr mesela. Eskiden fabrikalardan evlerine yürüyere gelirdi insanlar, trafik diye bir şey yoktu. Herkes kendi başına rahattı. Tekneleri vardı insanların oltayla balığı yakalayıp kovada satıyordu mesela, para dönüyordu bir şekilde burada. Son 15 20 senedir artık hiç yok. Artık o kadar renkli değil buralar.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Hiç bir şey bırakmadılar. Dar sokaklardan herkes şikayetçi zaten. 60 sene önce 2 arabalık yol varmış araba yokmuş zaten. Şimdi sokaklar yaşantıyı devam ettirmeye yetmiyor araba parklarından. E kimsenin de evini yıkamayacaklarına göre yol yapmak için, sıkıntı oluyor durumlar. Dolayısıyla sokakta da hayat kalmıyor pek. Hizmet hizmettir ama bize yönelik hizmet yapılmıyor. Mesela evi su basıyorsa kaldırımı yükseltir misin? Benim evimde rutubet yoktu rutubet oldu belediyenin yanlış yol çalışması yüzünden. Eskiden biz her koşula alıştık düzeltceğiz diye iyice bozdular.

S6 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

Sadece kovulacağımı biliyorum valla. Çok ciddiym bu konuda. Burada otel olacağı söyleniyor, belki işsizlik konusunda iyi olacak insanlara. Marina mesela kaptanlar olacak, onlar kiralık ev arayacaklar bunlar da iyi ama sonuç itibariyle bizim evlerimiz yıkılacaksa ne anlamı var? Ben ev yapmak istiyorum param var, belediye bana müsaade etmedikten sonra ne yapabilirim? İllaki villa olacaki yüzme havuzu olacak, 4 tarafına 5 metre duvar olacak. 700 milyara mal ettikten sonra bu evi yapamam. 300 metrekaren varsa 150 metrekaresine ev yapıcaksın kalanı yeşil olsun dese neden yapmayayım benim evim de öyle zaten. O zaman neden marina olmasın otel AVM

olmasın? Biz de faydalarınız, iş buluruz. Ama bir taraftan yapıp bir taraftan yıkıp bir taraftan da Beykoz'un kendi haklarını ezerlerse kendi mahallesinde kalmak ister mi insan?

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Ben köyde emekli olmuşum arsam var desek burada, 40 milyar vereceğim prefabrik ev yaptıracağım bahçeli, yaptırmıyorlar. Çatımı bile yaptırmıyorlar. 2 katlı evimiz var 5 kardeşiz, babama hala ben bakıyorum. Bugün deseler müşteri var evini satıyor musun, ben satmak istemiyorum burada çok mutluyuz ama ben satmasam abim satmak zorunda çünkü mağduriyet durumu var, çocukları işsiz. Beykoz'u işsizlikten terkedip başka semtlere taşındılar. Beykoz'u çok seviyoruz ama yapabilecek hiçbir şey yok.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Yeşil alan yasaları kalktıktan sonra çok katlı, mesela toki gibi veya Acarlar gibi veya Çenkelköy Villa Konakları gibi olduğu zaman buralar eskisi gibi kalmaz. Bu arada burada pekçok insanın tapusu 'Dikenlik' görünür. Bizimkisi de tarla görünüyor. Ne alaka? Ama herkes ileriki seçimlerdeki gelecek yasalara bağlı. O zaman istedikleri gibi düzenleyecekler buraları. Sen şehirde oturuyorsun, ben seni şimdi bizim eve getireyim, sonra da seni ayırayım buradan. Hadi gel de bırak. Hadi biz vazgeçtik bizde para yok, bize verecekleri paraya ihtiyacımız yok. Ama o verdikleri paralarla biz bu şehirde ev alamayız, küçük şehirlere gitmemiz lazım yine. Apartmanların hangi katında kimler yaşıyor bilmiyorsun. Giren çıkan belli değil. Burada öyle bir şey yok. Ben seni bizim eve götürsen akrabası ya da tanıdığı derler, bilirler. Burada kültür çok farklı. Ama parayı görünce mecbur verecek, yapacak bir şey yok.

EK A-2

S1 - Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz'un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Gümüşsuyu'nda oturuyordum. Şimdi Çekmeköy'e taşındım.

2. Ne kadar süredir Beykoz'da oturuyorsunuz?

1983'ten beri.

3. Ne işle meşgulsünüz?

Cam fabrikasında çalışmışım işçi olarak. 90'dan sonra askere gittim dönünce piyasada diğer cam fabrikalarında çalıştım. 98'den beri de Kristal-İş sendikasında çalışıyorum.

4. Beykoz'a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

Ben Çanakkaleliyim. Abim fabrikada iş bulunca ben de arkasından geldim. Biz kendi köyümüzde çiftliçilikle uğraşıyorduk 83'te geldik sonra buraya.

5. Sizin dışınızda Beykoz'da oturan akrabalarınız var mı?

Annem oturuyor. Abim oturuyordu fabrika kapanmasından dolayı Mersin'e gitti uzun zaman önce.

6. Beykoz'da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Yeşillikler içinde yaşadığımı hissediyorum. Diğer bölgelere baktığımızda şu anda ben Çekmeköy'e taşındım 7 yıldan beri Çekmeköy'deyim ama 2010'a kadar buradaydım. Oradan ev aldım sonra. Beykoz'u arıyorsun ama. Orada daha yapışık nizam, yeşillik yok, binalar karşılıklı bakıyor. Bir cama ya da balkona çıktığınızda karşıdaki insan rahatsız olacak mı onu düşünüyorsunuz. Ya da sigara kullanıyorsunuz balkona çıkınca birisi balkona çamaşır asmaya çıkınca rahatsızlık vermemek için söndürüyorsunuz. Buralarda o tür bir şey olmuyor. Sonuçta herkesin evinin bahçesi var. Ben Beykoz'dayken piknik yapmaya gittiğimi hiç hatırlamam. Kendi evimizin bahçesinde mangalımızı yakıyorduk, pikniğimizi orada yapıyorduk. Ama şimdi Çekmeköy'de kendimize ait açık alanımız olmadığı için haftasonları piknik yapmaya giderek değerlendirmeye çalışıyoruz. Doğayla vakit geçirmek için. Burada öyle bir sıkıntımız yok balkonda otursun yeşillik, deniz her şey var. Burası o anlamda çok ferah ve güzel bir yer.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

Boğaz, yeşillik. Doğası bozulmamış bir yer bana göre. İnsanların birisini tanıması. Evinden çıkıp durağa gidene kadar en azından 10 15 kişiyle merhabalaşırsın ama taşındığımız bölgelerde bu yok. Apartmanındakini bile tanıyamıyorsun. Beykoz bana göre çok iyi o konuda. Tabi şimdi yapılaşma ilerleyince değişti. İnsanlar Karlıtepe'de

arsalarını satıp gittiler, burada da değişim oldu. Burada da insanlar birbirinden uzaklaştı açıkçası.

S2 – Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. ‘Peyzaj’ teriminin anlamını biliyor musunuz?

Ben çevre düzenlemesi olarak biliyorum..

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Beykoz için konuşursak peyzaj eskiye oranla biaz daha düzenlendi. Sosyal etkinlikleri, basket sahaları düzenlemeleri yapıldı. Biraz daha modernleşti ama çok fazla doğaya verildi deniyor ama bana göre verilmedi. Şimdi spor kompleksinin olduğu yer eskiden boş toprak bi sahaydı. Mahalleden çocuklarla toplanıp maç yapıyorduk. Şimdi de var ama o eski arkadaş grubu olmadığı için kullanmıyoruz. Şu an belediye orayı özel tesis olarak aldı, kompleks haline getirdi. İnsanlar kullanıyorlar. Kayınvalidemin torunları mesela yazın havuza geliyorlar. Eskisi gibi değil ama, çocuklar daha çok içine kapanık olduğu için fazla kullanılmıyor.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz’un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Türkiye’nin yapısına benziyor. Genelde Beykoz Karadeniz ağırlıklıdır, %60-70’i Karadenizlidir. Türkiye’de nereye gitseniz aynı kozmik yapı var tabiki.

11. Sizce Beykoz’un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

Fabrikaların kapanması Beykoz’u yapı olarak değiştirmiştir. 3 tane fabrikanın kapanması Beykoz’un boşalma sebebidir. Boşalma diyorum ama diğer taraftan da rantı getirmiştir. Arazilerin imara açılması buraya zengin kesimi çekmiştir bir de.

12. Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz’da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?

Tam olarak etkilemiş sayılmaz, çünkü tam olarak gelmediler henüz yapılaşma olmadığı için. Şu anda mesela evin yerini almıştır adam bir şey yapmıyordur ama yarın imara açıldığında yapacaklar evlerini. Şimdilik bekliyorlar ama değişim önümüzdeki yıllarda gözüktüyor. Tabi o zamana kadar ne kadar dururuz burada onu bilmiyorum. Şöyle bir şey, burada yapıda değişiklik olduğu sürece adam 1 milyon TL ödüyor 150 -200 metrekare yeri satıyorsun gidip başka yere yerleşiyorsun. Benim bildiğim Çekmeköy’de Beykoz’dan taşınan 10 15 kişi vardır evlerini satarak.

13. Beykoz’da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

İçinde olduğum için hepsi hafızamda olan şeyler aslında. Paşabahçe Meydanı olabilir, sahil olabilir. Beykoz Korusu mesela Beykoz Spor Kulübü'nde sporla uğraştığımızda atletizm kursunda orayı kullanırdık. Bana göre de en güzel yerdir.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

12 yaşından beri buradayız, çocukluğumuz büyüklüğümüz hep burada geçmiştir. Beykoz'lu hissediyorum. Memleket sorulduğunda mesela Çanakkale'den çok burada durduğum için Beykoz'luyum diyorum. İnsanlar başka yerlerdeki fabrikalara gidiyorlar emekli olunca evleri varsa buraya dönüyorlar, 'yaşıyorum en azından' diyorlar. Burası bizim için cennet. Burada devamlı yaşayan insan Boğaz'ın yeşilin kıymetini bilemeyebiliyor her gün görüyor çünkü. Ama Ümraniye'de veya Çekmeköy'de oturan biri burayı görünce ne güzel bir yer diyor. Buradan gidip dışardan baktığında anlıyorsun bunu.

15. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

Tabiki. Duramayacağını hisseder hissetmez bir soğukluk yaşıyorsun. Gezmek için gelebiliriz belki ama oturmak için zor diye düşünüyorum. Yine gezmeye gelirim buraya. Ama oturmakla gezmek arasında büyük bir fark var. Kendi oturduğun yere gezmeye gelip geri gitmek oluyor. Mesela 7 sene önce ilk Çekmeköy'e taşındığımda 20 dakikada geliyordum buraya şimdi 45 dakikada geliyorum. O 45 dakikayı göze alıp gezmeye gelir miyim o zaman yine bilmiyorum. Ama yine de insan kopamıyor buradan. En kötü haftasonları aileni alıp gelip bir dolaşıyorsun. Ya burası güzel olduğu için ya da biz burada büyüdüğümüz için farklı geliyor bize. Boğaz'da insan farklı büyür çünkü. İç taraflara gittiğinde İstanbul gibi değil. Beykoz kent dışı gibi görünüyor ama her yer yakın ve ulaşım var, o nedenle burası da İstanbul diyoruz.

S6- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Sahil, Beykoz Korusu. Öyle çok da kullanılan alanlar yok. Genelde balık avlamaya giderim. Beykoz Çayırı'nda etkinlikler olur genelde yaz şenliği, ramazan şenlikleri düzenlenir. Beykoz Şenlikleri diyoruz biz konserler olur. Arada sırada gezmek için gidiyorum. Her akşam da gidilmiyor açıkcası o nedenle sürekli gitmiyorum. Çok fazla değişiklik görmedim bu etkinliklerde. Yeniliğin getirdiği bazı şeyler yapılıyor ama bana göre yok yani.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Genelde Beykoz'da ya da Paşabahçe'de diyeyim insanlar evden çıktığında hastaneye gider, ya iner sahilde dolaşır, pazara gider. Onun dışında çok fazla sokak hayatı yoktur

burada. Kendi içinde kapalıdır insanlar. Gündelik işlerimiz için Gümüşsuyu ve Paşabahçe merkeze gideriz. Orada büyük marketler var, Beykoz'da büyük bir alış-veriş merkezi yok. İşim burada evim Çekmeköy'de olduğu için Beykoz dışında da oluyorum. Genelde akşamları çıktığımda da balık avlamaya gidiyorum. Çubuklu tesislerinin o taraflarda tutuyorum balığı da. Güne göre değişiyor ama.

S5 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

Örneğin Paşabahçe otel yapılırsa orada insanlar çalışacak. Biraz da canlandıracaktır Beykoz'u diye düşünüyorum. Pabahçe 2012'de kapandı o zamandan beri çalışmıyor. O zamandan beri orada başka bir şey yapılmış olsaydı insanlar orada çalışarak buranın canlanmasını sağarlardı. Otel yapılması insanların çalışarak canlanması açısından iyi olur diye düşünüyorum. Sahil düzenlemelerinin de güzel olduğunu düşünüyorum. Eskiden sahilde kesintisiz bir yürüyüş yapmak için Sarıyer'e İstinye'ye gidiyordum ama şimdi burda da rahatça dolaşabiliyoruz. Daracık kaldırımlar vardı Kanlıca ile Çubuklu arasında mesela. Güzel oldu o nedenle.

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Ön görünümünden dolayı annemin evini kaplama, mantolama yapamadık. Belediye gelip para yatırıp müracaat etmemizi istiyor. Bir komşum aynı şekilde terasının demirlerini değiştirmek istedi belediye geldi izin vermedi. O yönden insanlara biraz kolaylık tanınması gerekiyor. Kimisine bakıyorsun istediği gibi villa yapabiliyor ama burada yaşayan ekonomik durumu kötü insanlar tadilat bile yapamıyor, yapmak istediğinde zorluk çıkarıyorlar. Gelişmemesi için diye düşünüyorum. Bir binanın dışını güzelleştirmenin ya da balkonu tadilat etmenin ne zararı olabilir ki? Daha güzel daha düzenli görünsün diye yapmak istiyor insanlar bunu.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Karşı komşum, mahalledeki komşularımız taşındılar. Eski köyüne dönenler oldu. Trakya'ya gidenler oldu. Fabrika işçiliğine oralarda devam ediyorlar yatay geçişle gönderildiler. Kimisi de emekli oldu burada evi olduğu için geri dönen arkadaşlarımız oldu. Ama çoğu gittiği yerde kaldı çünkü çocukları oradaki yaşama alıştığı için genelde kaldılar. 4 kişiden 1 kişisi döndü geldi.

Bundan sonra Beykoz'daki hayat zenginlerin oturduğu bir hayat gibi görünüyor. Burda 1 trilyona satılan bir yerde durmamız imkansız bizim. İnsanların kovulması diyeyim açıkcası ben buna. Sonuçta bir yere kadar durabileceksin sonra sen de etrafın değiştikçe çıkıyorsun oradan eninde sonunda.

EK A-3

S1 - Bireyin Beykoz’la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz’un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Paşabahçe İncirköy Mahallesi

2. Ne kadar süredir Beykoz’da oturuyorsunuz?

Aşağı yukarı 50 senedir..

3. Ne işle meşgulsünüz?

Emekli devlet memuruyum.

4. Beykoz’a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

Babam Diyarbakır’da Tekel Fabrikası’nda çalışıyordu, naklini buradaki Tekel Fabrikasına aldırınca biz de buraya geldik. 60’lı senelerde o nedenle buraya geldik ve yerleştik.

5. Sizin dışınızda Beykoz’da oturan akrabalarınız var mı?

Tüm aile olarak 7 kardeşim de dahil olmak üzere 13 hane Beykoz’da oturuyoruz.

6. Beykoz’da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Ömür. Güzellik, hayat. Burada her şey var. Gözünüzle görüyorsunuz, hepimiz kardeşiz burada. Beykoz’da yaşamak bir ayrıcalıktır. Beykoz gibi bir ilçe yok. Bugün örneğin Taksim’e gidin yanarsınız, buraya geldiğiniz vakit donarsınız. Beykoz’un özelliği bu. Ben niye Beykoz’u terkedeyim ki? Beykoz çok güzel bir yer.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

Temiz bir yaşam. Dürüstlük. Komşuluk bağları. Arkadaşlık bağları. Yaşam şartlarının daha rahat olması. Burada her şey doğal, herkesin bahçesi var domatesini biberini yetiştiriyor. Öyle bir Beykoz burası.

S2 – Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. ‘Peyzaj’ teriminin anlamını biliyor musunuz?

Peyzaj, bahçe düzenlemesidir. Ben de bahçıvan olduğum için. Peyzaj çok güzel bir meslek. Bir ağaca, bahçeye şekil vermek. Bitkiye can vermek. Şimdi şu manzaraya bak (gökdelenlerin olduğu bölgeyi işaret eder). Burası New York mu İstanbul mu? Bunlar silüeti bozuyor deniliyor ama her gün artıyor. Bu Boğaz’a, bu inci gerdanlığa yakışıyor mu bu? Yakışmıyor. Bugün bir sokağa girdiğiniz vakit herkesin kapısının önü temiz, bahçelerinin içinde çiçekleri açmış, insan huzur duyuyor. Ben evimin girişinde ağaçları doğal bırakıyorum ki geçerken tepesinden bir erik alabileyim. Bahçe

böyleyse sokaklar da böyle. Bu durum Beykoz'a hastır. Ve bunu bozuyorlar. Biz istemiyoruz bozmalarını. Peyzaj dediğin olay o. Sokağa da girersin aynı huzuru duyarsın burada.

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Açık alan, mesela burası çok güzel bir yer. Biz burada çöpümüzü alır çöpe atarız. Ama burada çöpler var, yakışmıyor buraya. Yabancılar da geliyor çünkü. Belediye de temizlemiyor neden temizlemiyor bilmiyoruz. Sokağından yürüdüğün zaman temiz olmalı. Bu bir ilçenin gururudur. Evden sinirli çıkarsın, aşağıya inene kadar sinirin gevşer. Peyzaj dediğin olay budur yani, sırf ağaç çiçek değildir. O çiçek kokularını duyarak aşağı indiğinde sakinleşiyorsun. Günlük hayatımıza nasıl etki etmesin bu? Ediyor. Bir de düşün ki çıktın arabaların içinde sıcağın altında terliyorsun, bir tane ağaç yok. Neymiş 'barınıyorum orada'. Ben niçin barınacağım orada? Barınmak diye bir şey kalmıyor, sinir sistemin daha çok bozuluyor. Bir çiçeğin kokusunu almak, mesela ıhlamur. Seni sakinleştirir. Hepimizin evlerinin duvarları temiz boyalıdır. Camların önlerine çiçek koyarlar. Huzur duyarsın.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz'un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Çok güzel. Şimdi mesela ben 10 yaşında geldim buraya, inan ki aynı Beykoz. Tabi o arkaları saymıyorum, Acarlar mesela oralar hep yağmalandı. Fakat burası aynı Beykoz. Beykoz'un göbeği yine aynı Beykoz. Evler yine aynı. Bizim bütün mücadelemiz bunlar bozulmasın diye. Bir tek inci Beykoz kaldı burada. Burada şimdi benim çocuğumu herkes tanır. Bu nostalji burada var olduğu sürece Beykoz yaşayacak. Bunu da kaptırmayacağız, ne gerekiyorsa yaparız.

11. Sizce Beykoz'un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

Birincisi 3. Köprünün yapılması. İkincisi Kaymakdonduran'ın yağmalanması. Avranpaşa Korusu'nun arabalara kapatılması, Burunbahçe'nin aynı şekilde. Buralar cennetten birer parça ama girişlerine hep kapılar koyuldu şimdi. Vatandaşın yeri burası. Buna nasıl kota koyalar, girişe para koyarlar? Bu bölgeler hep Üsküdar Belediyesi'ne verildi, en değerli yerlerimiz. Daha sonra yağmalanacağı için belediye kendi üzerine kalsın istemedi. Siyaset ve rantla buradaki insanların huzurunu kaçırıyorlar. İstanbul'un boğazında hiç olmazsa bir ilçe Beykoz kalsın.

12. Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?

Beykoz aslında tam olarak değişmedi, yaklaşık %30'luk bir değişme var. Beykoz yine çekirdek Beykoz ama beni rahatsız ediyor. Örneğin mesire alanları halka açık olan bir yer, vatandaşın yeri. Buralar gasp edilirse, vatandaşın hürriyeti kısıtlanırsa, hayata müdahale edilirse Beykoz kalmaz. Bunlar bizleri çok yordu. Burada %60 hür değiliz. Her an korku içinde bekliyoruz ne olacak diye. Ben de bu ülkenin vatandaşı değil miyim? 25 sene emek vermişim buraya. Özgür değiliz. Bu bilinmezlik ev hayatımıza da yansıyor, aile içi tartışma çıkıyor. Böyle böyle Beykoz'da huzur kalmıyor. Gidecek

yerin yok. Bir sosyal yaşantın yok. Yalnızca 3 5 arkadaş burada toplanıp dertleşiyoruz, başka da bir şey kalmadı yapacak. Bir kahve var, onların çoğu kapandı. Meyhanaları de kapattılar. Sadece lüks restoranlar kaldı. Buradan kimse gitmez oralara da, para yetmez.

13. Beykoz'da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

İlk önce herkesin bahçelerinde pençelerinde çiçekler vardır. Bir zamanlar bir Dalyan Gazinosu vardı Beykoz'da. Buranın kalkan balığı meşhurdur o yüzden dalyan koyarlardı, kalkan balığı içeri girerdi. Sen orda oturur çayını içerdin onları seyrederdin onlar o sırada kalkanları toplarlardı. Onu izlerdim. Gençliğimizde yazlık sinemalarımız çoktu, sahilde 8 10 tane yazlık sinema vardı. Kundura Fabrikası içerisinde bile yazlık sinemamız vardı. Film seyretmeye giderdik çocuklarımızla, çekirdek yerdik, akşam 11 12 gibi evlerimize dönerdik; 'Ne kadar eğlendik' derdik. Bunlar hep bitti. Yönetimler bunları bitirdi. Yazlık sinemacılık zaten bitmişti ama en güzel olay yazlık sinemaydı burada. Tek eğlencelerimiz sinema, Dalyan Gazinosu, çay bahçeleri... Doluydu buralarda. Paşabahçe İskeleyi'nin orası mesela şimdi yalılar yapıldı çay bahçeleri vardı. Şimdi bir Burunbahçe kaldı, onda da zaten kapıya bir otomatik koydular geçiş parayla. Burası halkın yeri, benim yerimi bana parayla satıyorlar. Aynı şekilde Kaymakdonduran'a giriş parayla. Pek çok da yasaklar koydular. Bu yüzden Beykoz bitti artık. Bezdirme politikası yapılıyor burada.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

Biz ailecek Harmantepe'de oturuyoruz, mahallede oturanlar uzun süre hiç değişmedi. Ama öyle bir zaman geldi ki bir süre sonra bu çocuk kimin çocuğu tanıyamıyorsun. O nedenle bir kopukluk oldu. Ama Beykoz'un kültürü çok değişik.

15. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

Her şeyden önce burada, mesela Harmantepe'de kim kalacak? Buralara villa yapılacak. Burada kimse villada yaşayamaz çünkü emekli maaşının 10 katı gideri o villaya gidecek. Lüks. Mecbur terk edecekler burayı. Bu koydan içeri komple marina yapılacak. Zenginlerin gemilerine kontralarına hizmet edecek. Ben o bölgede bir çay dahi içemem. Ben şimdi kahveye veriyorum 1 lira, o zaman 10 lira vereceğim buna nasıl gücüm yetecek? Ben şimdi burada evden içeceğimi getiriyorum deniz kenarına gölgeye oturuyorum serinliyorum. O zaman girebilecek miyiz buraya? Giremeyeceğiz bile. Kim girecek? Onlar girecek. Onlar kim? Kalburüstü insanlar. Peki benim burada yaşama hakkım yok mu? Sen geliyorsun benim karınca yuvamı dağıtıyorsun, nereye gidersen git diyorsun. Öyle şey olmaz. Mesela siz peyzaj mimarisiniz. Doğaya bakın, böyle bir şeyi yaratmaya ömrünüz yetmez. Bu ağaçlar kaç senelik ağaçlar? Buranın önemi budur. Burası cevizi ve helvası ile meşhurdur. Kocaman ceviz ağaçları var burada, eskiden toplardık. Aynı şekilde Kaymakdonduran'da kestane olurdu. 10 çuval kestane toplardık. Şimdi ağaçları kestiler. Hiç kalmadı ki. Boşuna burayı bitirdiler demiyorum. En azından bu arıtmaları yaptılar. Denizin bu kısmı eskiden lağımdı.

Bütün mahallenin lağıını buraya akardı. Şimdi temizlendi, denize giriyorum. Örneğin buranın %80'i alkol tüketir. Gelir mesela yaz sıcaklığında burada birasını içer, kimseye zararı dokunmaz. Eskiden meyhaneler vardı onları kapattılar, bir burası kaldı. Burada bile yasak diyorlar. Bu hürriyeti kısıtlamadır. Mesela özel güvenlik geliyor, burada ailenle piknik yapıyorsun kontrol ediyor masanda alkol var mı diye. Sürekli bir denetim var, rahatça ailecek piknik yapamıyoruz.

S5- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Bu etkinliklerin hepsi Kaymakdonduran'da yapılırdı. Kastamonulular gecesi olur, Diyarbakırlılar gecesi olur. Pilavlar, etler, davullar, zurnalar. Tüm etkinlikler orada olur. Bazen çadırlar kurulur, etkinlikler düzenlenir, fakirlere yardım edilir. Beykoz tam bir etkinlik ilçesidir. Şu an %80 devam ediyor. Çünkü gençler buradan gitti. Burası emeklilere kaldı. Gençler fabrikaların kapanmasından dolayı mecburen iş bulmak için gittiler. Buradaki 3 fabrikada 10.000 insan çalışıyordu. Bunların her birinin ailelerini de sayıp 3'le çarparsak düşünün ne kadar çok istihdam vardı. Burada bir tane kiralık dükkan bulunamazdı. Şimdi hayalet şehir oldu burası, bir tane dükkan kalmadı. Yeni taşınan insanların etkinlikleri yok hayır. Hep eskilerin etkinlikleri devam ediyor. Kıyı bölgesinde hiçbir etkinlik yoktur. Bizim Barınaklar bölgesinde denize girilir, olta balıkçılığı vardır. Tekneleri vardır birkaç kişinin balık tutarlar. Burada su çok temizdir. Biz ailecek Kaymakdonduran'a pikniğe giderdik işte. Ama zabıta sürekli kontrol ediyor diye rahat edemiyoruz artık. 3 senedir gitmiyoruz artık, evimizde bahçemizde yapıyoruz pikniği.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Burada çok farklı şehirlerden insanların farklı yöresel etkinlikleri oluyor. Bu konuda herkes birbirine saygılıdır. Mesela bir Sivaslılar Günü etkinliği olur, bir tane kavgı çıkmaz. Neden? Çünkü yardımlaşma çok önemli. Herkes birbirine bağlı burada. Bu sokak yaşantısını ve huzuru da etkiliyor tabii. Beykoz'da sokak hayatı açık konuşmak gerekirse pek değişmedi. Değişmedi çünkü herkes birbirini tanıyor, çekirdek aile gibiyiz biz burada. Ciddi bir değişiklik olsaydı kimse kimseyi tanımazdı burada. Hala o sokak kültürümüz devam ediyor. Yalnızca uyuşturucu bağımlılığı bizi biraz etkiledi. Benim burada (Barınaklar bölgesinde) çok genci denize sokup ayıltıp da kıyıya aldığım oldu. Bunu da atlattık ama. Sokak hayatı burada hala çok güzel, benim gece 2de eve döndüğüm de oluyor, kimse kimseyi rahatsız etmez. Böyle güvenli bir ilçe kaldı mı İstanbul'da? Kadınlarımız için de durum aynı şekilde. Kimse sokakta bir kadını rahatsız etmez. Bu güvenlik çok önemli.

S6 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

Kentsel dönüşüm mü? Şimdi zaten satılabilecek yerlerin çoğu satıldı. Kentsel dönüşüm diye bir şey yok. Sen bu evini düzenle, sana imkan veriyim diye bir şey denmiyor ki bize. Gelip kaç metre yerimiz olduğuna bakıp ona göre fiyat veriyorlar. O fiyatlar zaten 1 villa parası bile değil. Onu bile vermemeye çalışıyorlar ki senelerdir burada yaşıyorum 2B tapularını vermiyorlar. Kendi ellerimle yaptım ben evimi. Kendim duvar ördüm işçi parası vermemek için. Şimdi gelip buraya sahip çıkıyorlar. Tekel Fabrikası'nı da otel yapacaklar deniyor. Bu projeler var tabi, ama otel yapsa bize ne faydası var? Bu otellerin de çok iyi bir müşteri kitlesi olacağını düşünmüyorum. Belirli seçilmiş kişiler gelecektir diye düşünüyorum.

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Tabi etkilendim. Bekliyoruz evimiz elimizden ne zaman alınacak diye. Evimize bir boya süremiyoruz, evim yıkılmak üzere tadilat yapamıyorum ev elimizden gidecek nasılsa masraf yapmayayım diye. Masraf yapacak olsam da izin vermiyorlar 'ön görünüm' diye. Ön görünüm bu değil ki. Burada hiç ev yoktu, ön görünüm kanunu varsa denize sıfır bu kadar yalı villa nasıl yapıldı? Bu hürriyet kısıtlamasıdır, ayrımcılıktır. O nedenle tabi ki etkilendim, evimde zor şartlarda oturup bekliyorum.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Burada hiç kimse kalmayacak. Komple bir temizlik olacak burada. Ama zorla değil, kendiliğimize çaresiz kalıp gideceğiz. Bu nedir biliyor musunuz? Mecburi göç. Biz bütün aile bir binada oturuyoruz. Biz buradan taşınırsak nereye gideceğiz? Hepimiz ayrı bir yere dağılacağız. Sonra ne olacak? Aile bağları kopacak. Peki bunun sonucu? Türkiye bozuldu. Bu aile bağları kopunca herkes birbirinden bihaber olacak. Neden? Bazı varlıklı insanların keyfi için.

EK A-4

S1 - Bireyin Beykoz’la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz’un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Çubuklu.

2. Ne kadar süredir Beykoz’da oturuyorsunuz?

1957’den beri.

3. Ne işle meşgulsünüz?

Eski iş adamıyım ama emekli oldum. Hobi olarak arıcılık yapıyorum.

4. Beykoz’a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

Gurbetçi olarak geldik. Babam Salı Pazarı Liman inşaatında çalışıyordu. Kavacık’ta dönemde açılan parsellerden yer aldı, o zamandan beri Beykozluymuz.

5. Sizin dışınızda Beykoz’da oturan akrabalarınız var mı?

Ailem burada evet.

6. Beykoz’da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Beykoz’un denizi, yelişi, Anadolu kültürü, canım istediğinde buradan Kadıköy’e gittiğimde bir başka kültür. Her şey iç içe, buradan daha güzel bir yer yok diye düşünüyorum. Beykoz bizim için çok şey değil her şey.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

Kemençe, Rize, Karadeniz, Türk müziği halk müziği desem komik bir gerçek olur. Çünkü kültürümüzü burada yaşıyoruz. Beykoz’un ise Boğaz’ı, yeşili, cevizi, özellikle her yörenin insanının birbiriyle iç içe yaşamasını söyleyebilirim.

S2 – Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. ‘Peyzaj’ teriminin anlamını biliyor musunuz?

Eskiden alaylı olarak yaptığımız bahçe düzenlemesini bugün modern, bilinçli olarak yapıyoruz. Bence anlamı bu. Kent içini de bütün olarak söylüyorum bunu. Özellikle İBB’lerin yol kenarında yaptığı çalışmalar hep peyzaj, şehrin bütünü için konuşuyorum.

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Beykoz'un peyzajını yaşadığımızı söylemek şu an çok zor. Her tarafı Anadolu usulüyle yeşillendirilmiş olsa da yolların düzeni uygun olmadığı için yol kenarlarında bunu görmek mümkün değil. Sadece parklarda görüyoruz. Onun dışında buranın üst tarafında görürsünüz herkesin evinin bahçesinde balkonunda çiçekleri sarmaşıkları var. Herkes peyzajın dışında kendi zevkiyle düzenliyor.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz'un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Fabrikalar yasa gereği tamamen kapandı. Çok eskiden Türkiye'de sanayi olsun ekmek olsun nerede olursa olursun diye düşünülüyordu. Aradan geçen zaman içerisinde sahil kenarlarında yasaklandı. Bence Beykoz gibi bir yerde olmaması da doğru olan. Dolayısıyla o kültür kalmadı.

11. Sizce Beykoz'un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

32 yıldan beri hep Beykoz'un imar sorununu çözmeye uğraştık. Aradan 32 sene geçti hala çözeceğiz diye uğraşıyoruz. O nedenle Beykoz'daki en önemli 3 şeyin ikisi imar ve yine imar. 3. ise de hala böyle mi kalsaydı da bu doğallığı yaşasaydık acaba diye düşünmeye başladım. Çünkü Beykoz'a yeni yapılacak olaylarda artık Beykozlu burada olmayacak gibi bir his var içimde.

12. Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?

Taşınıyorlar işte, söylenecek pek bir şey yok. Gençlerde kötü alışkanlıklar oluştu bir dönem işsizlikten. O süreç ciddi anlamda etkiledi Beykoz'u. Halledildi neyse ki. Orta sınıfla üst sınıfa çok bir şey olmuyor, doğayı bozuyorlar işte. Olan buradaki düşük gelirli insanlara oluyor. O nedenle kültürel bir değişiklikten söz etmek çok mümkün değil, adam gidiyor ki zaten kültürü falan kalmıyor.

13. Beykoz'da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

Deniz, deniz ve deniz. Kestane var bir de tabi. Olmasa da görüyor gözlerim.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

Hissediyorum, çünkü ben Karadeniz Rizeliyim. Oradaki kültürümün aynısını burada rahat bir şekilde yaşıyorum ve bu doğallığın da kalmasını çok istiyorum. Çünkü Anadolu'nun modern kasabası Beykoz. Anadolu kültürü ile İstanbul'un sosyal yapısını yaşıyoruz. Bundan daha güzel bir fırsat olamaz.

15. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

S6- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Bizim işimiz yeşil mavi zaten. Sadece deniz kenarı da değil biz beraber gideriz. Arkadaşlarla beraber gittiğimiz yerlerde mutlaka bir dere olacak ya da yeşillik olacak. Mutlaka doğal peyzajı arıyoruz yani.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Beykoz'da 3 farklı kültürü bir arada yaşayan biziz. Türkiye'nin çok zenginleri, orta halli aileler ve en fakirleri. Buna bu şekilde baktığınız zaman zenginlerin çoğu gece hayatını burada yaşamıyor. Bizim gibi orta gelirli kısımlar buranın zenginliklerini yaşarken fakirler her zamanki gibi evinde bahçesinde yaşıyor. Gerçek bu burada.

S5 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

İmar büyük problem şu an burada. Tüm bu değişim trafiği beraberinde getirdi sokak kalmadı ortalıkta. Otel, marina projeleri istihdam olacaktır fakat burada kim kalır bilemiyorum. Doğasını bozmayacak bir plan yapılırsa güzel olabilir, umarım öyle olur. Keşke bu dönüşüm öyle güzel planlansa ki fabrikaların yerine Beykoz'da oteller olsa, zincir restoranlar olsa, insanlar da orada çalışsa fabrika yerine. Turizm olsun, turizmin olduğu yerde hareket olur. Kavacık'ın büyük talep görmesinden dolayı bir çok büyük şirketin merkezi Kavacık'a taşındı. Burası ortak nokta olarak görülüyor. Ama bu imar dengesizliğinden dolayı kiraların astronomik olması gelenleri de zaman içerisinde geri götürebiliyor. Şu anda iş dünyasının merkezi oluyor burası ama bunu bile değerlendiremiyoruz.

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Örnek vereyim, mesela 2 hafta önce arkadaşım ile özledik, dedik gidelim Beykoz'un köylerinden kestane toplayalım. Beraber gittik kestane topladık. Kestaneye ihtiyacımız olduğu için değil, geçmişimizi yaşamak için. Hala Beykoz'un köylerine giden yollarda kestane, meyve sebze satıyorlar. Eskiden Beykozluların tüm gıdası, tarımı Beykoz'dan karşılanıyordu. Ama bugün dediğim gibi zenginler Beykoz'u otel olarak kullanıyor ama gözleri hep dışarda.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Kesinlikle tereddütsüz buradaki fakirin burda kalmasının hiçbir şekilde mümkün olmadığı, orta ölçekte kendilerinin geçmişte mülkü olan varsa bir şekilde kalabilir, geri kalan kısım komple değişecektir. İstanbul'un el elit yeri olacağını düşünüyorum. Yani Beykozlu Beykoz'da kalmayacak, Beykozlu olmayan Beykoz'da kalacak.

EK A-5

S1 - Bireyin Beykoz'la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz'un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Ortaçeşme'de doğdum. Sonra askere gidip gelince nişanlandım, evlendiğimden beri de Bakırköy'de oturuyorum.

2. Ne kadar süredir Beykoz'da oturuyorsunuz?

Doğumumdan evlenene kadar burada oturdum.

3. Ne işle meşgulsünüz?

Askerden önce Tahtakale'de kaşık kırmasında çalışıyordum. Askerden geldikten sonra piyasayı çğrendim ve hediyelik eşya dükkanı açtım. Hediyelik eşyalar tutulunca işi büyütüp Kristal avize işi yapmaya başladık. Kristal işi üzerine yurtdışına gidip bilgiler aldım. Şimdi de çocuklara bıraktık.

4. Beykoz'a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

5. Sizin dışınızda Beykoz'da oturan akrabalarınız var mı?

Size şöyle diyeyim benim buradaki bütün akrabalarım Beykoz Gazi Yunus Mezarlığı'nda ve benim de kendi mezarım orada hazır. Sadece ben ayrıldım gittim. Onun hikayesini de anlatayım size. Zamanında burada vapurlar vardı bir sis basardı karşıya geçemezdik. Beykoz'dan karşıya motorla geçerdik Boğaz'da vapurlar batır insanlar boğulurdu. İlk Boğaz Köprüsü yapılırken şaşırdık. Biz de Bakırköy'e bir arkadaşla daire almaya gittik, arkadaş daireyi alacakken eşi beğenmedi. O beğenmeyince bana sen alır mısın dedi. Benim dairede işim olmaz ben bahçeli meyveli yerde oturuyorum, her şeyimiz elimizin altında. Eşime sorunca sen bilirsin dedi öyle gittik. Ama o zamandan bu zaman haftanın 2 3 günü yine bu eve gidiyorum. Şu anda 72 yaşındayım. Oraya gidiyorum burayı özlüyorum buraya gidiyorum orayı özlüyorum. Burada çok iyi dostlarım var orada da var, bu şekilde idare ediyoruz.

6. Beykoz'da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Beykoz'da insanlar birbirini seviyor. Bir hastan cenazen olduğunda gelirler giderler. İhtiyacı olanlar için belli etmeden yardım ederiz. Beykoz çok güzel bir yer, daha da güzelleşiyor. Beykoz'un tek sorunu imar yasası. İmar yasasından Beykoz halkı çok sıkıntı çekiyor. Acarkentler yapıldı Beykoz Konakları yapıldı ama Beykoz'un kendi öz insanları alamıyorlar. Burada Paşabahçe Cam Fabrikası vardı kapandı, Beykoz Kundura Fabrikası vardı kapandı. Mobil var, yarım yamalak iş yapıyor. Beykoz'lu olmak çok güzel fakat biz Beykoz'a istediğini veremiyoruz. Daha güzel olması için bir şeyler yapmamız lazım. Mesela şu an oturduğumuz mekanda eskiden yoktu, yürüyüş yolları yoktu güzelleşti. Daha da güzelleşir umarım. Yoksa Beykoz'da

oturmak gerçekten ayrıcalık. Boğaz'ın incisi diyorlar Beykoz'a. Şu anda aldığımız nefes mesela benim gece uyuduğum 3 saat uykuya bedel. Ben öyle görüyorum.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

Paçası, cevizi, kirazı, balığı, denizi. Mesire yerleri çoktur. Hava alma, gezme yerleri çok. Deniz kenarı çok. Daha ne ister bir insan?

S2– Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. 'Peyzaj' teriminin anlamını biliyor musunuz?

Bildiğim kadarıyla bahçeleri güzelleştirmek, tasarlamaktır. Zamanı gelince bakımını yapmaktır.

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Buraya gelince arkadaşlarımı arıyorum. Uygun zamanlar belirliyoruz. Toplanıyor bir yerde mesela Riva yolunda bir arkadaşımız var oraya gidip çay kave içiyoruz. Her yerde arkadaşlarımız var. Mesela Beykoz'u gezerken 100 kişiyi görsek 80 tanesi arkadaşımız. Balık yemek istersek ilerde arkadaşımız var. Çorba içmek istersek aynı şekilde. Burada her şey avcumuzun içinde yeter ki ona meyillenelim. Ayda bir de kalabalıkça toplanıyoruz.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz'un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Bir zamanlar burası işçi yatağıydı. Şimdi kapandı onlar. Dostlarımızdan da o fabrikalarda çalışmış olan çoktur. Dedemle dayım benim Kundura Fabrikasında çalışmış. Ben çalışmadım, sadece Tahtakale'de çalıştım. Eskiden tüm insanların derdi burada fabrikalara girmektir. Ben mesela ortaokuldan sonra okuyamadım çünkü lise yoktu Beykoz'da o zamanlar. Maddi durumumuz da yoktu diğer ilçelere okumaya gidemedim. O fabrikaların kapanması iş sahası olarak çok etkiledi burayı. Yine iş sahası var burda Acarlar olsun Beykoz konakları olsun inşaatlar olsun. Sabahları işe giderken yol tıkanıyor arabalardan. Riva öyle Çavuşbaşı öyle. Eski Beykoz kabuğunu attı. Eskiden Beykoz kabuğunu attı. Eski Beykoz'da bahçeleri, meyve çıkarmaları vardı. Şimdi inşaatlar onlar bunlar darken zengin ailelerin yeri oldu gibime geliyor. Daha da ilerleyecek gibi, hele bir de kentsel dönüşüm başlarsa burada ilerde Beykoz şıklaşır gibi geliyor. Burada yerli halktan ziyade dışardan gelen yerleşik hayat daha kalabalık. Yazın Karadeniz Bölgesi'ne çok ciddi insan gidiyor. Dolayısıyla onlar buraya gelince şehir adaptasyonu konusunda eksen bozukluğu yaşanıyor. İçlerinde iyi adaptasyon sağlayanlar var ama çoğu kendi memleketindeki yaşantısını devam ettiriyor. Ama burası da buna müsait bir yer. 70km bizden sonra Şile var orayı saymazsak İstanbul'un sonu burası. O yönden bir Anadolu kasabası gibi. Boğaz Köprüsü'nden geçmeyen, Üsküdar'a inmeyen binlerce insan var. Burada köy hayatı yaşıyorlar. O insanlar sabah 2 poğaça yiyecekse 1 poğaça yer 5 zeytin yiyecekse 3 zeytin yer yatırımını yaza yapar, yazın gider 3 ay memleketinde kalır. Bi bakarsın buranın nüfusu 20bin 30bin azalmış yazın.

11. Sizce Beykoz'un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

Son dönemlerde dini ziyaretler çok olmaya başladı. Yuşa Hazretleri var mesela son 20 yıla kadar kimse bilmiyordu, ben orada eşeklerle su satardım. Hacılar gelirlerdi, orası kapalıydı, gece orada yatardık sabah hacılara su satardık. Şimdi mesela haftasonları, Ramazan günleri dışarıdan alabildiğine insan geliyor. Akbaba, Dereseki, Riva bu bölgeler de çok kalabalıklaştı gezme amacıyla. Çavuşbaşı korkunç oldu değişim olarak. Acarlar, Beykoz Konakları, Göksü Evleri yine aynı şekilde. Kanlıca yine öyle. Daha ne olsun? İmar çözülsün, burası Paris olacak. İmar var ama kısıtlı.

12. Gözlemlerinizi doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır?

Bazıları tedirgin. Evleri küçük evimi benden alıp yerine başka ev yaparsa bana ne verir düşünceleri var. Ben gelmişim 70 yaşına, bundan sonra benim evim yıkılırsa ben bankadan kredi çeksem ev almak için nasıl ödeyeceğim bunu? Bu tarz tedirginlikler var.

13. Beykoz'da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

Deniz, temiz hava. Diyorum ya 3 saatlik uykuya bedel diye.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

Tabii ki. Ben buraya geldiğim zaman hemen ekibimi kuruyoruz. Aramızda haberleşip hemen toparlanıyoruz. Bu bizim sevgi, güzellik bağımızdır. Münakaşa da ederiz ama o orada kalır. Gönüller bir.

15. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

Buraya ait olmama gibi bir lüksümüz yok yani burası bizim.

S5- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Yazın belediyelerin etkinlikleri var. Her yörenin etkinlikleri var mesela Kastamonulular Derneği var Rizeliler Derneği var Trabzonlular Derneği var. Yazın çayırda bu derneklerin günler oluyor ana bana günü. Sahnede konuşmalar oluyor, şarkıcılar geliyor, ürünlerini satıyorlar. Yazın böyle geçiyor. Sosyal tesisler yapıldı mesela kadınlar çocuklarıyla geliyor ama onlar için çok lüks. Bebek'te, Kanlıca'da oturan insanlar için lüks değil. Burada oturan insanlar için buraya gelip yemek yemek özel bir gün. Eskiden buralara hiç girilmiyordu ama şimdi de ekonomik olarak giremiyor vatandaş. Hayal Kahvesi vardı, Çubuklu'da bir yerler vardı. Buraları

Büyükşehir açınca yine iyi kötü gelip kullanmaya başladılar ama. Beykoz'un her yerine gidiyoruz. Çavuşbaşı'na gitsem arkadaşlarım var, Akbaba'ya gitsem arkadaşlarım var. Muhtarların hepsini tanıyorum zaten. Akbaba'ya gitsem muhtar bizi arayacak çay mı içmek istiyoruz yemek mi yemek istiyoruz onu soracak. Öyle bir rüzgarımız var yani burada.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Ben Ortaçeşme'de büyüdüm. Eskiden Ortaçeşme'de çok içki içen vardı. Açıkta içmezlerdi ama çınar ağaçları vardı onun altında içerlerdi. Şimdi Beykoz'da garibanlar tam gariban, kıyıda köşede yine alkol alırlar kendilerini tatmin ederler. Orta seviye dışarıya gezmeye gider. Bir kısım insanlar da arkadaşlık halinde sosyal tesislerde, Riva'da zaman geçirirler. Ama burada hayat akşam 8den 9dan sonra bitiyor. Bir Kadıköy, Şişli, Bakırköy gibi değil. İnsanlar evlerine çekiliyor, sabahları işe gidiyorlar çünkü. Büyük ilçelerde herkes işe gitmiyor ama burada insanlar mecbur. Eskiden burada köy havası vardı kalabalık değildi. Anadolu Feneri'ne girmek yasaktı insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için oradan sabah kalkan otobüsle Beykoz'a gelirdi akşam saat 5 gibi ellerinde tıka basa eşyalar geri dönerlerdi ellerinde vesikayla. Fener'den buraya gelmek için vesika gerekirdi. Riva'da sakin sessiz deniz kenarı bir yerd. Çavuşbaşı zaten gelişmemişti. Orada ormanları kestiler biçtiler devlet de 2B Yasası'nı çıkarınca oralar çok kıymetlendi. Kaymakdonduran bizim eski mesire yerimiz mesela, artık eski tadı yok. Yazın dernekler tüm Kaymakdonduran'da etkinlikler yapardı, kendilerine has tüm yemekleri yaparlardı kendi aralarında yerler içerler akşam da dağılırlardı. Şu anda oranın kullanımı bu. Eksiden Kaymakdonduran'da bir yer vardı ben orada Pazar günleri çay satardım. Dışardan gelenler rakı içerdi, piknik yapardı ortam çok şenlikli olurdu. Ben 8 10 senedir yanından geçiyorum ama içine girmiyorum artık.

S6 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

Ben burada meclis üyeliği, meclis başkan vekilliği de yaptım. Bizim dönemimizde Almanlar ile üniversite için kardeş belediye olduk. Şu anda Kaymakdonduran'ın karşısında Alman üniversitesi yapılıyor. Bu Beykoz için bir kazançtır. Ama o bölge orman olarak katledildi. Elmalı'da aynı şekilde Nun okulu yapıldı doğanın göbeğine. Normalde çivi çakılmaması lazım, koskoca orman orası. Ziraat'ın yeri vardı yine o orman içinde bir şeyler yaptılar. Yukarısı istediğini yapıyor, aşağıdakine yaptırmıyorlar. Nedir kentsel dönüşüm? Vatandaşa anlatamıyorsun. Örneğin benim 3bin metre yerim var, parselasyon bazında mı diyorum ada bazında diyor. Ada bazında bir iki lokma yer kalıyor, anlaşmanız mümkün değil. Ama bu kentsel dönüşüm başlamadı şu an, müteahhitler hazırlıklarını yapıyorlar. Bütün köylerdeki araziler şu anda birilerinin eline geçti. Çok ciddi paralar dönüyor. Eskiden bıldırcın yetiştirilirdi, domates biber olurdu. Şimdi bambaşka oldu. Bu durum biraz sıkıntılı geliyor bana.

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Ben buradan askerden önce çalışmaya başladım karşıya. Sabah vapurla karşıya geçerdim akşam gelirdim. Buradan benim beş kuruş kazancım olmadı. Ama burayı unutmam, mezarım bile burada. O kadar bağlanmışım ki buraya. İnsanın her zaman doyduğu yer memleketi olmuyor. O nedenle ben etkilenmedim pek.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Kozmopolit olacaktır Beykoz. Değişir tamamen. Gün gelir ben sizi siz beni tanımam. Eskiler gidiyor çünkü sürekli. Yeni nesil 10 kişi gidiyorsa dışardan 110 kişi geliyor. Ben daha önce hiç dairede oturmamıştım. Bakırköy'e gidince alıştım. Aynısı burada da olur gibime geliyor. İnsanlar zaten babadan kalan yerleri satmıyorlar, mümkünse genişletiyorlar. Beykoz'un öz insanı yer satmaz. Ama alışır. Beykozlu olup Acarlar'da oturan yok mu? Var. Havuzuna alıyor saunasına alıyor lüksüne alıyor. Bize özel kart çıkartmışlardı zamanında Acarlar'dan sauna havuz için, hayatta gitmem diyen arkadaşı götürdük zorla, çıkmıyor şimdi. Buranın insanı bilmiyor, gitmiyor. Tiyatro bilen yok, sinema bilen yok. O nedenle değişime alışır ama zaman ister. Veya değişim onları kendine alıştıır.

EK A-6

S1 - Bireyin Beykoz’la ilişkisini tanımlamaya yönelik sorular

1. Beykoz’un hangi kesiminde oturuyorsunuz?

Paşabahçe.

2. Ne kadar süredir Beykoz’da oturuyorsunuz?

1960 doğumluyum doğduğumdan beri burada oturuyorum.

3. Ne işle meşgulsünüz?

Paşabahçe Şişecam Fabrikası’ndan emekliyim. 17 yıldır da yerel bir gazetem var ayda bir çıkan, bu işten de çok mutluyum. Geçen sürede de kızım İletişim Fakültesi mezunu oldu, oğlum Gazetecilik 3. Sınıf okuyor şu an onların da desteğini alarak ayda bir gazetemi çıkarıyorum. Onun dışında da İstanbul’un değişik radyolarında 9 10 yıl kadar programcılık yaptım. Ben de kolay kolay Beykoz’dan çıkan birisi değilim. Ayda bir iş için çıkarım onun dışında çıkmıyorum. Doya doya Beykoz’u yaşıyorum.

4. Beykoz’a ne için taşındınız? (Gerekliyse sorulacaktır)

Ailem Ordu’dan gelme. Babam Paşabahçe Tekel İspirto fabrikası işçisi. Kendisinden önce çalışan akrabalar vasıtaıyla gelip 14 15 yaşında gelip buradaki hayatına başlamış.

5. Sizin dışınızda Beykoz’da oturan akrabalarınız var mı?

Var. Neredeyse tüm aile üyelerim burada oturuyor.

6. Beykoz’da ikamet etmek sizin için ne anlam taşıyor?

Beykoz’da ikamet aslında benim için bir şey ifade etmiyor, mecburiyetten dolayı burada doğup burada yetişmişim. Beykoz’dan bir vesileyle ayrılıp başka şehirlere, ilçelere gittiğim zaman geri dönüşte çok farklı bir ilçede yaşadığımı, doğası İstanbul’a nazaran, bize göre bozuluyor gibi görünse de daha bakir olan bir yer. Diğer yerlerle kıyasladıktan sonra burada yaşamaktan keyif almaya başladım yoksa kendi başına bir şey ifade etmiyor.

7. Beykoz denilince aklınıza gelen ilk 5 kelime nedir?

İlk aklıma gelen deniz, yerel yönetimlerin uzun yıllardır hayata geçirme konusunda eksik davrandığı manevi kültürün ticarete dönüşmesini sağlayacak Yuşa Hazretleri. Dışardan insanlar otobüslerle gelip burayı ziyaret ediyorlar ama Beykoz envanterine bir katkısı olmuyor. Bunu envantere girmesi açısından Yuşa Hazretleri diyebilirim. Bir de Beykoz’da hep konuşurlar turizm diye. Köy bölgesinde kırsal günübirlik turizm açısından çok büyük potansiyel var. Mesela Kavacık’tan Polonezköy istikametine gittiğiniz zaman yazın sağlı sollu tıklım tıklım dolu olur. Akbaba’dan da Beykoz’un son noktası olan Kılıçlı Köyü’ne gittiğinizde orası da aynı şekildedir. Bu nedenle turizm aklıma geliyor. 19 senemi verdiğim Şişecam geliyor. Ve burda İstanbul’un

diğer ilçelerine nazaran herkes herkesi tanıyor. Yalanı az kullanmak zorundasınız burada, 3 gün sonra yalanınız ortaya çıkar rezil olursunuz, gizlenemezsiniz. Anadolu samimiyeti burada çok güzel, samimiyeti seviyorum.

S2 – Bireyin peyzaj ile ilişkisini çözmeye yönelik sorular

8. ‘Peyzaj’ teriminin anlamını biliyor musunuz?

Çevre düzenlemesidir. Açık alanların daha iyiye götürülmesidir. Yeşilliktir, ferahlıktır.

9. Peyzaj/alternatifi alanların günlük hayatınızdaki yeri nedir?

Peyzajın halk tarafından daha çok bilinmesini istiyorum öncelikle diyeceğim budur. Bizim için çok önemli tabi ki keşke bu konuda şehir plancıları mimarlar ortak bilinçse çalışsa. Beykoz’umuz için de çok güzel olur. Buralarda her şeyi dönüştürüyorlar şimdi. Beykoz geliyor ama doğa azalıyor. Peyzaj yeterince bilinse izin verilmez bunlara, bilinçli yapılır her şey.

S3 – Bireyin kolektif belleğinde peyzajı ölçmeye yönelik sorular

10. Beykoz’un içerisinde fabrikalar, sahil köyleri ve kent yaşantısını bir arada barındıran bir ilçe olması sizin için ne anlam ifade ediyor?

Beykoz evvelden Büyükşehir’in en uç noktası olduğu için fabrikalar buraya yerleştirilmiş yani çarpık düzenin en iyi uygulanabileceği yer olarak seçilmiş burası. Devletin ileri gelen insanların yanlış kararları. Burada az insan yaşıyor dolayısıyla burada bu fabrikalar kurulabilir ve buraya yerleşilebilir mantığı aslında yanlış. Bir vesileyle fabrikalara girmişiz, fabrikalar geliyor tanıdıklarımızı çağırıyoruz, böyle böyle burası soluyor. Bu gelenlerin yatacak yeri ilk önce olmuyor, bir odada 7 8 kişi kalmışlardır ama ilk fırsatta birer gecekondun yapılmışlardır. Bu nedenle de ilçemiz gecekondun semti olmuştur. Buraya hayatı fabrikalar getirmiştir ama. Yukarısı başka bir dünya onlar buraya ait değil zaten. Dolayısıyla çok renkli bir Beykoz’dan söz edemeyiz.

11. Sizce Beykoz’un yaşadığı değişimler içerisinde en önemli 3 olay nedir?

Beykoz’la ilgili çok güçlü planları olanlar zaten yukarıdan bitirip uyguluyorlar. Bireysel ekonomisi olup da güçlü olanlar da İstanbul’a kıyasla buranın daha doğal olmasından dolayı kurulan sitelerden yerleşip sahibi olup maalesef Beykoz’umuzu otel gibi kullanıyorlar. Beykoz’a inan de var tabi ama %2’si diyebilirim. İş Beykoz dışındandır, çocuğu Beykoz dışında okur. Yatıp kalkmaya gelir Beykoz’a. Beykoz’daki hiçbir etkinliğe katılmaz. Bu değişimden başka bir değişim görmedim. Bir de 84 85 yıllarında çıkarılan Boğaziçi Kanunu’nda fabrikalar denize sıfır olmayacak diye yasa olmasına rağmen uygulanması yakın tarihte oldu. Fabrikalar böyle kapandı. Kimi kapandı sattı, kimi mesela Şişecam buradan edindiği gelirle yurt içi ve dışında birçok fabrika açtı. Ama arazilerini de satamıyorlar, enkaz olarak bize çirkin görüntü veriyor. Şişecam İş Bankası ile bağlantılı olduğu için ciddi fiyat istiyorlar ve satılmıyor. Otel olacak da diyorlar her şeyi söylüyorlar. Tekel Fabrikası’nın yeri yıkıldı, otel olacak dendi ama Belediye Başkanı ile görüştüğümde

projenin bittiğini söylediler, hala bir hareketlilik yok. Kundura'yı bir maden işletmecisi arkadaşımız aldı, Belediye alacaktı ama alamadı, akıllı bir belediye yöneticisi bir şekilde alırdı orayı. Adam da şimdi üzerine imalat yapmamasına rağmen arazinin değeri artması üzerine sattı, film platosu yaptı.

12. Gözlemleriniz doğrultusunda bu olaylar Beykoz'da yaşayan insanlar üzerinde ne gibi değişimlere yol açmıştır? Beykoz denetimi zabıta ve polis anlamında çok güç olan bir yer. Yalnızca adli olaylar olunca müdahale ediliyor. Geçmişte yapılan hatalı yerleşme yüzünden hareket edemiyorsunuz. Eskiden böyle değildi. Eskiden popülasyon çok yoktu. Bir de yeşillik alan çok fazla olduğu için Mayıs ayından sonra çok kalabalık oluyor.

13. Beykoz'da sokağa çıktığınızda en çok gördüğünüz ilk öğeler nedir? Bu öğelerin sizin için anlamı nedir?

Diğer ilçelerine nazaran bizde trafik çok fazla değil ama denetimsiz olması nedeniyle park sisteminde çok dağınıklık var. Mesela burası yol, bu yolun sağ ve yolu ulaşımına açık kalmalı. Ama devlet bunun denetimini sağlayamıyor ve vatandaş buraya park ediyor. Devlet de madem denetimi sağlayamıyorum o zaman İspark koyarım para alırım diyor. Benim evden çalışıyorum, denize bakan tarafta ofisim var evde. Ama çalışırken perdem kapıyorum çünkü Beykoz'un halini görüyorum, değişimini görüyorum üzülenim. Aynı pencerede Yuşa Hazretleri'ne yakın annemin babamın mezarı var, görüyorum üzülenim. Ezan sesi duyuyorum gidemiyorum diye üzülenim. Biraz duygusal bir insanım o konuda.

S4 – Bireyin mekan aidiyetini ölçmeye yönelik sorular

14. Kendinizi Beykoz'a ait hissediyor musunuz? Beykoz'a duyduğunuz aidiyet hissi son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Gösterdiyse nedenleri nelerdir?

Ben burada çok tanınan bir insanım. İlçede birkaç sivil toplum kuruluşuna da sıfır bedelle danışmanlık yapıyorum. Dolayısıyla benim ilçeye bakış açım kendini kanıtlamıştır. O nedenle çok uğranılan bir insanım. Bir huyum vardır benim, bir kurum benden danışmanlık istiyorsa bunu yönetim kuruluna bağlarım. Hassasım o konuda Beykoz'a karşı, bunu da Beykozlular bilir.

15. (19. Soruya cevap 'evet' ise) Bu aidiyet hissindeki değişiklik günlük hayatınızı nasıl etkiledi?

Değişiklik göstermemiştir.

S5- Erişilebilirliği ölçmeye yönelik sorular

16. Beykoz'da bildiğiniz ve/veya katıldığınız, düzenli yapılan aktiviteler/etkinlikler var mı? Varsa nelerdir? Bu etkinliklerin değişimi son yıllarda nasıl olmuştur?

Biz genellikle arkadaşlarımızla vakt geçiririz. Deniz kenarında tesislerde otururuz, birbirimize ziyarete gideriz, dostlara ziyarete gideriz civar köylere. O nedenle bizim hayatımızda değişen pek bir şey olmadı. Dostlardan taşınanlar oldu ama onlar da haftada birkaç kere gidip geliyorlar Beykoz'a.

17. 'Beykoz'un sokak yaşantısı' kavramı sizin için ne ifade ediyor? Bu kavram hakkındaki düşünceleriniz son zamanlarda değişiklik gösterdi mi? Bu değişiklikler nelerdir?

Beykoz'da 250bin Beykozlunun 20bini adam gibi bir restoranda kafeteryada zaman geçirebiliyorsa kalanının yok. Kahve kültürü yok. Derneklerimizin çoğu Dernekler Kanunu'na göre içerisinde kahve oyunları oynanamaz olmasına rağmen oynanıyor. Bunu kar gören bir toplum var maalesef. Bu 20binin de 10 bini aşağıdan halktır 10 bini yukarıdan halktır. Yukarıdan kastım da villaların olduğu bölge. Eskiden bu yaşantı böyle devam ediyordu ama eskiden daha çok arkadaşlık, dostluk, akrabalık ilişkileri vardı. Yazlık bahçeler çok vardı. Oyun bile oynanmazdı. Şurada yaptığımız sohbeti yazlık bahçede yapardık. Ama buna da ön ayak tutan fabrikalardı. Fabrikalar yıl içerisinde birkaç etkinlik yapardı insanlar onu beklerdi. Sünnet düğünü yaparlardı, toplu düğün törenleri yaparlardı. Zaten düğün salonu 1 veya 2 tane vardı. En büyük lüks oydu. 10 sene önce tiyatro hayata geçirildi. Onun da kıymetini bilemediğimiz için kör total ilerliyor. İlgi yok. Yukarıdaki kesim zaten aşağıdaki tiyatroyu kullanmıyor başka yerlere gidiyorlar. Buradan da kimse toplu taşımayı kullanıp Anadolu Kavağı'nda tiyatroya gitmek istemiyor. Ancak sivil toplum kuruluşları halkın yararına bir etkinlik yaptıkları zaman onlardan para almadan tiyatro salonunu tahsis ediliyor.

S6 – Sosyal doku ve peyzaj ilişkisini çözmeye yönelik sorular

18. Son yıllarda Beykoz'da yapılan Kentsel Dönüşüm çalışmaları hakkında neler biliyorsunuz?

Bana göre ilçemiz bir vizyona hazırlanıyor. Ben 57 yaşındayım 20 yıldır Beykoz 125bin 150bin nüfusa düşürülecek diye konuşuluyor. Bu işlem günümüze kadar çok hızlı vaziyette yapılıyor ve 2B Yasası da ortadan kalktıktan sonra müteahhitler Beykoz'un üzerine çöktüler ve çok yüksek meblağda paralarla kandırıp yerlerini alıyorlar. Bu yerlerden ben Beykozluların ciddi anlamda mutlu olacaklarını düşünmüyorum. Vatandaş evini yapamıyor imar engellemesi yüzünden, parselasyon sistemi de cabası. Bence amaç sıkıntıyı hat safhaya getirip Beykoz'u yeni bir vizyona hazırlamak. O zaman bu insanlar gönderildikten sonra yeni istenilen vizyona sahip insanlar müteahhitlerin aldıkları yerlere yerleştirilecek gibi geliyor. Olayın güzel tarafı ise çok güçlü firmalar satın alıyor buraları. Eskiden olsa 5 katlı binanız var ama tapusuz gecekondur görünüyor. Buna devlet gereksinim duyduğu zaman üzerindeki gecekondur bedeli gibi bir bedel ödüyor, onu da istemezse ödemiyor, sizi mağdur ediyor. Şu anda bu inşaları o kadar mağdur etmeme düşüncesi içerisinde yönetimler genel olarak Hükümet, İBB, ilçe belediyesi müteahhit ile anlaşmalı, gecekondulara enkaz bedeli adı altında daha farklı paralar teklif ederek o insanların da Beykoz'dan gitmesi planlanıyor gibi geliyor bana.

19. Bu dönüşüm çalışmalarından etkilendiniz mi? Etkilendiyseniz nasıl etkilendiniz?

Ben etkilenmedim.

20. Sizce bu dönüşüm çalışmaları sonrası Beykoz'daki yaşantı nasıl değişecektir?

Eğer bu insanlar kardan zarar ederek Beykoz'dan gittikten sonra Beykoz'un yeni nüfusu yeni gelenlerle birlikte 400bine yakın olacaktır diye düşünüyorum. O zaman

da uçuk kaçık gelirli insanlar buraya yerleşecektir. Teknik olarak ‘soylulaştırma’ denilen olay yapılıyor işte. Marina Park projesi var bir de onun için de uygun zaman kollanıyor. Buraya koyulan marinanın kalabalığı denizin bu güzelliğini öldürecek ama bölge halkı buradan 2 saat yolculuk yapıp işe gidiyorlar, 2 saatte de geliyorlar. Eve bitik geliyorlar. Böyle bir çalışmayla o kitlenin belli bir kesimi gitmeyiz burada çalışınız diye düşünüyorlar. Ben de aslında pozitif bakıyorum projeye bu açıdan. Yakın zamanda belediye kanunu ile köyler belediyeye bağlandı. Fakat bazı köylerimiz var mesela Polonezköy, Cumhuriyet Köyü, Mahmut Şevket Paşa, Akbaba. Bunların tüzel kişiliklerinden dolayı kiralık yerleri var. Buralardan alınan kira paralarıyla köyleri güzelleştiriliyorlar. Kanunla bunların hepsi belediyeye devredildi ve tüzel kişilikten dolayı hiçbir gelirleri yok artık. Bu nedenle köy muhtarları çok mağdur. İmar kanunu olmamasından dolayı da binlerce arazileri var insanların bir kat daire yapamıyorlar. Bu nedenle köylere dair bir tersine görüşümüz de var. Köylü hala direniyor, şu anda sadece muhtarlık hizmetleri açısından sıkıntı var. Vatandaş hizmetin muhtardan kaynaklanması ile belediyeden gelmesi arasındaki farkı yeni anlıyor onun için olay daha çok yeni. Yakın zamanda da bu konu dile getirilecektir. Uygun bir zamanda bu uygulamanın en azından eski düzene geçirilmesi için bir öneri sunulacaktır, ben de bekliyorum ve destekliyorum.

ÖZGEÇMİŞ

VEŞİKALIK
FOTO

Ad-Soyad : Çisem Demirel
Doğum Tarihi ve Yeri : 17.02.1992, Antalya
E-posta : cisem.demirel@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2014, Yeditepe Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
- **Yükseklisans** : Devam etmekte , İstanbul Teknik Üniversitesi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Peyzaj Mimarlığı Program

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- **İstanbul Teknik Üniversitesi**
2017 Mart – 2017 Ekim, İTÜ NOVA, Bursiyer Araştırmacı
- **Yeditepe Üniversitesi**
2015 Ağustos - 2017 Mart, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Lisansüstü Bursiyer
- **Betula Landscape Architecture Ltd. Şti.**
2015 Mart – Temmuz aralığında, Yarı Zamanlı Peyzaj Mimarı
- Üniversite eğitimini tam burslu olarak tamamlamıştır.
- Üniversiteden ONUR BELGESİ almaya hak kazanarak mezun olmuştur.

DiĞER YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER:

- Demirel, Ç., & Gürler, E. E. (2017). Power on Landscapes: An Evaluation of The Urban Transformation Projects in İstanbul. *ECLAS:2017 Creation Reaction*. Greenwich, Londra: ECLAS.